



ISSN 2219-5882

KİTABXANAŞÜNASLIQ VƏ İNFORMASIYA

Elmi-nəzəri və praktiki jurnal

№ 1 (19)



2016

KİTABXANAŞÜNASLIQ VƏ İNFORMASIYA

ELMİ-NƏZƏRİ
VƏ PRAKTİKİ JURNAL

№ 1 (19)

*"Kitabxanaşünaslıq və informasiya" jurnalı
08.10.2010-cu il tarixində Beynəlxalq ISSN
Mərkəzi (Paris, Fransa) tərəfindən 2219-5882
saylı nömrə ilə ardı davam edən nəşrlərin
beynəlxalq reyestrinə daxil edilmişdir.*

Azərbaycan Milli
Kitabxanası

Bakı – 2016

Təsisçi və
baş redaktor:

Abuzər XƏLƏFOV
*Əməkdar elm xadimi, BDU-nun fəxri
professoru, BMT yanında Beynəlxalq
İnformasiyalasdırma Akademiyasının akademi-
ki, tarix elmləri doktoru, professor*

Baş redaktor müavini:

Knyaz ASLAN
*Fəlsəfə doktoru
(pedaqoji elmlər üzrə), dosent*

Məsul katib:

Pərviz KAZİMİ
*Fəlsəfə doktoru
(tarix elmləri üzrə), dosent*

Redaksiya heyəti:

Yekaterina Nikonorova, *fəlsəfə elmləri doktoru, professor,
Rusiya Dövlət Kitabxanasının direktor müavini*
Yıldız Bakaşova, *fəlsəfə elmləri doktoru, professor, Qırğızstan
Milli Kitabxanasının direktoru*
Azad Qurbanov, *fəlsəfə doktoru (fizika-riyaziyyat elmləri üzrə),
dosent, Kitabx. Inform. Fak. dekanı*
Aybəniz Əliyeva-Kəngərli, *filologiya elmləri doktoru*
Xəlil İsmayilov, *tarix elmləri doktoru, professor*
Bayram Allahverdiyev, *tarix elmləri doktoru, professor*
Kərim Tahirov, *fəlsəfə doktoru (tarix elmləri üzrə)*
Azərbaycan Milli Kitabxanasının direktoru
Mayıl Əhmədov, *Prezident Kitabxanasının direktoru*
Lətifə Məmmədova, *fəlsəfə doktoru (tarix elmləri üzrə)*
Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin sektor müdiri
İrina Juravlyova, *V.N.Karazin adına Xarkov Milli Universiteti
Mərkəzi Elmi Kitabxanasının direktoru*
Vladimir Klyuyev, *pedaqoji elmlər namizədi, professor*
Elçin Əhmədov, *fəlsəfə doktoru (pedaqoji elmlər üzrə), dosent*
Asadjon Xocayev, *A.Nəvai adına Özbəkistan Milli
Kitabxanasının direktoru*
Nadir İsmayilov, *fəlsəfə doktoru (pedaqoji elmlər üzrə), dosent*

Jurnal Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyində qeydə alınmışdır.
Şəhadətnamə № 3135, 16.03.2010.

Redaksiyanın ünvanı: Az 1014, Bakı, Rəsul Rza küç., 125
Bakı Dövlət Universiteti, 2 saylı tədris korpusu, mərtəbə 4, otaq № 410
Əlaqə telefonu: 439-03-66; (050) 365-48-41
№1 (19) Yanvar-aprel, 2016

© "Kitabxanaşünaslıq və informasiya", 2016, № 1 (19).

LIBRARY SCIENCE AND INFORMATION

SCIENTIFICO-THEORETICAL
AND PRACTICAL JOURNAL

№ 1 (19)

*The journal of «Library science and information»
dates in 08.10.2010 was included to the
international schedule by ISSN Centre (Paris,
France) numbered 2219-5882 with the regulation
of publications to be continued.*

Baku – 2016

Founder and
Editor-in-chief:

Abuzar KHALAFOV
*Honoured Science worker, honored
professor of BSU, Academician of
International
Information Academy by UNO, Doctor of
History professor*

Assistant editor-in-chief:

Knyaz ASLAN
*Doctor of Philosophy
(of Pedagogy),
associate professor*

Executive Secretary:

Parviz KAZIMI
*Doctor of Philosophy
(of History)*

Editorial board:

Catherine Nikonorova, *doctor of philosophy, professor, vice-
director of Russian State library*
Yildiz Bakashova, *doctor of philology, professor, director of
National library of Kyrgyzstan*
Azad Qurbanov, *Doctor of Philosophy (on Physico-
mathematical)*
Aybaniz Aliyeva-Kangarli, *Doctor of Philology*
Khalil Ismayilov, *Doctor of History, professor*
Bayram Allahverdiyev, *Doctor of History, professor.*
Karim Tahirov, *Doctor of Philosophy (on History), Chief of the
National library of Azerbaijan*
Mayıl Ahmadov, *Chief of the Presidential Library*
Latifa Mammadova, *Doctor of Philosophy (on History), Chief
of the division at Ministry of Culture of the Azerbaijan Republic*
Irina Juravleva, *Director of Central Scientific Library of
Kharkiv National University V.N.Karazin*
Vladimir Klyuev, *Ph.D., professor of*
Elcin Ahmedov, *Doctor of Philosophy (on Pedagogy), associate
professor*
Hodchaev Asadjon Azadbekovich, *Director of the National
Library. Alisher Navoi in Uzbekistan*
Nadir Ismayilov, *Doctor of Philosophy (on Pedagogy)*

Journals have been registered in the Justice Ministry of the Azerbaijan Republic.
Certificate 3135, 16.03.2010.

Address of the editorial office: Baku city, Az 1014, Rasul Rza str., 125
Baku State University, the 2nd teaching building, floor 4, Room 410
telephone: 439-03-66; (050) 365-48-41
№1 (19), January-april, 2016

© "Library study and Information", 2016, №1 (19).

БИБЛИОТЕКОВЕДЕНИЕ И ИНФОРМАЦИЯ

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ И ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

№ 1 (19)

Журнал «Библиотековедение и информация»
включен Международным Центром ISSN
(Париж, Франция) в продолжающиеся издание
международного реестра под номером 2219-
5882 с 08.10.2010

Баку – 2016

Учредитель и
главный редактор:

Абузар ХАЛАФОВ
Заслуженный деятель науки, почётный
профессор БГУ, Академик Международной
Информационной Академии при ООН,
доктор исторических наук, профессор

Зам. главного редактора:

Князь АСЛАН
Доктор философии
(по педагогическим наукам), доцент
Парвиз КАЗЫМИ
Доктор философии
(по историческим наукам), доцент

Ответственный секретарь:

Редакционная
коллегия:

Екатерина Никанорова, доктор философских наук,
профессор
Ильдыз Бакашова, доктор философских наук, профессор
Азад Гурбанов, доктор философии (по физико-
математическим наукам) декан биб. инф. фак. БГУ
Айбениз Алиева-Кенгерли, доктор филологических наук
Халил Исмаилов, доктор исторических наук, профессор
Байрам Аллахвердиев, доктор исторических наук,
профессор,
Керим Тахиров, доктор философии (по историческим
наукам) Директор Национальной библиотеки
Азербайджана
Маил Ахмедов, Директор Президентской Библиотеки
Лятифа Мамедова, доктор философии (по историческим
наукам)
Ирина Журавлева, директор Центральной научной
библиотеки Харьковского национального университета
имени В.Н.Каразина
Владимир Ключев, кандидат педагогических наук,
профессор
Ельчин Ахмедов, доктор философии (по педагогическим
наукам), доцент
Асаджон Ходжаев, директор Национальной Библиотеки
Узбекистана им. А.Навои
Надир Исмаилов, доктор философии (по педагогическим
наукам)

Журнал зарегистрирован в Министерстве Юстиции Азербайджанской Республики.
Свидетельство № 3135, 16.03.2010.

Адрес редакции: г. Баку, Аз 1014, ул. Расул Рзы, 125

Бакинский Государственный Университет, учебный корпус №2, 4-ый этаж, комната № 410

Телефоны связи: 439-03-66; (050) 365-48-41

№1 (19), Январь-апрель, 2016

© "Библиотекосведение и информация", 2016, № 1 (19)

RUSİYADA KİTABXANAÇILIQ-İNFORMASIYA
FƏALİYYƏTİ ÜÇÜN PEŞƏ STANDARTININ HAZIRLANMASI
METODİKASI

QURBANOV A.İ.

BDU, Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin dekani, dosent
azadbey@mail.ru

HÜSEYNOVA N.Z.

BDU, Kitabxanaşünaslıq kafedrasının doktorantı
nubar.huseynova@mail.ru

Məqələdə Rusiyada kitabxanaçılıq-informasiya fəaliyyəti sahəsində çalışan mütəxəssislərin peşə standartının hazırlanması metodikası geniş şəkildə araşdırılmış və hazırlanma mərhələləri xarakterizə edilmişdir.

Açar sözlər: kitabxanaçılıq təhsili, peşə standartları, kitabxanaçılıq-informasiya fəaliyyəti

Sahibkarların və peşəkar təhsil müəssisələrinin iqtisadiyyatın kadr sektorunda və sosial sferada ümumi maraq və məqsədləri vardır: birincilər yüksək ixtisaslı mütəxəssisləri alır, ikincilər isə onların hazırlanması ilə məşğuldur. Məsələdə marağı olan bütün tərəflərin səylərinin birləşdirilməsi bu vəzifələri həyata keçirmək imkanı verə bilər. İstehsalat innovasiyaları və əmək resurslarının mobilliyi ilə əlaqədar olaraq kadr sahəsindəki vəziyyətin ciddiyyətini hiss edən sahibkarlar belə bir qənaətdə gəlirlər ki, təhsil müəssisələri ilə əməkdaşlıq münasibətlərinin qurulması mütəxəssis hazırlığının keyfiyyətinin yüksəlməsinə kömək ola bilər.

Sahibkarlarla peşəkar təhsil müəssisələri arasında qarşılıqlı əlaqələrin müxtəlif formalarını göstərmək olar: məqsədli hazırlıq, müəssisə və təşkilatlarda kafedraların filiallarının yaradılması, istehsalat, tədris və elmi məqsədlərlə bir-birinin texniki və proqram təchizatı ilə tanışlıq imkanının verilməsi, təcrübəli mütəxəssislərin tədris prosesinə cəlb edilməsi, müştərək təbiiqi tədqiqatların aparılması və s.

Kitabxana-informasiya fəaliyyəti sahəsində çalışan mütəxəssisin peşə standartı hazırlanması ideyası 2011–2013-cü illər ərzində regional və Ümumrusiya elmi-praktik konfranslarda Rusiya Kitabxanalar Assosiasiyasının forumlarında fəal şəkildə müzakirə edilmişdir. Bu ideyanın təşəbbüskarları yeni rəqlamentin hazırlanmasında peşəkar birliyin bütün maraqlı tərəflərinin rəy və istəklərini nəzərə almaq şərtilə kitabxana-informasiya sferasının mütəxəssislərinə təqdim edilən tələblərin

aktuallaşdırılması və daha harmonik bir formaya salınması imkanını ortaya çıxardı. Bu sənədə kitabxana sahəsində kadrların hazırlanması üçün ictimai-peşəkar "sifariş" kimi baxıldı. Bu təklifə təcrübəli mütəxəssislərin münasibətini öyrənmək üçün peşə standartı konsepsiyası və onun layihələndirilməsi metodikası hazırlanaraq RKB-nin üzvü olan 276 kitabxanaya göndərilmişdir. 2012-ci ilin yanvar-iyun aylarında RF-nin 28 subyektində yerləşən mədəniyyət müəssisələrinin və kitabxanaların aparıcı mütəxəssislərindən və rəhbərlərindən olan 104 respondentdən cavab alınmışdır. Sorğuda iştirak edənlərin 84%-i nəinki peşə standartının layihələndirilməsini dəstəkləmiş, hətta onun yaradılmasında bu və ya digər şəkildə iştirak etmək istəyini ifadə etmişlər. Lakin pozitiv münasibətə və müxtəlif ərazi və auditoriyalarda dəstəklənməsinə baxmayaraq, ideyanı praktik realizəsinə nail olmaq mümkün olmurdu.

2012-ci ilin noyabr ayında Əmək və Sosial Müdafiə Nazirliyi 2013-2014-cü illərdə peşə standartlarının hazırlanması üçün plan-qrafik təsdiq edildi ki, onun əsasında ildə ən azı 400 peşə standartının hazırlanması nəzərdə tutulurdu. O cümlədən incəsənət, mədəniyyət, bədən tərbiyəsi və idman sahələrində 25 belə rəqlamentin yaradılması planlaşdırılmışdı. RF hökumətinin 22.01.2013 tarixli 23Nöli qərarı ilə peşə standartı layihəsinin hazırlanması üçün iki variant təsbit edilmişdir: 1) təşəbbüs üzrə - layihəçilərin şəxsi vəsaitləri hesabına; 2) işlərin yerinə yetirilməsi üçün dövlət müqaviləsinin bağlanması yolu ilə - federal büdcə hesabına.

Peşə standartı peşə rəqlamentlərinin razılaşdırılması üçün əsas ola bilər, o, müxtəlif kvalifikasiya səviyyələrinə aid olan mütəxəssislər üçün irəli sürülən tələbləri ehtiva edir. Buna peşəkar birliyin praktika, təhsil və idarəetmə seqmentlərinin razılaşdırılmış işi şəraitində nail olmaq mümkündür.

Peşə standartının hazırlanması metodikasını xarakterizə edərkən bu metodikanın elementlərindən vəzifə təlimatlarının və peşəkar fəaliyyətin digər rəqlamentlərinin müəyyən edilməsi zaman yararlanmaq olar.

Kitabxanaçılıq-informasiya fəaliyyəti üçün peşə standartının hazırlanmasının hər bir mərhələsinin xarakteristikasını verək.

1. Layihə təşəbbüsünün irəli sürülməsi.

Peşə standartının yaradılması təşəbbüsünün irəli sürülməsi fəaliyyət (işlərin yerinə yetirilməsi üçün texniki vəzifələrin) programının formalaşdırılmasını; məqsəd və vəzifələrin təyin edilməsini; işlərin yerinə yetirilməsi müddətinin planlaşdırılmasını; layihə iştirakçılarının müəyyənəşdirilməsini; metodik vəsaitin işlənməsini; işlərin maliyyə və maddi təminat mənbələrinin seçimini nəzərdə tutur.

I mərhələnin mühüm vəzifəsi layihə iştirakçılarının - peşəkar birliyin bütün maraqlı tərəflərinin (elmi, təcrübə, təhsillə bağlı və idarəetmə) nümayəndələrinin seçimi və onlar arasında vəzifə bölgüsünün aparılmasıdır.

2. İqtisadi fəaliyyət növlərinin müəyyən edilməsi.

İqtisadi fəaliyyət növlərinin müəyyən edilməsi mərhələsində icra edilmiş işlərin nəticəsi kimi *peşə standartı pasportu* hazırlanmışdır. Pasport aşağıdakıları əks etdirir: a) iqtisadi fəaliyyətin təsvir edilən növlərini və onların əsas məqsədlərini; b) iqtisadi fəaliyyət növlərinin kvalifikasiya səviyyələri və mövcud rəqlamentlə əlaqəsini.

İqtisadi fəaliyyət növlərinin müəyyənəşdirilməsi Ümumrusiya iqtisadi fəaliyyət növlərinin klassifikatoru (OKBƏD) əsasında həyata keçirilir [120]. ÜİFNK (OKBƏD), əsas etibarilə, heyətin tərkibi nəzərə alınaraq işçi və fəhlələrin sayının dəyərləndirilməsi, kadrların personalın kateqoriyaları üzrə, kvalifikasiya səviyyələrinə, mexanikləşmə dərəcəsinə, əmək şəraitinə və s.-ə görə yerləşdirilməsi edilməsi kimi məsələlərin həll edilməsi üçün yaradılmışdır.

Peşə standartının strukturu, qeyd edildiyi kimi, iqtisadi fəaliyyət növləri ilə qəbul edilmiş kvalifikasiya səviyyələrinin uzlaşdırılmasını nəzərdə tutur [2]. Kitabxana mütəxəssislərinin səviyyə baxımından differensiasiyasını peşəkar fəaliyyət rəqlamentlərində və mədəniyyət müəssisələrində... əməkhaqqını rəqlamentləşdirən sənədlərdə təsbit edilmiş vəzifə tələblərinə uyğun olaraq həyata keçirmək daha məntiqlidir.

3. Peşəkar fəaliyyət növlərinin müəyyən edilməsi.

Peşəkar fəaliyyət növlərinin müəyyən edilməsi hər bir peşəkar fəaliyyət növünün *funksional kartında* təsvir edilməsi deməkdir. Bu bölmədə ümumiləşmiş əmək funksiyalarının siyahısı və hər bir funksiyaya aid edilən kvalifikasiya səviyyəsi nəzərə alınmaq şərti ilə onların əmək funksiyalarına differensiasiya edilməsi göstərilir.

4. Peşəkar standart vahidlərinin müəyyənəşdirilməsi

Bu mərhələdə peşə standartının əsas elementinin müəyyən edilməsi həyata keçirilir. Həmin elementlər öncəki mərhələdə qeyd edilən ümumiləşmiş əmək funksiyalarını müfəssəl şəkildə xarakterizə edirlər.

5. Peşə standartı layihəsinin formalaşdırılması

Peşə standartının formalaşdırılması "Peşə standartı maketi"ndə göstərilmiş qaydalar əsasında həyata keçirilir [1].

6. Peşə standartının resenziyaləşdirilməsi və razılaşdırılması.

Kargızarlıq normalarına görə, hər hansı bir sənəd hüquqi qüvvə (imzalanma və ya təsdiq edilmə) kəsb edəne qədər layihə hesab edilir. Hüquqi təsdiqlənmədən öncə sənəd resenziyaləşdırma və razılaşdırma proseduru keçilməlidir.

Razılaşdırma sənədin layihəsinin müzakirəsini nəzərdə tutur. Müzakirə seminar, toplantı, dairəvi stol, real və ya virtual diskussiya şəklində keçirilə bilər. Nəticədə lazımi sənədlər paketi formalaşdırılır. Bu sənədlər əmək fəaliyyəti sahəsinin peşə standartında təqdim edilən xarakteristikalarının əsaslı

olmasını təsdiqləyir. Razılaşdırmanın nəticələrinə istinadən sənəd layihəsi üzərində yekun işlər həyata keçirilir.

Müzakirədən keçmiş və müzakirənin nəticələri əsasında yekun variantı hazırlanmış peşə standartı layihəsi müəllifi tərəfindən bir daha nəzərdən keçirilərək RF-nın Əmək və Sosial Müdafiə Nazirliyinin ekspertizasına təqdim edilir.

7. Peşə standartının qeydiyyatı alınması

Peşə standartı haqqında məlumat peşə standartları reyestrinə (dəftərinə) daxil edilir. Reyestrin yaradılması və onunla iş RF-nın Əmək və Sosial Müdafiə Nazirliyi tərəfindən icra edilir.

Peşə standartı açıq strukturlu və aktuallaşma üçün komfortludur. Peşə standartının təşəbbüskar qrupu və ya onu hazırlayanlar ehtiyac olan halda, sənədin aktuallaşdırılması ərizəsi ilə müraciət və onun məzmununa lazımı düzəlişlər əlavə edə bilərlər. Düzəlişlərin əlavəsi peşə standartının hazırlanması üçün nəzərdə tutulmuş qayda üzrə həyata keçirilir.

ƏDƏBİYYAT

1. Пилко Ирина Семеновна, Технологический подход к библиотеке как профессиональная методология и идеология // Вузовская наука - библиотечной практике : науч.-практ. сборник / [науч. ред. И. С. Пилко] Кемерово : КемГУКИ, 2007 - С. 10-22 ;

2. Пилко Ирина Семеновна, Абалакова Ольга Владимировна. Разработка профессионального стандарта специалиста в области библиотечно-информационной деятельности. Вестник Кемеровского государственного университета культуры и искусств. - В. № 27. - 2014

3. П.И.Семеновна, Л.Г.Тараненко, М.Г.Ли, О.В.Абалакова. Библиотечно-информационное образование: новые концепции и технологии развития//монография/ [науч. ред. В.М.Григоров] Москва: Литера, 2014

МЕТОДЫ ПОДГОТОВКИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ ДЛЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БИБЛИОТЕЧНОЙ ИНФОРМАЦИИ В РОССИИ

КУРБАНОВ А.И., ГУСЕЙНОВА Н.З.

РЕЗЮМЕ

В статье исследован метод профессиональных стандартов для специалистов, работающих в сфере Российской библиотечной информации и описаны этапы подготовки.

Ключевые слова: библиотечное образование, профессиональные стандарты, деятельность библиотечной информации

THE METHOD OF PREPARATION OF PROFESSIONAL STANDARDS FOR LIBRARY AND INFORMATION ACTIVITIES IN RUSSIA

KURBANOV A.I., HUSEYNOVA N.Z.

SUMMARY

In the article the method of professional standards of the specialists working the sphere of Russian library information is widely investigated and preparation stages are characterised.

Key words: library education, professional standart, library information activities

RESPUBLİKA ELMI-TEXNİKİ KİTABXANASINDA METODİK TƏMİNATIN TƏŞKİLİ

MƏMMƏDOV M.Ə.

BDU, Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin dekan müavini, dosent
m.mehmanali@gmail.com

Elmi məqalədə metodik təminatın məqsəd və vəzifələri izah edilmiş, bu xidmət növünün forma və üsulları göstərilmiş, sahəvi elmi metodik mərkəz kimi Respublika Elmi Texniki kitabxanasının timsalında mövcud vəziyyət haqqında məlumat verilmişdir.

Açar sözlər: Respublika Elmi Texniki Kitabxanası, metodik rəhbərlik, metodik təminatın forma və üsulları, metodik seminar, metodik məktublar və s.

Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən müxtəlif tip kitabxanalar arasında XX əsrin əvvəllərində yaradılmış və 1957-ci ildə Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasına çevrilmiş eyni adlı kitabxana mühüm yer tutur. Bu kitabxananın qarşısında duran əsas vəzifə elmi-texniki ədəbiyyatın təbliğində fəal iştirak etməkdən, mühəndis-texniki işçilərin, sənaye fəhlələrinin informasiya tələbatını ödəməkdən, texniki kitabxana şəbəkəsini daha da təkmilləşdirib inkişaf etdirməkdən ibarətdir.

Bu gün Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası respublikamızın nazirlik, şirkət, idarə və müəssisələri, elmi tədqiqat və layihə institutlarına, elm və texnika sahəsində tədqiqat aparən ayrı-ayrı mütəxəssislərə, tələbələrə, doktorant və magistratura pilləsində təhsil alanlara məlumat-bibliografiya və kitabxana xidməti göstərən respublika mərkəzi hesab olunur. Kitabxana həmçinin Azərbaycan Respublikası ərazisində yerləşən idarə və müəssisələrində Elmi-Texniki Kitabxanalar şəbəkəsi üçün metodik mərkəz hesab olunur.

Professor A.Xələfovun qeyd etdiyi kimi, "Respublikamızda bütün texniki kitabxanaların təşkilati mərkəzi kimi fəaliyyət göstərən bu kitabxana ən yaxşı kitabxanalardan biri hesab olunur (2.521)".

Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası (RETK) fondunun məzmunu tərkibinə görə digər kitabxanaların fondundan əsaslı şəkildə fərqlənir. Belə ki, texniki kitabxanalarda xidmət sistemi patent ədəbiyyatı, standartlar, normativ-texniki sənədlər, çap olunmamış materiallar, müəllif şəhadətnamələri, ixtiralar və səmərələşdirici təkliflərə dair ədəbiyyatın xidmət istiqamətində inkişaf etmişdir. Müvafiq xidmət istiqamətlərinin meydana gəlməsi hər şeydən əvvəl müxtəlif oxucu qruplarına kitabxana xidmətinin imkanlarını genişləndirmək məqsədi daşıyır.

Texniki kitabxananın hələ 1957-ci ildə Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasına çevrilməsi onun fəaliyyət dairəsini, xidmət işini, fondun komplektləşdirilməsi profilini və oxucu kontingentini dəyişmişdir. Məhz bu prinsip indi də uğurla davam etdirilir. RETK-da xidmət işi qarşısında duran əsas vəzifələr ilk növbədə obyektiv şəraitdən və həyatın tələbindən doğur.

Qeyd edilməlidir ki, keçmiş SSRİ-də və sosialist ölkələrində kitabxana işinə rəhbərliyin iki forması – təşkilati, yaxud inzibati və metodiki forması bərqərar olmuşdur. Onlar bir-birilə əlaqəli və bir-birini tamamlayırdı. Təşkilati rəhbərliyə kitabxana işinin planlaşdırılması və kitabxana işinin yerləşdirilməsi, onların maliyyələşdirilməsi, maddi-texniki bazalarının möhkəmləndirilməsi, kadrların seçilib yerləşdirilməsi, kitabxanaların fəaliyyət və məzmun istiqamətinin müəyyənəşdirilməsi, plan və hesabatların təsdiqi, onların yoxlanılması, hüquq qaydalarının müəyyənəşdirilməsi və s. aid olmuşdur. Metodiki rəhbərliyin məqsədi isə kitabxanalara ideoloji funksiyaların yerinə yetirilməsinə, daha effektiv iş formalarının yayılmasına kömək etmək, kitabla və oxucularla iş sisteminin, ədəbiyyat təbliğinin ideya-nəzəri səviyyəsinin inkişafına təsir göstərmək, kitabxana işçilərinin peşə ixtisaslarının və ustalıqlarının keyfiyyətinin yüksəldilməsinə kömək etməkdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, ümumən metodiki rəhbərlik işinin onun ideoloji, inzibati xarakteri nəzərə alınmazsa, ona yaradıcı şəkildə yanaşan şəxslər tərəfindən həyata keçirilməsi kitabxana işinin təşkilinə fəal kömək göstərir.

Bu günə qədər keçmiş SSRİ ərazisində, o cümlədən Azərbaycanda kitabxanalarla metodiki iş sahəsində müxtəlif üsullardan istifadə edilir ki, bu da metodiki işin formaları adlandırılır: kitabxanalara gediş; məsləhət; metodiki vəsaitin tərtibi, işlənməsi və təlimatların hazırlanması; iclasların və konfransların, seminarların, kursların və təcrübələrin, ekskursiyaların keçirilməsi; qabaqcıl təcrübənin təsviri və s. metodiki köməkliyin formalarıdır.

Kitabxanalarda tətbiq olunan metodiki rəhbərlik üsulu da fərqləndirilir. Belə ki, məsləhətlər, məruzələr, xülasələr metodiki işin şifahi formasına, metodiki vəsaitlərin hazırlanması və işlənməsi, informasiya materialları nəşr formasına, plakatlar, kino və televiziyaadan istifadə əyani formaya, ekskursiyalar, kitabxanalara gediş, orada səyyar məşğələlərin təşkili, nümunəvi kütləvi tədbirlərin keçirilməsi isə təcrübə nümayiş formasına aid edilir. XX əsrin son 70 ili ərzində, yəni sovet hakimiyyəti adlanan illərdə cəmiyyətin sosial-iqtisadi strukturuna uyğun olaraq kitabxanaların metodiki təminatının özünəməxsus sistemi təşəkkül tapmışdır. Bu sistemə ölkənin bütün kitabxanalarına təsir göstərən ümumittifaq əhəmiyyətli metodik mərkəzlər, kitabxanaların ümumdövlət şəbəkəsinin öz təsiri ilə regional kitabxana şəbəkəsini əhatə edən metodik mərkəzləri və xalq təsərrüfatının

müxtəlif sahələrinin kitabxanaları üçün ixtisaslaşdırılmış metodiki mərkəzlər daxil idi.

Ümumdövlət miqyasında ölkənin kitabxanalarına metodiki rəhbərlik keçmiş SSRİ Mədəniyyət Nazirliyinə və müttəfiq respublikaların Mədəniyyət Nazirliyinə həvalə edilmişdir. Şübhəsiz ki, SSRİ dağıldıqdan sonra əvvəllər müttəfiq respublika statusu səviyyəsində fəaliyyət göstərən Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi daha geniş və müstəqil hüquqa malikdir və onun üzərinə daha məsul vəzifə düşür.

Qeyd etmək lazımdır ki, keçmiş ittifaq əhəmiyyətli metodik mərkəzlərin meydana gəlməsi ilk növbədə əhaliyə kitabla xidmətin metodik məsələlərinin və idarə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, bütün kitabxanalar üçün nəzərdə tutulmuş müvafiq tövsiyələrin işlənilib hazırlanması zərurətindən, ikincisi isə bütün ölkə miqyasında idarələrarası baxımından geniş təcrübə mübadiləsinin təşkili vəzifəsindən irəli gəlmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, keçmiş müttəfiq respublikalarda, o cümlədən Azərbaycanda respublika əhəmiyyətli M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası və Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası metodik mərkəz kimi müəyyənləşdirilmiş, hazırkı şəraitdə isə onların müstəqil dövlət kitabxanaları kimi məsuliyyəti və funksiyaları artmışdır.

Ümumən qeyd etmək lazımdır ki, uzun illər cəmiyyətdə onun sosial-iqtisadi strukturlar ilə təşkil edilmişdir ki, ölkənin hər hansı ərazisində, bölgəsində, mərkəzdə və ya ucqarda olmasından asılı olmayaraq, vahid prinsiplər, oxşarlıqlar, qurumlar bərqərar olmuş və eynilik təşkil etmişdir. Bu eynilik həmçinin kitabxana işi sahəsində də tam şəkildə mühafizə edilmiş, ona görə də indiki şəraitdə Azərbaycanda kitabxana işinin təşkili prinsipləri və qaydaları keçmiş ittifaqın və müttəfiq respublikaların kitabxana işi sistemindəki prinsiplərdən və mövcud vəziyyətdən hələ ki, heç nə ilə fərqlənmir. Ona görə də keçmiş ittifaq üzrə kitabxana işinin təşkilindən danışarkən respublika ilə keçmiş ittifaq arasındakı strukturların mahiyyət fərqi çox da hiss edilmir.

Qeyd etmək lazımdır ki, keçmiş ittifaq üzrə texniki kitabxanaların metodiki təminat sistemi 1967-ci ildə Moskvada keçirilən Dövlət Ümumi Elmi-Texniki Kitabxanasının (DÜETK) Metodiki Şurasının 8-ci iclasında müzakirə edilmiş və metodiki təminat sisteminin layihəsi hazırlanaraq təsdiq edilmişdir.

Bu layihə sahəvi mərkəzi elmi-texniki kitabxanaların və respublika elmi-texniki kitabxanalarının direktorlarının iştirakı ilə müzakirə edilib bəyənilmişdir və metodiki təminat sisteminə aşağıdakı komponentlər daxil edilmişdir:

- Dövlət Ümumi Elmi-Texniki Kitabxanası sahələrarası və regionlararası bütün sənaye sahələrinin texniki kitabxanalarının mərkəzi kimi müəyyənləşdirilmişdir;

- Sahəvi mərkəzi elmi-texniki kitabxanalar isə sənaye sahəsinin müəssisə və idarələrinin texniki kitabxanaların sahəvi metodik mərkəzi kimi, sahəvi qrup kitabxanalarına dayaq kitabxanası vasitəsilə metodiki təminatı həyata keçirir.

- Respublika və mərkəzi sahələrarası ərazi elmi-texniki kitabxanalarına onların ərazisində, vilayətində, diyarında, muxtar respublikada və müttəfiq respublikalarda texniki kitabxanaların metodiki funksiyası həvalə edilmişdir.

Keçmiş ittifaq üzrə bütün texniki və xüsusi kitabxanalara ümumi rəhbərlik 1966-cı ildən keçmiş SSRİ Nazirlər Sovetinin elmi-texniki informasiyanın ümumdövlət sistemi haqqında qərarından sonra Dövlət Elm və Texnika Komitəsi nəzdində fəaliyyət göstərən idarələrarası komissiya tərəfindən həyata keçirilmişdir. Əslində həmin idarə orqanının özü olmasa da, onun qayda və qanunları hələ də yerlərdə həyata keçirilir və texniki kitabxanalar keçmiş qanun-qaydalar əsasında fəaliyyət göstərir.

Beləliklə, keçmiş ittifaq mərkəzi rəhbərlik ləğv olunmuş, onun funksiyaları yerlərdə yerli orqanlar tərəfindən həyata keçirilir.

Lakin respublikada texniki kitabxanalara keçmiş ittifaqda olduğu kimi, vahid dövlət orqanı (Elm və Texnika üzrə SSRİ Dövlət Komitəsi) deyil, ayrı-ayrı nazirliklər tərəfindən inzibati rəhbərlik həyata keçirilir. Düzdür, Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin nəzdində yaradılmış Dövlət İdarələrarası Kitabxanaçılıq Komissiyası ölkədə tipindən, növündən asılı olmayaraq, bütün kitabxanalara ümumi rəhbərlik edirlər. Lakin bu ictimai dövlət komissiyasının işi o qədər yararsızdır ki, onun varlığı haqqında respublika kitabxana ictimaiyyətinin çoxunun xəbəri yoxdur.

Ona görə də respublikada texniki kitabxanalara ümumi rəhbərlik hazırda ayrı-ayrı müəssisələr tərəfindən aparılır, metodiki rəhbərlik isə Azərbaycan Respublikası Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsinin tabeliyində olan Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası tərəfindən həyata keçirilir.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu kitabxananın bu gün də öz işində rəhbər tutduğu əsas normativ qaydalar və qanunlar əsasən keçmiş ittifaqın Dövlət Elm və Texnika Komitəsi tərəfindən qəbul edilmiş və təsdiq edilmiş sənədlərdir.

Dövlət Elm və Texnika Komitəsi tərəfindən 1983-cü ilin 14 iyununda təsdiq edilmiş "Mərkəzi sahəvi və respublika elmi-texniki informasiya orqanlarında elmi-metodiki fəaliyyətin təşkili" adlı metodiki tövsiyə əsasında Respublika Elmi-Texniki İnformasiya İnstitutu və Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası texniki kitabxanalara və elmi texniki informasiya sistemində tabeliyindən asılı olmayaraq metodiki rəhbərlik funksiyasını həyata keçirir.

Elmi-texniki kitabxanalara metodik təminatı həyata keçirərkən RETK sənaye sahəsində respublika texniki kitabxanalarının fəaliyyətinin planlaşdırılmasını təmin edir və onların həyata keçirilməsinə nəzarət etməklə

yanaşı, elmi-texniki kitabxanaların işinin vəziyyətini təhlil edir və qiymətləndirir. Həmçinin sənaye sahəsinin, regionun xüsusiyyətinə uyğun olaraq elmi-texniki, metodiki sənədləri işləyir, təşkilatı-metodik tədbirləri təşkil edir, texniki kitabxana işçilərinin ixtisasının yüksəldilməsinə təminat yaradır.

Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası yarandığı ilk gündən elmi-texniki kitabxanalara metodiki köməklik göstərmək məqsədilə kitabxana fəaliyyətinin bütün istiqamətləri üzrə metodiki tövsiyələr nəşr edir, informasiya, kitabxanaçılıq və nəşriyyat sahəsində, dövlət standartlarının işlənməsində iştirak edir, elmi-texniki kitabxanaların iş təcrübəsində normativ-texniki və elmi-metodik informasiya və elmi-texniki kitabxana işçilərinin seminarlarını təşkil edir və konsultasiya işi aparır.

Qeyd etmək lazımdır ki, hələ Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası metodiki fəaliyyət sahəsində bu günə qədər mövcud olan forma və üsullardan kənara çıxmamış, keçmiş ittifaqda mövcud olan iş sistemində əsaslanır.

Əvvəldə qeyd edildiyi kimi, metodiki köməliyin müxtəlif formaları mövcuddur ki, onların da ən geniş yayılmış olanı metodiki təlimatlardır. Bu metodiki köməklik mərkəzi kitabxanaların elmi-metodik şöbəsi və onun işçiləri tərəfindən kitabxanalara getməklə və ya metodiki mərkəzdə kitabxana işçilərinə məsləhətlər verməklə, iclaslar, konfranslar və ya seminarlar təşkil etməklə həyata keçirilir.

Kitabxanalara gediş metodiki rəhbərlik formalarının ən mühümü kimi qiymətləndirilir. Bu gedişin məqsədi yerlərdə kitabxana işini yoxlamaq, onların fəaliyyəti ilə ümumi tanışlıq, qabaqcıl iş təcrübəsinin aşkar edilməsi, öyrənilməsi və ya tətbiqi ilə bağlıdır.

Məlum olduğu kimi, qabaqcıl təcrübəni yaymağın texniki kitabxanalarda xüsusi formalarından istifadə edilir ki, onun da əsasən 2 növü vardır. Bunlardan birincisi bir kitabxananın təcrübəsi haqqında kompleks təsvirlər, ikincisi isə hər hansı ayrıca bir məsələyə həsr edilmiş, çünki bu, əldə edilmiş təcrübəyə daha dərinlən təhlil verməyə şərait yaradır. Hər iki halda təsvir işinin məzmunu və metodikasını açıq, işin baş verdiyi konkret şəraiti göstərir və təcrübədə yayılmalı olan yeni və tipik olanını müəyyənləşdirir. Qabaqcıl təcrübənin təsvirləri çox vaxt ya ayrı-ayrı kitablar şəklində, ya da ayrı-ayrı məqalələr şəklində çap edilir.

Qabaqcıl təcrübənin yayılması üzrə tövsiyələr metodiki mərkəzdə metodiki rəhbərliyin perspektiv forması kimi nəzərdən keçirilir. Lakin qabaqcıl təcrübənin təsvirinə qədər mükəmməl nə olursa-olsun, canlı ümumənəvi əvəz edə bilməz. Buna əyani misal 1982-ci ilin aprel ayında Bakı Ümumittifaq Neft sənayesi Nazirliyi elmi-texniki kitabxanalarının metodik seminar müşavirəsi keçirilmişdir. Seminar-müşavirə Azərbaycan Neftçixarma Sənayesi Elmi-Texniki və Layihə İnstitutunda (AzNSETLI) keçirilmişdir. Metodiki seminar-müşavirə keçmiş SSRİ Neft Sənayesi Nazirliyinin sahə

mərkəzi elmi-texniki kitabxanası və Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası tərəfindən təşkil olunmuşdur. Müşavirədə keçmiş ittifaqın neft rayonlarından gəlmiş 35 nümayəndə, həmçinin respublika neftçixarma istehsalat birliyinin elmi-texniki kitabxanalarının işçiləri, Respublika Dövlət Plan Komitəsinin və "Azərbaycan nefti" İstehsalat Birliyinin nümayəndələri iştirak etmişdir.

Seminar-müşavirədə neft sənayesi kitabxanalarında qabaqcıl iş təcrübəsinin öyrənilib ümumiləşdirilməsi və tətbiqi məsələlərinə dair, həmçinin sənaye sahəsində elmi-texniki kitabxanaların fəaliyyətini daha da təkmilləşdirmək, yeni xidmət formaları və metodlarından geniş istifadə üçün qabaqcıl iş təcrübəsinin öyrənilməsinə dair 30-dan çox məruzə dinlənilmişdir.

Metodik seminar iştirakçıları respublika neft-sənayesi elmi-texniki kitabxanalarının dayaq kitabxanası olan AzNSETPI-nin elmi-texniki kitabxanasının iş təcrübəsi ilə yaxından tanış olmuşlar.

Metodik işin belə forması imkan verir ki, qabaqcıl təcrübə ilə bilavasitə yaxından tanış olsunlar, hər bir kitabxana işçisini maraqlandıran məsələlər onlara əyani surətdə izah edilsin. Bu da hər bir yeniliyin texniki kitabxanalar tərəfindən eyni vaxtda operativ surətdə tətbiqinə həmçinin qabaqcıl iş təcrübəsinin daha tez müəyyənləşdirilməsinə şərait yaradır.

Qeyd etmək lazımdır ki, keçmiş ittifaq üzrə metodiki rəhbərlik sistemində məlum olduğu kimi Dövlət Ümumi Elmi-Texniki Kitabxanası ilə yanaşı, eyni zamanda ayrı-ayrı sahə sənaye nazirliklərinin mərkəzi elmi-texniki kitabxanası 1982-ci ildə Bakıda Neft Sənayesi elmi-texniki kitabxanaları üçün metodiki seminar-müşavirə təşkil etmişdir.

Nəzərə alsaq ki, Azərbaycanda SSRİ dağılana qədər 30-dan çox müxtəlif sahə nazirliyinin idarə və müəssisələri, həmçinin onların texniki kitabxanaları olmuşdur. Deməli, bu kitabxanaların metodik təminatına ittifaq və respublika mərkəzi texniki kitabxanalarından əlavə, müvafiq sənaye sahəsinin mərkəzi elmi-texniki kitabxanası tərəfindən də elmi-metodik rəhbərlik və köməklik göstərilirdi və neft sənayesində olduğu kimi, ayrı-ayrı müvafiq sənaye sahələrinin də respublikada qeyd edilən şəkildə kütləvi tədbirlər təşkil edilir və köməklik göstərilirdi. Bu sahədə keçmiş SSRİ Neft-Kimya Maşınqayırma Sənayesi Nazirliyinin, Elektrotexnika Sənayesi Nazirliyinin və digər sahəvi sənaye nazirliklərinin mərkəzi elmi-texniki kitabxanaları geniş şəbəkəyə malik olan respublikalarda müəyyən vaxtlarda metodik seminar-müşavirələr keçirmiş və metodiki köməklik göstərmişlər.

Metodik köməklik formalarından biri də kitabxana fəaliyyəti haqqında yazılı rəylərin, ressenziyaların verilməsidir. Belə köməklik kitabxanaların işinə müəyyən qədər təsir göstərir və onların işini fəallaşdırır.

Məlum olduğu kimi, kitabxanalarda metodik mərkəzə daxil olan materiallar ən başlıca informasiya mərkəzidir. Onların çox diqqətlə öyrənilib rəy yazılması metodistlər üçün ən dəyərli informasiyadır ki, onun əsasında yerlərdəki vəziyyət haqqında təsəvvür əldə edilir və nəticə çıxarılır.

20811

Azərbaycan Milli
17 Kitabxanası

Bütün kitabxanalarda olduğu kimi, texniki kitabxanalar da kitabxana fəaliyyəti haqqında xülasələrdən istifadə edirlər. Həmin xülasələrdə müəyyən vaxt ərzində, yəni yarım il, bir il müddətində bir ərazi, region üzrə kitabxanaların ümumi fəaliyyəti haqqında mərkəzi-texniki kitabxana tərəfindən hazırlanan material ittifaq mərkəzi kitabxanasına göndərilirdi.

Artıq məlum olduğu kimi, ittifaq nazirlikləri ləğv olunmuş və onun respublikada əvvəldən də və indi də heç bir sahəvi mərkəzi kitabxanası yoxdur. Ona görə də əvvəllər mövcud olmuş texniki kitabxanalara metodiki rəhbərlik sistemindən yalnız hazırda Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası qalmışdır.

Birdən-birə metodiki rəhbərlik sisteminin üzərinə düşən funksiyaların bütövlükdə Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının üzərinə qoyulması onun işinin hazırkı şəraitdə daha da çətinləşdirir. Belə ki, işin həcmnin birdən-birə artması, kitabxanaların maddi-texniki bazasının indiki iqtisadi çətinlik şəraitində daha da pisləşməsi, kadr azlığı və s. məsələlər RETK-nin üzərinə düşən vəzifənin öhdəsindən lazımcına gəlməsinə heç cür imkan vermir.

Şübhəsiz ki, bu da müasir şəraitdə informasiya tələbatının artdığı bir vaxtda kitabxana işinin ümumi tələbatdan geri qalmasına səbəb olacaqdır.

Hazırda respublikada texniki kitabxanalara sahə metodik mərkəz rolunu 70-ci ilin sonlarında yaradılmış sahə ərazi dayaq kitabxanaları oynaya bilər.

80-ci ilin əvvəlləri üçün artıq respublikada olan iri sənaye sahələrinin 14 belə dayaq kitabxanası müəyyənləşdirilmişdir ki, bu kitabxanalar ərazi-sənaye kompleksində metodik mərkəz funksiyasını yerinə yetirməlidir. Lakin bu kitabxanaların təşkili haqqında müvafiq sənaye nazirlikləri tərəfindən lazımi göstəriş verilsə də, onlar maddi-texniki və kadr cəhətdən təmin edilməmiş qaldı. Ona görə də onlar bir neçə il tam şəkildə olmasa da, müəyyən qədər fəaliyyət göstərdilər. Son illərdə isə görülməli müəyyən işlər də unudulmuşdur.

Hazırkı şəraitdə əgər həmin dayaq kitabxanalarının funksiyası bərpə edilərsə, onlar texniki kitabxanaların metodiki təminat sistemində müəyyən rol oynaya bilərlər.

Məlum olduğu kimi, keçmiş SSRİ-də kitabxanaların işinə xarakterik olan ümumi cəhətlər və prinsiplər metodiki iş sahəsində də bərqərar olmuşdur.

Tipindən, növündən asılı olmayaraq bəzi spesifik xüsusiyyətləri nəzərə almasaq, bütün kitabxanalarda metodiki işin növləri və formaları prinsipə eyni şəkildə qurulmuşdur. Ona görə də texniki kitabxanaların metodiki təminat işində hər hansı forma və metoddan danışarkən o, digər kitabxanalara da məxsus olan iş formasıdır. Bunlardan biri də mərkəzi-texniki kitabxanaların elmi-metodiki şöbəsi tərəfindən işlənilib hazırlanan metodik vəsaitlər və materiallardır.

Hər hansı mövzu əhəmiyyətinə və işləmə tamlığından asılı olaraq onlar metodiki vəsait və ya material adlanır. Metodiki vəsaitlər içərisində işçi

xarakterli göstərişlərin çoxluq təşkil etdiyi təcrübi rəhbərlik metodiki vəsaitləri fərqləndirilir. Bunlar kadr hazırlığı üzrə müxtəlif dərslərin keçirilməsi üçün tədris-metodiki vəsaitlər, rəsmi qaydaların və göstərişlərin tətbiqi üzrə təlimat metodiki vəsaitləridir.

Metodiki vəsaitlər kimi, metodiki materiallar da fərqləndirilir. Belə ki, metodiki materiallar metodiki məktub formasında ola bilər - nəşr (və ya yazılı) məsləhət və ya təlimat metodiki məktublar, hansı ki, onların məzmunu qabaqcıl təcrübənin tətbiqinə köməklik xarakteri daşıyır.

Kitabxanaların metodiki işində metodiki-bibliografik materialların hazırlanması və istifadəsi mühüm yer tutur. Belə ki, belə metodik-bibliografik materiallar təkcə müəyyən tip kitabxana işçiləri üçün deyil, eyni zamanda müəyyən qrup üçün nəzərdə tutulur. Belə materialların əsas məqsədi müxtəlif bilik sahələri üzrə - elmi, təbii, texniki, i stehsalat xarakterli ədəbiyyatın təbliğinə kömək göstərməkdir.

Metodik-bibliografik materiallara həmçinin metodiki işləmələr - ayrı-ayrı kütləvi tədbirlərin (sərgilər, oxucu konfransları) keçirilməsi üzrə məsləhətlər də daxildir. Belə materiallar tövsiyə olunan ədəbiyyatın siyahısını da verir.

Beləliklə, müasir dövrə qədər texniki kitabxanaların metodiki təminatının təşkili vəziyyətindən və formalarından bəhs edərkən məlum olur ki, bu günə qədər texniki kitabxanaların metodiki təminat işində əsaslı, köklü dəyişiklik ondan ibarətdir ki, əvvəllər mövcud olan ittifaq əhəmiyyətli metodiki mərkəzlər Azərbaycan Respublikasında hüquqi cəhətdən əslində öz funksiyasını bitirmişdir.

Hazırda ayrı-ayrı materialların öyrənilməsi göstərir ki, respublikada texniki kitabxanalarda metodiki təminat və köməklik işi əvvəlki illərdə müqayisədə hiss olunacaq dərəcədə zəifləmişdir. Şübhəsiz, bu, bir tərəfdən köhnə metodik təminat sisteminin dağılması ilə bağlıdır, digər tərəfdən respublika iqtisadiyyatının bütün sahələrinin müstəqilliyə keçid dövrünün çətinlikləri ilə əlaqədardır. Ona görə də bu çətinliyin aradan qaldırılması üçün Azərbaycan dövlətinin kitabxana işinə dair müstəqil inkişaf proqramının işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi kitabxana işi sahəsində yaranmış qeyri-müəyyənliyi aradan qaldıra bilər.

Məlum faktdır ki, hər hansı bir ölkədə, vilayətdə, rayonda və ya şəhərdə əhaliyə kitabxana informasiya xidmətinin səmərəli fəaliyyət göstərməsinin ən başlıca şərtlərindən biri orada kitabxanalara metodiki informasiya təminatını optimal təşkil etməkdir.

Kitabxanaların metodiki informasiya təminatının təşkilati baxımdan ən mühüm vəzifəsi istər bütövlükdə kitabxana şəbəkəsinin, istərsə də hər bir kitabxananın və ya kitabxana sisteminin fəaliyyətinin forma və metodlarının, məzmununun müntəzəm, planlı və sistemli şəkildə istiqamətləndirilməsini, təkmilləşdirilməsini və əlaqələndirilməsini təmin etməkdir.

Nəzəri ədəbiyyatlardan məlumdur ki, kitabxana işinə dair metodiki fəaliyyətə aşağıdakılar daxildir.

- Kitabxanaçıların işin yeni üsul və metodlarına yiyələnməsi;
- Qabaqcıl təcrübənin müəyyənləşdirilməsi, ümumiləşdirilməsi və tətbiqi;
- Kadrların ixtisaslarının artırılmasının təşkili;
- Ərazidə yerləşən müxtəlif idarələrə məxsus kitabxanaların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi

Bu məqsədlə metodiki mərkəzlər tərəfindən müxtəlif vəsaitlər, təlimatlandırıcı məktublar hazırlanır, metodik müşavirələr, seminarlar, kurslar, elmi-təcrübi konfranslar təşkil edilir. Bundan əlavə, metodik mərkəzlər kitabxanaçılara bilavasitə yerlərdə köməklik göstərmək məqsədilə metodistlərin kitabxanalara gedişini təşkil edir. Metodistlər eyni zamanda kitabxana təcrübəsində meydana çıxan müterəqqi iş üsullarını aşkar edib kitabxana ictimaiyyətinə çatdırmaq sahəsində səmərəli fəaliyyət göstərirlər.

Təşkilati baxımdan metodik mərkəzin fəaliyyətinə planlaşdırma, təşkilətmə, tənzimləşdirmə, əlaqələndirmə, stimullaşdırma, nəzarət funksiyaları daxildir.

Məlumdur ki, metodiki şöbələrdə əməkdaşlar arasında iş bölgüsü iki qaydada aparılır. Birinci qaydaya görə, metodik şöbənin ayrı-ayrı işçiləri müxtəlif kitabxanalara təhkim edirlər. Daha doğrusu, hər bir metodist bir neçə kitabxananın fəaliyyətinə məsuliyyət daşıyır. Buna ərazi prinsipi üzrə ixtisaslaşma deyilir. Bu qaydaya əsasən, metodist müəyyən ərazidə yerləşən kitabxanaların fəaliyyətini istiqamətləndirir, onlara əməli köməklik göstərir, kitabxanaçıları təlimatlandırır, onların qabaqcıl iş təcrübəsini ümumiləşdirir, təbliğ edir və s.

İkinci qayda metodistlərin funksional ixtisaslaşmasıdır. Bu qaydaya əsasən metodik şöbədə əməkdaşlar kitabxana işinin müxtəlif problemləri üzrə ixtisaslaşsınlar. Məsələn, bir və ya bir neçə metodist kitabxana fondu və kataloqları üzrə, digər metodist oxuculara xidmət işləri üzrə və s. sahələr üzrə ixtisaslaşsınlar.

ƏDƏBİYYAT

1. Xələfov A.A. Kitabxanaşünaslığa giriş .-B.2003.-213s.
2. Xələfov A.A. İnkişaf etmiş sosializm şəraitində Azərbaycanda külləvi kitabxanaların inkişafı \\\ Tematik məcmuə , - B , 1983 . - s .18-27
3. İsmayilov.X.İ. Sahəvi kitabxana şəbəkələrinin metodik təminatı // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya:elmi- nəzəri və təcrübi jurnal .-B ,2000.- N:1-s.5-24.

4. Karatiqina T. F. История технических библиотек СССР.-М.: Книга, 1958.-221s.

5. Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının 2000 -2015 - ci il hesabatları.

ОРГАНИЗАЦИЯ МЕТОДИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В РЕСПУБЛИКАНСКОЙ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ БИБЛИОТЕКЕ

МАМЕДОВ М.А.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается цели и задача методологической деятельности, формы и методы в отраслевой Научно-Технической Библиотеке Республики.

Ключевые слова: Республиканская Научно-Техническая Библиотека, методическое обеспечение, методические руководства, формы и методы методического обеспечения, семинар, методические письма.

METHODICAL SUPPORT OF THE REPUBLICAN SCIENTIFIC AND TECHNICAL LIBRARY

MAMMADOV M.A.

SUMMARY

In the scientific article explains the purpose and objectives of the methodological support, shows its forms and methods. In same time, the article explains information about the current situation in the example of the Republican Scientific and Technical Library as a regional methodical center.

Key words: Methodical support, purpose and objectives of methodological support, forms and methods of methodological support, methodological seminar, methodological letter.

AZƏRBAYCAN MULTİKULTURALİZMİ İNFORMASIYA MƏKANINDA

KAZİMİ P.F.

BDU, Kitabxanaşünaslıq kafedrası, dosent

pkazimi@mail.ru

Bəşəriyyətin etnomədəniyyət və siyasi inkişafı prosesində XX yüzilliyin sonlarında meydana gəlmiş mürəkkəb sosial problemlərin həlli məsələləri tədqiqatın aktuallığını qarşıya qoyur. İnsan cəmiyyəti heç vaxt bu gün olduğu kimi dərin informativ proseslərə və dünyada gedən global proseslərə hərtərəfli cəlb edilməmişdi. Bunu XXI əsrin qloballaşması və informasiyalaşması səciyyələndirir. Xalqlar arasında qarşılıqlı əlaqələrin gücləndirilməsi, mədəniyyətlərarası ünsiyyətin görünməmiş dərəcədə artması, müasir dünyada insanların miqrasiya axınlarının əhəmiyyətli dərəcədə artması, müxtəlif etnomədəniyyətlər bu problemin siyasi ölçülərdə təsir və fəsadlarını problem olaraq irəli sürür.

Açar sözlər - Azərbaycan multikulturalizmi, etnomədəniyyət, identifiklik.

Etnomədəniyyət – ənənəvi dəyərlərin məcmusu olub, etnosun həyat fəaliyyətinin maddi və mənəvi münasibət və davranış xüsusiyyətləri, keçmişdə formalaşmış, tarixi sosial dinamika inkişaf etmiş və daima etnik spesifikasiya ilə zənginləşən insanların özünüifadə formasıdır.

Etnomədəniyyət xalqlar arasında qarşılıqlı münasibətlərin çoxfunksional sistemi kimi öyrənilir. Müasir hüquqi dövlət anlayışı mədəniyyətin tərkib hissələrindən birini - etnomədəniyyətin təbii proseslərlə **təmin edilməsini** tələb edir. Hər bir xalqın etnomədəniyyəti tarixən formalaşmış milli ənənələrə, mentalitetə əsaslanan mənəvi xəzinədir. Bu mənada, Azərbaycan etnomədəniyyəti ümumtürk mədəniyyəti, spesifik Azərbaycan mədəniyyətilə yanaşı, İslam, Qafqazdilli və İrandilli xalqların bir sıra mədəni ünsürlərini də özündə əks etdirir. Azərbaycan etnomədəniyyətində güclü türk qatı ənənəvi Azərbaycan mədəniyyətində İslamın mərasim tərəfinin daxil olduğu mədəniyyətlə sıx qarşılıqlı təsirdə olan komponentlə birləşmişdir. Yüksək inkişaf etmiş peşəkar mədəniyyət formaları olan Rusiya-Avropa mədəniyyəti ilə yaxın olan yeni ənənəvi mədəniyyət ünsürləri yaratdı. Azərbaycan xalqı özündə türkçülüğü, islamçılığı və müasirliyi birləşdirərək, spesifik tarixi özünəməxsusluğu və mədəni suverenliyi ilə fərqlənmiş, dünya mədəniyyətində öz yeri olan etnomədəniyyət yaratmışdır.

Azərbaycan etnomədəniyyəti, mədəniyyətin müxtəlif strukturlarına nüfuz etmiş etniklik, etnik müxtəlifliyi ilə fərqlənir. Bu etnomədəniyyətə maddi və mənəvi mədəniyyətli müxtəlif ünsürlər, dil, adət-ənənələr, bədii mədəniyyət, folklor və musiqi folkloru, özünəməxsus incəsənət ünsürləri daxildir. Azərbaycan etnomədəniyyətinin özünəməxsusluğu Azərbaycan etnikliyinin təbiəti ilə sıx bağlı olsa da, bu təkrar olunmaz mədəniyyət böyük Şərq və Qərb sivilizasiyalarının, dünya dinləri-xristianlıq, buddizm və islamın, müxtəlif yönümlü dünya görüşlərinin qovşağında, çoxmilyonlu, eləcə də azsaylı xalqların və etnik qrupların əhatəsində yaranmış və inkişaf etmişdir. Ulu Öndər Heydər Əliyev Azərbaycan etnomədəniyyətinə təkcə Şərqlə Qərbin sintezi kimi baxmır, Azərbaycanın Şərqlə Qərbin qovuşmasında mühüm rolunu xüsusi vurğulayırdı.

Etnomədəni xüsusiyyətlərin öyrənilməsi göstərir ki, Azərbaycanda çoxmədəniyyətliyə tolerant münasibət tarixi ənənələrə əsaslanır. Azərbaycanda tarixən müxtəlif xalqlara mənsub dil, din, dünya görüşü, musiqi və s. etno-mədəni identifikasiya ifadə edən simvollar təcrid olunmayıb. Təsadüfi deyil ki, türkçülük, islamçılıq (dünyəvilik) və müasirlik şüarları Azərbaycan xalqına həmişə yaxın olmuş, birləşdirici rol oynamışdır. Türkçülük milli kimliyin ana ünsürlərini ifadə edirsə, İslam, türk xalqlarının dünyanı dərk etmək istəyi ilə gördüyü və qəbul etdiyi dünya dinlərindən ən kamil olanı kimi qarşıya çıxır. Müasirlik isə Azərbaycan türklüyünün bütün progressiv yeniliklərə açıq olmasını ifadə edir.

Multikultural mühitin təmin edilməsi məqsədi ilə etno-mədəni dəyərlərin qorunub-saxlanması və inkişafı vacibdir. Multikulturalizm nədir? Bu, sadəcə, çoxmillətlik deyil. Bu, bir-birini tanıyan və qəbul edən milli-mədəni qrupların birgə yaşayışıdır. Bu barədə müxtəlif fikirlər mövcuddur. Multikulturalizm ilk növbədə bir ölkədə mədəniyyətlərin qarşılıqlı təsirində müəyyən "keyfiyyət"ə nail olunmasına yönəlmiş demokratik dövlət strategiyası kimi də şərh edirlər. Əlbəttə, dövlət strategiyası əhəmiyyətlidir. Yalnız SSRİ təcrübəsi göstərdi ki, bütün ölkə üçün elan olunan beynəlmillətlik siyasəti nə "Velikorus", nə də "Böyük Ermənistan" millətçilik şüurunu dəyişə bilmədi.

Multikulturalizm hamı tərəfindən tanınan, müxtəlif mədəniyyətlərə tolerant münasibətə əsaslanan dinc və yanaşı yaşama prinsipidir. Azərbaycan üçün fərqli baxışlara, adətlərə, vərdislərə dözümlülük mövqeyi bəsləmək əlbəttə ki, təbiidir. Müxtəlif xalqların, millətlərin, dinlərin xüsusiyyətlərinə tolerant münasibət azərbaycanlıların mentalitetinə xasdır. Mentalitet etno-mədəni identifikasiyanın bir ifadə formasıdır.

Azərbaycan Respublikası çoxmillətli dövlətdir. Xalq dövləti təşkil edən etnosdan – Azərbaycan türklərindən və milli azlıqlardan təşkil

olunmuşdur. Bu millətlərin tarixən Azərbaycandan başqa vətənləri olmamışdır və buna görə də Azərbaycan türkləri ilə birlikdə vahid Azərbaycan millətinin nümayəndələri hesab olunmaqda haqlıdirlar. Onlardan başqa, respublikada ruslar, ukraynalılar, belaruslar, kürdlər, yəhudilər, yunanlar, almanlar və tatarlar yaşayırlar. Bu milli azlıqların hər birinin müvafiq olaraq tarixi vətəni vardır və Azərbaycan ərazisində yaşayan milli azlıqlara aid edirlər. Təkcə Bakıda iyirmidən yuxarı müxtəlif mədəni icmalar fəaliyyət göstərir. Bunların arasında rusların, ukrainlərin, kürdlərin, lakların, ləzgilərin, slavyanların, tatların, tatarların, gürcülərin, ingiloyların, talışların, avarların, Ahıska türklərinin, Avropa və dağ yəhudilərinin, gürcü yəhudilərinin, alman və yunanların cəmiyyətləri vardır. Ümumiyyətlə, etnik azlıqların kompakt şəkildə yaşadığı bütün rayonlarda belə icmalar mövcuddur.

Müasir Rusiya tədqiqatçıları MDB məkanında kiçik etnik qrupların birləşdirici faktoru olaraq "rus dilini" müəyyənləşdirir. Bu, yanlış yanaşmadır. Rusiya Federasiyasında uzun tarixi mərhələdə "rus dili" ikinci səviyyəni müəyyənləşdirirdi. Birinci birləşdirici səviyyə "pravoslavlıq" idi.

Rusiya mütəxəssislərinin iddia etdiyi "MDB məkanında sosial-iqtisadi problemlər etno-mədəni konfliktlərin yaranmasına səbəb olur" tezi də dərin təhlil zamanı özünü doğrultmur. Tarixi təcrübə bunun tam əksini sübut edir. Konfliktləri yaradan nəzarətsiz informasiya prosesləri olur ki, bunun da əsas mənbəyi kənar təsirlər və siyasi maraqlardır.

Qərbi politologiyasında artıq belə bir fərziyyə söylənməmişdir ki, yeni dünyada gərginliyin yaranmasının fundamental mənbəyi bir o qədər ideoloji və ya iqtisadi amillər olmayacaq, nəinki mədəni xarakter daşıyacaq. Həqiqətən də, artıq müşahidə edirik ki, ən əhəmiyyətli münaqişələr global miqyasda, mədəniyyətlərin qabarıq ifadə edilmiş fərqliliklə, sosial mühitdə, sosial qrupların arasında yaranır.

Müasir kitabxana sosial-mədəni fenomendir. Məhz bu baxımdan kitabxanalar etnomədəni mühitin formalaşması istiqamətində həm sosial, həm də psixoloji amillərin öyrənilməsi və konkret təcrübədə tətbiqi məsələlərini təhlil edir. Kitabxanaların qarşısında qoyulan müasir tələblər dəyişən dünya şəraitində sistem yaradan komponentlər, sosial-mədəni infrastruktur, mədəni və informasiya-kommunikasiyaların yaradılması proseslərində kitabxanaların qarşısında yeni vəzifələr qoyur. Qeyd olunan proseslər hər bir dövlətin və regionun hüquqi və normativ-texniki tənzimlənməsini tələb edir.

Etno-mədəni idendifikasiya aşağıdakı kimi ifadə etmək olar: Subyektin özü ilə etnik mühitin digər nümayəndələrini birləşdirən tarixə, mədəniyyətə, öz xalqının milli adət-ənənələrinə, onun ideyalarına, hiss və maraqlarına, ideallarına, folklor və dilinə, etnos, yaşayış ərazisinə və dövlətçiliyinə, eləcə də onun pozitiv dəyərlər münasibətində ifadə olunan emosional-koqnitiv prosesdir.

Etno-mədəni mühitin formalaşması prosesi bütün ölkələrdə dövlət siyasəti olaraq qarşıya qoyulur. Dövlətlər etno-mədəni idendifikasiyanı qorunması məqsədilə, hipermühitin təsirlərindən müdafiə olunmaq məqsədilə bir sıra tədbirlər həyata keçirirlər. Hipermühitdə etnomühitin idendifikasiyanı təmin edən başlıca elementlərdən birini dil təşkil edir. Hiperməkanda informasiya axtaran (istehlakçı) müxtəlif məqsədlərlə ən yeni və müasir informasiya axtarışı zamanı milli resurslardan ənənəvi olaraq ehtiyaclarını ödəyə bilmir və digər dillərdə resurslara müraciət etmək məcburiyyəti qarşısında qalır. Bu zaman xarici dillər kommunikasiya imkanı olaraq qarşıya çıxır və etno-mədəni idendifikasiya pozmur. İdentifiklik etno-mədəni simvolların ifadəsi zamanı milli dillə özünü göstərir. Bu simvolların milli dildə ifadə oluna bilinməməsi zamanı etnos itir və L.Qumiloyun dediyi kimi, "ximera" yaranır.

Bu problemin həlli istiqamətində dünya təcrübəsində bir sıra modellər mövcuddur. Rusiya və Qazaxıstan mütəxəssisləri əsasən aşağıdakı modelləri müəyyənləşdirmişlər.

- Hipermühitdən izolyasiya modeli (Şimali Koreya, Çin, İran).
- Güclü resurs kontenti modeli.
- Güclü internet resurslarını yaradaraq istehlakçıların daxili sistemlərə dəvət olunması (Cənubi Koreya, Yaponiya, Rusiya).
- Dominant model (qlobal informasiya məkanında milli resursların üstünlük təşkil etməsi) (ABŞ, Avropa).
- Asılı model (inkişaf etməkdə olan və daxili resursları zəif olan ölkələrə xarakterikdir).

Əlbəttə ki, müxtəlif ölkələr siyasi və iqtisadi amillərin təsiri ilə yuxarıda qeyd olunan modellərin birindən çıxır və digərinə daxil ola bilər.

Ən optimal olanı, Rusiya və MDB modellərində nəzərdə tutulmayan, lakin XXI əsrin tələbləri ilə qarşıya çıxan "hibrid modeli" diqqəti cəlb edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Xələfov A. A. *Kitabxana və cəmiyyət*. B. Azərnaşr, 2012. 360 S.
2. Xələfov A.A. *Azərbaycanda kitabxana işinin inkişaf konsepsiyası*. Bakı. BDU-nun nəşri. 2012.
3. Kazimi P.F. *İnformasiya mühəndisliyi*. Bakı, BDU, 2011, 236 S.
4. Казими П.Ф. Гильмянова Р.А. *Библиотеки в социокультурном пространстве*. Баку. БГУ, "Библиотековедение и информация" 2013. 2(11), СТ.58-66.

АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ МУЛТИКУЛЬТУРАЛИЗМ В ИНФОРМАЦИОННОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Доц. КАЗИМИ П.Ф.

РЕЗЮМЕ

Статья рассматривает сущность Мультикультурализма в Азербайджане как основной часть этно-культуры. Теоретический анализ и исторические примеры доказывает уникальность Азербайджанского мультикультурализма.

Ключевые слова - Азербайджанский мультикультурализм, этно-культура, идентичность.

AZERBAIJAN MULTICULTURALISM IN THE INFORMATION SPACE Associate Professor KAZIMI P.F.

SUMMARY

The article considers the essence of multiculturalism in Azerbaijan as the main part of ethno-culture. Theoretical analysis and historical examples prove the uniqueness of the Azerbaijan multiculturalism.

Key words - Azerbaijan multikulturalizm, ethno-culture, identity.

İNFORMASIYA-KOMMUNİKASIYA TEXNOLOGİYASI – MÜASİR SOSIAL-MƏDƏNİ İNSTİTUTLARA BİLİKLƏRİN TRANSLYASIYASI MEXANİZMİDİR

HƏSƏNOVA N.Ə.

*BDU, Kitabxanaşünaslıq kafedrası, İnformatika kafedrası, müəllim
n_gasanova@hotmail.com*

HƏSRƏTOVA M.H.

*BDU, Əməliyyatlar tədqiqi və ehtimal nəzəriyyəsi kafedrası, baş
müəllim*

hasratovamirvari@yahoo.com

Məqalədə elmi biliklərin translyasiyası mexanizminə baxılmışdır. İnformasiyalaşdırılmış cəmiyyətdə böyük həcmli elmi informasiyanın toplanması, təsnifatı və ötürülməsi üsulları araşdırılmışdır. İnformasiyanın kəmiyyət xarakteristikaları tədqiq edilmişdir.

Açar sözlər: İnformasiyalaşdırma, informasiyalaşdırılmış cəmiyyət, elmi biliklər, informasiyanın kəmiyyət ölçüsü, infometriya, bibliometriya, Bredford paylanması.

Müasir şəraitdə böyük həcmli informasiya kütləsi və massivləri cəmiyyətin bütün sahələrinə nüfuz edir, informasiya özü isə kütləvi və həyat üçün zəruri istehlak məhsuluna çevrilir. İnformasiyanın böyük həcmli artan istehsalı və istehlakı prosesi, eləcə də onun mühüm resurslara transformasiya edilməsi cəmiyyətin informasiyalaşdırılması adını almışdır. Cəmiyyətin informasiyalaşdırılması - yalnız iqtisadi və sosial dəyişikliklər deyil, həm də yeni həyat tərzı və cəmiyyətdə yaşayan insanlara yeni tələblərdir. Belə bir təsirin mövcudluğu ictimai-siyasi quruluşdan asılı olmayıb, universal qanun olaraq təzahür edir. İnformasiyalaşdırma bilavasitə həyat tərzinə, maddi və mənəvi mədəniyyətə təsir göstərir. O, nəinki informasiya həcmının artmasına, lokal və qlobal sistemlərin və şəbəkələrin, verilənlər və bilik bazalarının yaradılmasına səbəb oldu, həm də prinsip etibarilə yeni texnologiyaların, yeni mədəniyyət və yeni cəmiyyət növünün yaranmasına gətirib çıxardı [1, 2]. Demək olar ki, informasiyalaşdırma sosial transformasiyaların qlobal prosesinin fundamental proyeksiyasıdır.

İnformasiyalaşdırma sözsüz ki, sosial və mədəni proses olub, texnologiya və iqtisadiyyatın inkişafına əhəmiyyətli təsir göstərir. Özü-özlüyündə bu proses sosial problemləri həll etmir, lakin onun təsiri altında, bu proseslə bağlı olan istehsal qüvvələri və istehsal münasibətlərində dəyişikliklər baş verir. Məhz onlar da cəmiyyətin sosial strukturuna təsir

göstərir. O.Toffler cəmiyyətin mədəni həyatında baş verən fundamental dəyişiklikləri ilk olaraq qeyd edənlərdən olmuşdur. İnsanlar arasında informasiya mübadiləsi axınının artan gücü mədəniyyətin yeni bir növünü yaratdı. Burada böyük həcmli informasiyanın, istər bir insandan digər insana şəxsən, istərsə də kütləvi informasiya vasitələri ilə ötürülməsi zamanı daha çox sıxılması və effektivliyinin artması üçün klassifikasiya və unifikasiya zərurəti tələb olunur [4].

Müasir cəmiyyət informasiya olmadan yaşaya və inkişaf edə bilməz. İnformasiya - mədəniyyətin ən gözəçarpan forması kimi çıxış edir və "insan-informasiya-insan" formuluna əsasən insan informasiyanın həm yaradılması, həm yayılması, həm də saxlanması funksiyalarını icra edir.

Tarix göstərir ki, məlumat (və ya onların olmaması) hər zaman cəmiyyətin və fərdin inkişafında mühüm rol oynamışdır. Lakin yeni informasiya texnologiyalarının cəmiyyət həyatına nüfuz etməsi mərhələsində onun təsiri daha da aktuallaşır. İnformasiyalaşdırmanın nəticəsi kimi biz intellektual potensialı və informasiya potensialını qeyd edə bilərik. Onların hər ikisi cəmiyyətin informasiyalaşdırılmasının intensivlik dərəcəsindən asılıdır. İnformasiyalaşdırma prosesini xarakterizə etmək üçün bu iki anlayışı birləşdirərək bir terminlə əvəz etsək, informasiya-koqnitiv (idrak) potensial ifadəsini formalaşdırma bilərik. İnformasiyalaşdırmanın subyekt kimi şəxsiyyət çıxış edir. O zaman informasiyalaşdırma prosesi o fərdlərin idraki ekranından keçməlidir ki, onlar üçün bilik dəyərlidir. Ona görə də yalnız obyektiv biliklər dünyasını deyil, həm də şəxsi (subyektiv) bilik fenomenini də nəzərə almaq lazımdır. İnformasiya-koqnitiv (idrak) potensialın mühüm tərkib hissəsi kimi intellektual potensial çıxış edir. Burada şəxsin qazanılmış bilik, bacarıq və təcrübədən istifadə edərək problemləri həll etmək qabiliyyəti üzə çıxır. İkinci komponent informasiya potensialı olub, cəmiyyət üzvlərinin məlumatlılıq səviyyəsini, yeni informasiyanın ümumiləşdirilməsi, axtarışı, saxlanması və ötürülməsi imkanını təmin edir [4].

İnsan fəaliyyətinin bir sahəsi kimi elm etibarlı məlumatların toplanması, saxlanması, təsnifatı, analizi, ümumiləşdirilməsi və ötürülməsinə, yeni nəzəriyyələr yaratmaq və ya mövcud nəzəriyyələri təkmilləşdirməyə, təbii və sosial prosesləri adekvat təsvir etmək və onların inkişafını proqnozlaşdırmağa imkan verir. Sosial və mədəni fenomen kimi elm insanın müəyyən ehtiyaclarına cavab olaraq meydana çıxmış və ictimai həyatın bütün sahələrinin inkişafına çox ciddi təsir etmişdir. Elm üç əsas formada çıxış edir:

- fəaliyyət forması kimi
- müxtəlif fənnlər üzrə biliklər sistemi kimi
- sosial institut kimi.

Elmi biliklər empirik (səthi) və nəzəri (dərin) ola bilər. Biliklər yerləşdiyi yerlərə uyğun olaraq da bölünə bilər. Bununla əlaqədar şəxsi (aşkar

olmayan, gizli) biliklər və formalizə edilmiş (aşkar) bilikləri fərqləndirmək olar. Aşkar olmayan biliklər - insanların bilikləridir. Formalizə edilmiş - aşkar biliklər isə sənədlərdə, CD və DVD kompakt diskərdə, fərdi kompüterlərin yaddaşında və İnternet global şəbəkəsində olan biliklərdir.

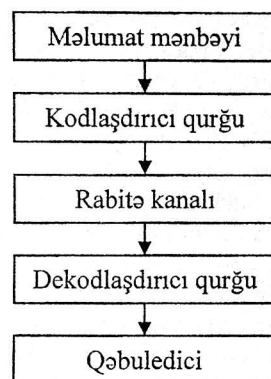
Elmi biliklər yeni biliklər yaradır və deyə bilərik ki, bilik istehsalı baş verir və bununla əlaqədar olaraq da yeni bilik və təcrübənin nəsilən-nəslə ötürülməsi problemləri ortaya çıxır. XXI əsrdə informasiya həcmnin daim artması ilə bu məsələ xüsusilə aktual olmuşdur. *Elmi biliklərin translyasiyası* terminini təyin etməyə çalışsaq, deyə bilərik: Elmi biliklərin translyasiyası - təbii və sosial prosesləri adekvat təsvir edən və onların inkişafını proqnozlaşdırmağa imkan verən informasiyaları nəsilən-nəslə ötürmək üçün fərdlər arasında qarşılıqlı əlaqəli üsuldur. Bilik və təcrübənin ötürülməsi üsullarını 2 yerə bölə bilərik: 1. kommunikasiya; 2. translyasiya. Kommunikasiyanın əsas rejimi - əks əlaqənin olmasıdır, yeni ünsiyyətdə olan tərəflərin ikisi də proqramları korreksiya edə bilər. Translyasiyanın əsas rejimi isə tərəflərdən yalnız birinə məlum olan tərəfindən proqramların ötürülməsidir [3].

Digər tərəfdən, informasiyanın həddən artıq bolluğu və onun müxtəlif istifadəçilər tərəfindən fərqli interpretasiyaları vahid elmi biliklər dünyasının formalaşmasını çətinləşdirir. Elmi biliklərin translyasiyası əvvəllər senzura çərçivəsində keçirilir və nəzarət edilirdisə, müvafiq meyarlara cavab verir və informasiyanın qəbulu zamanı davranış normaları formalaşdırılmışdısa, müasir dövrdə İnternetdən kütləvi istifadə müəyyən problemlər yaradır və müxtəlif informasiyanın bolluğu vacib biliklərin seçimi və translyasiyası işini çətinləşdirir.

İnformasiya bütün materiya, istənilən maddi sistemə xas olan inikas hesabına yaranır. İnikas xassəsi elementar əks etmədən şüurun ən yüksək formasına qədər materiya inkişaf etdikcə təkmilləşir. İnikas prosesi maddi aləmin obyektlərinin qarşılıqlı əlaqəsini ifadə edir. İnformasiya dedikdə, həm radio və televiziya vasitəsi ilə yayımlanan məlumatlar, həm qəzet, verilənlər bazaları, kitabxanaların tərkibi, həm də insanlarla ünsiyyət nəticəsində alınan biliklər nəzərdə tutulur. İnformasiya kitablar, kitabxanalar, verilənlər bazaları, kağız və maşın daşıyıcılarında saxlanılır. İnformasiya şifahi və yazılı formada, elektrik siqnalları və radiodalğaları vasitəsi ilə ötürülür; duyğu orqanları, foto- və videokameraların elektrik vericiləri vasitəsi ilə əldə edilir.

Beləliklə, informasiya anlayışı onun xassələrini əks etdirən müəyyən obyektlə əlaqəlidir. Bundan başqa, informasiyanın daşıyıcıdan nisbi müstəqilliyi müşahidə olunur, belə ki, tərkibindən asılı olmayaraq onun çevrilməsi və müxtəlif fiziki siqnallar vasitəsilə müxtəlif fiziki mühitlərlə ötürülməsi mümkündür. Praktiki olaraq informasiya hər zaman məlumat şəklində verilir. İnformasiya məlumatın mənbəyi, qəbuledicisi və rabitə kanalı

ilə əlaqəlidir (Şəkil 1.). Mənbədən qəbulediciyə məlumat maddi-energetik formada (elektrik, işıq, səs signalları və s.) ötürülür.



Şəkil 1.

İnsan məlumatları duyğu orqanları vasitəsi ilə qəbul edir. Texnikada qəbuledicilər məlumatları müxtəlif ölçü və qeydedici qurğular vasitəsi ilə qəbul edirlər. Hər iki halda informasiyanın qəbulu qəbuledicinin vəziyyətini xarakterizə edən hər hansı bir kəmiyyətin vaxta görə ölçülməsi ilə əlaqəlidir. Bu mənada informasiya məlumatını informasiya prosesləri baş verən fiziki mühitin maddi-energetik parametrlərinin vaxta görə dəyişməsinə xarakterizə edən $x(t)$ funksiyası şəklində ifadə etmək olar. $x(t)$ funksiyası t vaxtının dəyişməsi diapazonunda istənilən ədədi qiymətləri qəbul edir. $x(t)$ funksiyası fasiləsiz olduqda, fasiləsiz və ya analoq informasiyası mövcuddur. Bu cür informasiyanın mənbəyi kimi adətən müxtəlif təbiət obyektləri (məsələn, havanın hərəkəti, təzyiqi və rütubəti), texnoloji istehsal proseslərinin obyektləri (məsələn, fəal zonada neytronlar axını) və s. çıxış edə bilər. Əgər $x(t)$ funksiyası diskretdir, onda insanın istifadə etdiyi informasiya məlumatları diskret xüsusiyyətlidir (məsələn, işıq və səs məlumatları vasitəsilə ötürülən həyəcan signalları yazılı və ya səs signalları vasitəsi ilə ötürülən nitq məlumatları şəklində; jestlər vasitəsi ilə ötürülən məlumatlar, iqtisadi verilənlər).

Beləliklə, informasiya mübadiləsi zamanı informasiyanı maddi aləmin obyekt kimi əks etdirən informasiya mənbəyi və informasiyanı qəbul edən informasiya qəbuledicisi (insan və ya hər hansı maddi obyekt) iştirak edir. İstənilən maddi obyekt haqqında informasiya müşahidə, təbii və ya hesablama eksperimenti yolu ilə, həmçinin məntiqi çıxarış nəticəsində əldə edilə bilər. Buna görə də təcrübədən əvvəl, yəni aprior informasiya və

eksperiment nəticəsində alınmış təcrübədən sonra, yəni aposterior informasiya haqqında danışılır.

Yaranma və sonrakı çevrilmələr nöqtəyi-nəzərindən informasiya üç mərhələdən keçir. Bu mərhələlər informasiyanın semantik, sintaktik və pragmatik aspektlərini əks etdirirlər. Informasiyanın pragmatik aspekti əldə edilmiş informasiya əsasında qoyulmuş məqsədə nail olma imkanlarını təyin edir. Bu aspekt informasiyanın istehlak xassələrini əks etdirir, istehlakçının davranışına təsir edir. Informasiya dəyərli olduqda, onun istehlakçısının davranışı da lazımi istiqamətdə dəyişir. Informasiya (obyekt), istehlakçı və qoyulmuş məqsəd birlik təşkil etdikdə, informasiyanın pragmatik aspekti özünü büruzə verir. Informasiyanın semantik aspekti informasiyanın mənasını əks etdirir və onu əvvəl mövcud olan informasiya ilə tutuşdurur. Söz və dilin digər elementləri arasında mənə əlaqələri tezaurusu əks etdirirlər. Tezaurus iki hissədən, yəni mənaca qruplaşdırılmış söz və dayanıqlı söz birləşmələri siyahısından və sözləri müəyyən ardıcılıqla yerləşdirməyə imkan verən müəyyən açardan (məsələn, əlifbadan) ibarətdir. Informasiyanın sintaktik aspekti mənə və istehlak keyfiyyətlərindən asılı olmayaraq, informasiyanın təsviri üsulu ilə əlaqəlidir. Sintaktik səviyyədə ötürülməsi və saxlanması üçün informasiyanın təsvir formalarına baxılır.

İnformasiyanın istifadəsi məqsədlərindən asılı olaraq, müxtəlif dövrlərdə informasiyanın sintaktik, semantik və pragmatik aspektləri nəzərə alın bilər. İlk əvvəl insan şüurunda müəyyən verilənlər dəsti kimi təsvir olunanlar ətraf mühitin müəyyən faktını müşahidə edir. Burada sintaktik aspekt özünü büruzə verir. Müəyyən predmet sahəsinə uyğun olaraq həmin verilənlərin müəyyən strukturlaşması (müəyyən quruluşa gətirilməsi) aparıldıqdan sonra insan müşahidə olunan faktılar haqqında biliklər formalaşdırır. Bu isə alınmış informasiyanın semantik aspektini əks etdirir. Biliklər şəklində olan informasiya yüksək strukturlaşma dərəcəsinə malikdir və bu da ətraf mühit haqqında tam informasiyanın ayrılmasına və tədqiq olunan obyektlərin informasiya modellərinin yaradılmasına imkan verir. Əldə edilmiş bilikləri insan öz təcrübəsində, yəni qoyulmuş məqsədlərə nail olmaq üçün istifadə edir. Bu isə informasiyanın pragmatik aspektini əks etdirir [2].

İnformasiyanın qiymətləndirilməsi keyfiyyət və kəmiyyət xarakteristikaları (ölçüləri) əsasında aparıla bilər. Informasiyanın həcmi onun ən vacib xassələrindən biri olub, kəmiyyət ölçüsünü müəyyən etmək imkanını verir. Bildiyimiz kimi, bu və ya digər elm sahəsində müəyyən tip fərqli sənədlərin üstünlük təşkil etməsi onların intensiv inkişafı ilə əlaqədardır. Elmdə sənəd axınının analizi ayrı-ayrı elm sahələri və istiqamətlərinin vəziyyəti və inkişaf perspektivləri haqqında hökm verməyə imkan verir. Sənəd kütlələri müntəzəm hərəkətdədir, bu da öz növbəsində sənədləşdirilmiş informasiyanın həcmnin, tipinin, növünün və daşıyıcılarının

müntəzəm olaraq dəyişməsinə şərtləndirir. 1960-cı illərdə R.Barton və R.Keblerin aşkar etdikləri qanunauyğunluğa görə, ən çox ictimai dəyərə malik olan informasiya müəyyən zaman intervalında cəmlənmişdir. Elmi sənədlər üçün bu interval ictimai sistemdə elmi təsəvvürlərin formalaşmasının yarım dövrü ilə hesablanır ki, bu da təxminən 19 ilə bərabərdir. Bu informasiyanın köhnəlmə sürəti isə konkret elmdən, onun müəyyən sahəsindən və elmi istiqamətindən asılıdır [5]. 1948-ci ildə ingilis alimi S.Bredford informasiyanın yayılması hadisəsini aşkar etmiş və onu paylanma kimi göstərmişdir. *Bredford paylanması* dövrü nəşriyyatda müəyyən mövzu üzrə məqalələrin sayı ilə verilən mövzulu məqalələrin azalan məhsuldarlığıla nizamladığı dövrü nəşriyyatlar sırasında onun yerindən asılılığını göstərir. Bu qanuna görə, hər hansı dar sahə üzrə bütün nəşrlərin cəmini vahid kimi qəbul etsək, məlum olar ki, az saylı konkret profilli dövrü nəşrlərdə (nüvə) bu məqalələrin yalnız üçdə biri olacaq. İkinci hissə sayca çox olan konkret profile yaxın jurnallarda (zona) yerləşir. Nəhayət, məqalələrin daha bir hissəsi isə bu sahə ilə əlaqədar olmayan jurnallarda yayılmış olur. *Bredford qanunu* aşağıdakı düstur ilə göstərilir:

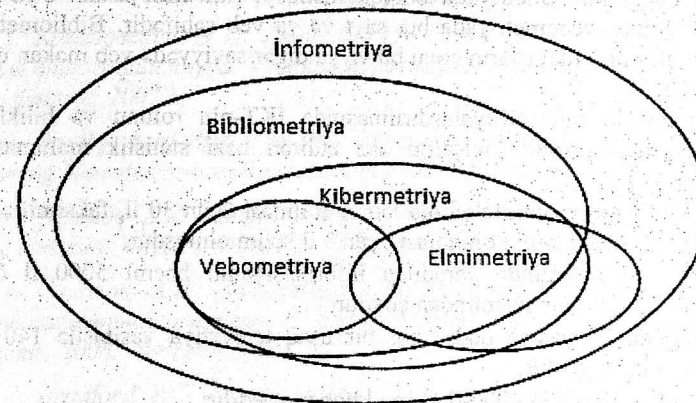
$$p_0:p_1:p_2=1:n:n^2$$

Burada p_0 , p_1 , p_2 simvolları ilə uyğun olaraq nüvə və ardıcıl zonalarda yerləşən jurnalların sayı işarə edilir. n isə tematik sahədən asılı olaraq müxtəlif qiymət alan göstəricidir. $n=5$ qəbul etsək, o zaman nüvədə 100 jurnal, birinci zonada 500 və ikinci zonada isə 2500 müxtəlif mövzulu dövrü nəşr olacaqdır [7].

İnfometriyanın (*Informetrics*) predmeti olaraq saxlanılan və istifadə edilən informasiyanın kəmiyyət ölçüləri çıxış edir. İnfometriyada əsasən riyazi metodlardan – riyazi statistika və ehtimal nəzəriyyəsi, informatika, sosiometriya və digər elmlərdən istifadə edilir. İnfometrik tədqiqatların nəticələrindən isə bir çox elmlər (elmin sosiologiyası, elmin tarixi, elmin planlaşdırılması və maliyyələşdirilməsi sahəsində siyasət, kitabxana işinin təşkili, ayrı-ayrı elmi məktəblərin və istiqamətlərin effektivliyinin qiymətləndirilməsi və s.) istifadə edir. İnfometriya termini fransız tədqiqatçısı O.Nacke tərəfindən 1979-cu ildə daxil edilmişdir. İnfometriyanın tədqiqat obyektinin əyani şəkildə ifadəsi Şəkil 2.-də göstərilmişdir. İnfometriya aşağıdakı sahələri özündə əks etdirir: bibliometriya (*Bibliometrics*), elmimetriya (*Scientometrics*), kibermetriya (*Cybermetrics*) və vebometriya (*Webometrics*).

Bu sahələrdən ən erkən olaraq bibliometriya haqqında anlayış mövcud olmuşdur. Bibliometriya – bibliografik verilənlərin analizi ilə məşğul olan biliklər sahəsinə aid edilir. Bu termin ingilis alimi Alan Priçard tərəfindən 1969-cu ildə daxil edilmişdir. Bibliometriya nəşrlərin zamana, bilik sahəsinə,

coğrafi regionlara görə paylanmasını analiz edir, obyektlər arasında əlaqələrin aşkarlanmasına və onların təsnifatının aparılmasına imkan yaradır. Nəşrlərin statistik analizi və onlara olan istinadlar müxtəlif bilik sahələrinin qanunauyğunluqlarını və inkişaf sürətini, eləcə də onlar arasında əlaqələri ortaya çıxarır.



Şəkil 2.

Elmimetriya elmi informasiya selinin strukturu və dinamikasının statistik tədqiqatı ilə məşğul olub, bir çox hallarda bibliometriyanın metodlarına əsaslanır. Bibliometriyada aşağıdakı parametrlər tədqiq edilir: verilmiş zaman intervalında nəşr edilən jurnalların sayı; informasiya mərkəzlərində jurnallara edilən sifarişlərin sayı; müəyyən mövzu üzrə məqalə nəşr etdirən alimlərin sayı və s. Bibliometriyanın tədqiqat metodlarından biri də məqalə və jurnallara olan istinadların analizidir. Bu zaman bir sıra indekslər təbiiq edilir – jurnala olan istinadların sayı; jurnala olan istinadların sayının jurnalda olan məqalələrin sayına bölünməsi və s. Bu parametrlərin analizi bu və ya digər elmi istiqamətin aktuallığı və perspektivliyinin təyin edilməsinə imkan yaradır. Alimlərin nəşr etdirdikləri məqalələrin sayına görə müəyyənləşdirilməsi onların məhsuldarlığını, ranqını və vacibliyini təyin edir.

Kibermetriya nisbətən sonra əmələ gəlmiş termindir. Bu termin elektron şəkildə saxlanılan informasiyanın emalının yeni imkanlarını və onun vizuallaşdırılmasını əks etdirir. Kibermetriya infometriya və elmimetriyanın inkişafına yeni təkan vermişdir. Verilənlər bazasının və orada saxlanan informasiyanın emalı üçün kompüter üsullarının – Text Mining və Data Mining meydana gəlməsi elmin ayrı-ayrı sahələrinin və bütünlükdə

vəziyyətinin qiymətləndirilməsi üçün yeni kəmiyyət kriterilərinin daxil edilməsinə imkan yaratdı.

Vebometriya termini digərlərinə nisbətən ən son yaranmışdır. O, kibernetikanın alt çoxluğu olub, veb məkanın parametrlərinin tədqiq edilməsi və orada informasiya profilləri və strukturlarının aşkar edilməsi ilə əlaqədardır. Bu termin 1997-ci ildə Almind və Ingversen tərəfindən daxil edilmişdir. Əgər bibliometriyada tədqiqat mənbəyi kimi elmi jurnal və ya elmi nəşr götürülürsə, vebometriyada bu, sayt və ya veb sahifədir. Bibliometriya üçün formalaşmış anlayışların çoxu bu və ya digər səviyyədə veb məkan üçün də keçərlidir [6].

Cəmiyyətin informasiyalaşdırılmasında İKT-nin rolunu və biliklərin translyasiyasının texniki inkişafını əks etdirən bəzi statistik məlumatlara baxaq:

- 10 milyon insanın telefonla təmin edilməsi üçün 30 il, faksimil əlaqə üçün 20 il, Internetlə təmin olunması üçün 3 il lazım olmuşdur;
- Son 30 il ərzində yaradılan informasiyanın həcmi 5000 il öncə yaradılan informasiyanın həcmindən çoxdur;
- ABŞ-da 18 yaşına qədər hər bir uşaq televiziya vasitəsilə 140 000 reklam çarxı izləmiş olur;
- Dünyada hər gün 4000-dən çox kitab nəşr edilir;
- Kompüterlərin istehsalı hər il avtomobillərin istehsalından çoxdur. Artıq 1 milyarddan çox kompüter istehsal edilmişdir;
- İnkişaf etmiş bir çox ölkələrdə gün ərzində orta hesabla bir insana düşən reklam mürciətinin sayı 1000 ilə 2000 arasında dəyişir; 100 il bundan öncə isə bu qədər reklamı yalnız il boyunca almaq mümkün idi;
- 20 il əvvəl orta həcmli Avropa supermarketi 3000 – 5000 adda məhsul təklif edirdisə, hazırda 20000-25000 adda məhsul təklif edir [8].

Müasir dövrdə informasiya texnologiyaları insan fəaliyyətinin bütün sahələrinə, o cümlədən də elmi biliklərin translyasiyasına əhəmiyyətli təsir edir. İKT bilikləri cəmiyyətin informasiya resurslarına çevirir, onların saxlanması və ötürülməsini təmin edir. İnformasiya texnologiyalarının üstünlükləri böyük həcmli informasiya, onun translyasiyası və emalının yüksək sürəti ilə xarakterizə olunur. Cəmiyyətin intellektualaşdırılma səviyyəsinin artırılması, eləcə də insanların inkişaf və təhsil səviyyəsinin artırılması informasiya texnologiyalarının nailiyyətlərindən intensiv istifadə sayəsində əldə edilə bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Xələfov A.A. *Informasiyalaşdırılmış cəmiyyətin xüsusiyyətləri və problemləri* // *Respublika*. – 2002. – 17 aprel.
2. Həsənova N.Ə., İsmayılova E.N. *Informasiya texnologiyaları və sistemləri* // *Dərs vəsaiti, Bakı - Mütərcim nəşriyyatı* 2015, 312 səh.
3. Кохановский: В. П., Лешкевич Т. Г., Матяш Т. П., Фатхи Т. Б. *Основы философии науки. Учебное пособие для аспирантов. Ростов-на-Дону: Феникс, 2007 г.*
4. Sveiby, Karl-Erik. *The New Organizational Wealth: Managing and Measuring Knowledge-based Assets*. San Francisco: Berrett Koehler, 1997.
5. Ефимов А.Н. *Информация, ценность, старение, рассеяние* // *Новое в жизни, науке и технике*. 1978. №5. С.55
6. Соколов А.В. *Детерминизм и деонтология в документной коммуникационной системе* // *Вестн. Челяб. Гос. Акад. Культуры и искусств*. 2008. №4 (16). С 18
7. Bradford S.C. *Documentation*. London: Crosley Lackwood, 1948 (Washington: Public Affairs Press, 1950)
8. <http://compress.ru/article.aspx?id=22725>

ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ – МЕХАНИЗМ ТРАНСЛЯЦИИ ЗНАНИЙ В СОВРЕМЕННЫЕ СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ ИНСТИТУТЫ

ГАСАНОВА Н.А., ГАСРАТОВА М.Г.

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрен механизм трансляции научных знаний. Исследованы способы сбора, классификации и передачи большого объема информации в информационном обществе. Проведен анализ количественных характеристик информации.

Ключевые слова: Информатизация, информационное общество, научные знания, количественное измерение информации, инфометрия, библиометрия, распределение Бредфорда.

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES - THE MECHANISM OF KNOWLEDGE TRANSLATION IN MODERN SOCIO-CULTURAL INSTITUTIONS

HASANOVA N.A., HASRATOVA M.H.

SUMMARY

This article describes the mechanism of translation of scientific knowledge. Investigates means of collecting, classifying and transferring more information in the information society. The analysis of quantitative data characteristics.

Keywords: Information, information society, scientific knowledge, quantitative measurement information, informetrics, bibliometrics, Bradford distribution.

AZƏRBAYCANDA KİTABXANA-İNFORMASIYA SİSTEMİNİN FORMALAŞDIRILMASI, MÜHAFİZƏSİ VƏ TƏBLİĞİ İSTİQAMƏTİNDƏ DÖVLƏT SİYASƏTİ

QURBANOV A. İ.

BDU, Kitabxanaçılıq-İnformasiya fakültəsinin dekanı, dosent
azadbey@mail.ru

QASIMLI H. H.

BDU, Kitabxanaçılıq-İnformasiya fakültəsinin II kurs tələbəsi
bdu.kitfak@inbox.ru

Məqalədə Azərbaycan kitabxana-informasiya sisteminin formalaşdırılması, mühafizəsi və təbliği istiqamətində dövlət siyasəti ilə bağlı görülmüş işlər təhlil olunaraq, bu sahədə AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının fəaliyyətinə xüsusi yer verilmişdir.

Açar sözlər: Kitabxana-informasiya sistemi, formalaşdırma, mühafizə, dövlət siyasəti

Müasir şəraitdə kitabxanalar kommunikasiya vasitəsi kimi olduqca mühüm rol oynamaqla, kitabxanaların sosial funksiyalarının həyata keçirilməsində və cəmiyyətin informasiyalaşdırılması prosesində çox əhəmiyyətli iş görür. Bəşəriyyətin tarixi inkişaf mərhələlərində olduğu kimi, son onillikdə də informasiya elmi-texniki və sosial tərəqqinin mühüm vasitələrindən biri olmuş, hazırda isə cəmiyyətin informasiyalaşdırılması ilə əlaqədar olaraq aparıcı qüvvəyə çevrilmişdir. Bununla əlaqədar yeni kitabxana-informasiya mühiti formalaşdırılmışdır (2, 289).

Qloballaşan informasiya cəmiyyəti şəraitində elmi-fəlsəfi və ədəbi-bədii irsin toplanıb saxlanılmasında, gələcək nəsillərə çatdırılmasında və cəmiyyətin intellektual, mənəvi potensialının inkişafında mühüm rol oynayan kitabxanaların fondlarının müasir informasiya daşıyıcıları ilə zənginləşdirilməsi, dünyanın qabaqcıl kitabxana-informasiya müəssisələrinin təcrübəsindən istifadə edilməsi, elektron məlumat banklarının yaradılması və ümumilikdə müasir kitabxana-informasiya sisteminin formalaşdırılması, mühafizəsi və təbliği mədəniyyət sahəsində Azərbaycanın dövlət siyasətinin əsas prioritetlərindən birini təşkil edir.

Azərbaycanda kitabxana-informasiya sisteminin formalaşdırılması, mühafizəsi və təbliği sahəsində son illərdə bir sıra mühüm dövlət sənədləri qəbul edilmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" 2004-cü il 12

yanvar tarixli və "2005-2006-cı illərdə Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə çapı nəzərdə tutulan əsərlərin siyahısının təsdiq edilməsi haqqında" 2004-cü il 27 dekabr tarixli sərəncamları ilə təsdiq edilmiş siyahı üzrə latın qrafikası ilə nəşr olunmuş kitablar ölkənin bütün kitabxanalarına hədiyyə edilmişdir. Hazırda bu istiqamətdə işlər öz aktuallığı ilə davam etdirilir.

Eyni zamanda "Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı (2004-2008-ci illər)", "Bakı şəhərinin qəsəbələrinin sosial-iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsinə dair tədbirlər Proqramı", "Azərbaycan Respublikasında rabitə və informasiya texnologiyalarının inkişafı üzrə 2005-2008-ci illər üçün Dövlət Proqramı (Elektron Azərbaycan)", "Azərbaycan Respublikası ümumtəhsil məktəblərinin informasiya və kommunikasiya texnologiyaları ilə təminatı Proqramı (2005-2007-ci illər)", "Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı" kimi mühüm sənədlərdə kitabxana-informasiya sisteminin inkişafı və modernləşdirilməsi üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsi də nəzərdə tutulmuşdur (1).

Kitabxana-informasiya sisteminin formalaşdırılması, mühafizəsi və təbliği sahəsində dövlət siyasətinin məqsədi ölkədə tarixi-mədəni, ədəbi-bədii, elmi-fəlsəfi sərvətlərin toplanılmasını, mühafizəsini və onlardan istifadə imkanlarının artırılmasını təmin etməkdən ibarətdir.

Bundan başqa, kitabxana-informasiya sahəsində yeni texnologiyaların tətbiqi və istifadəsi nəticəsində müasir kitabxana-informasiya infrastrukturunun yaradılması, istifadəçilərə göstərilən kitabxana-informasiya xidmətinin dünya standartları səviyyəsinə çatdırılması, əhəlinin intellektual potensialının və bilik səviyyəsinin inkişafı, habelə fasiləsiz təhsilin təmin edilməsi üçün şəraitin yaradılmasından ibarətdir.

Bu məqsədə nail olmaq üçün aşağıdakı əsas vəzifələr həyata keçirilir:

- milli informasiyalaşdırma siyasəti əsasında ölkədə fəaliyyət göstərən kitabxanalar modernləşdirilir;

- kitabxana-informasiya sistemi dünya məkanına integrasiya olunur, beynəlxalq təcrübə öyrənilir və tətbiq edilir;

- kitab nəşri, yayımı və fondun komplektləşdirmə işini tənzimləyən, maraqlı tərəflərin mənafeyini ifadə edən "müəllif-nəşriyyat-kitabxana-oxucu" mexanizmi və infrastrukturunu təkmilləşdirilir;

- elektron informasiya fondları formalaşdırılır və virtual kitabxanalar inkişaf etdirilir;

- elektron kataloq və elektron kitabxanaların yaradılması işi təmin edilir, onlar müasir standartlar səviyyəsinə çatdırılır;

- kitabxana fondları zənginləşdirilir, onların mühafizəsi və təhlükəsizliyi təmin edilir;

- kitabxana fondlarının müasir komplektləşdirmə mexanizmi yaradılır, inkişaf etdirilir və müasir informasiya daşıyıcıları ilə təmin edilir;

- respublikanın milli-mədəni irsi və informasiya ehtiyatları gələcək nəsillərə çatdırılması məqsədilə qorunur.

Azərbaycanda elmin informasiya təminatını həyata keçirən ən iri kitabxana-informasiya müəssisəsi AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasıdır. Kitabxananın fondu 50 dildə məzmunca universal, dünya əhəmiyyətli 4 milyondan artıq olan elmi nəşrdən təşkil olunub. Buraya görkəmli elm və mədəniyyət xadimlərinin şəxsi kitab kolleksiyaları, nadir və qiymətli nəşrlər, monoqrafiyalar, dissertasiyalar, dövrü nəşrlər, xəritə və atlaslar, məlumat nəşrləri, təsviri sənət materialları və 90 min elektron nəşr daxildir. Azərbaycan, rus, türk, fars, ərəb, ingilis, alman, fransız və b. dillərdə olan fondların xronoloji əhatəsi xüsusi olaraq XVII-XXI əsrlərə aiddir.

Mərkəzi Elmi Kitabxana "Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı"nın müvafiq bəndlərinə uyğun olaraq dünya informasiya sistemində kitabxana resurslarının təbliği, dövlətlərarası ədəbiyyat və informasiya mübadiləsinin dinamik inkişafı istiqamətində 2008-2013-cü illərdə aşağıdakı mühüm işləri yerinə yetirmişdir:

- Azərbaycanşünaslığı inkişaf etdirmək məqsədilə ölkəşünaslığa və diyarşünaslığa dair materiallarla zənginləşdirilməsi ilə bağlı ölkəşünaslığa və diyarşünaslığa dair məcburi nüsxələr, nəşriyyatlardan əldə olunmuş ədəbiyyat, beynəlxalq mübadilə yolu ilə alınan nəşrlər, satınalma, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən xarici ölkələrin səfirlikləri, təşkilat və qurumları, eləcə də ayrı-ayrı alim və mütəxəssislər, təşkilatlar tərəfindən hədiyyə olunmuş kitablar hesabına Mərkəzi Elmi Kitabxananın fonduna 15147 nüsxə ədəbiyyat daxil olmuşdur.

- Ölkəşünaslığa (Azərbaycanşünaslığa) dair Rusiya Dövlət Kitabxanasında, Rusiya Milli Kitabxanasında, Kazan, Tbilisi şəhər və digər milli kitabxanalarda saxlanılan ədəbiyyatın (o cümlədən dövrü mətbuatın) müəyyənləşdirilməsi və onların çatışmayan nüsxələrinin Azərbaycan Respublikasına gətirilməsi məqsədilə AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanası Rusiyanın Moskva, Sankt-Peterburq, Kazan və digər şəhərlərinin kitabxanalarına XIX əsrin əvvəllərində aparılmış azərbaycanşünaslığa dair kitabların geri qaytarılması üçün MDB dövlətlərinin, o cümlədən Rusiya Dövlət Kitabxanası, Belarus, Qazaxıstan, Gürcüstan Milli kitabxanalarının, Qomel Universal Vilayət Kitabxanasının fondlarında saxlanılan Azərbaycanla bağlı ədəbiyyat siyahıları əldə olunmuş, onlara əsasən kitablar seçilmiş və həmin əsərlərin əslinin, yaxud surətlərinin gətirilməsi üçün sifarişlər verilmişdir. Nəticədə 180-ə yaxın ədəbiyyat Kitabxananın fonduna daxil edilmişdir.

- "Azərbaycan ədəbiyyatının virtual kitabxanası"nın yaradılması və oxucuların istifadəsinə verilməsi məqsədilə Mərkəzi Elmi Kitabxana tərəfindən Azərbaycan ədəbiyyatına dair 62 nüsxə kitab rəqəmləşdirilərək oxucuların istifadəsinə verilmişdir.

- "Azərbaycan ədəbiyyatı", "Azərbaycan tarixi", "Azərbaycan muzeyləri", "Qobustan", "Azərbaycanın turizm gözəllikləri" adlı elektron kitabxanaların yaradılması istiqamətində Mərkəzi Elmi Kitabxanada "Azərbaycan ədəbiyyatı", "Azərbaycan tarixi", "Azərbaycan muzeyləri", "Qobustan", "Azərbaycanın turizm gözəllikləri" adlı elektron kitabxanalar yaradılmış və 795 nüsxə sənəd rəqəmləşdirilmişdir.

- Azərbaycan Respublikasının kitab abidələrinin müəyyən edilməsi, informasiya daşıyıcılarına köçürülməsi və "Azərbaycanın kitab abidələri" adlı məlumat bazasının yaradılması istiqamətində Mərkəzi Elmi Kitabxananın fondları əsasında 1899-cu ilədək olan nəşrlər, eləcə də 1900-cu ildən sonra çap olunan mühüm əhəmiyyətli 619 nüsxə nəşr müəyyən edilmiş və onlar haqqında biblioqrafik məlumat verilmişdir. Kitablarn ölçüsü, çap kağızının materialı, fiziki-kimyəvi vəziyyəti, mühafizə rejimi, daxilolma tarixi, annotasiyası, xüsusi qeydlər və s. təhlil olunmuş, nəticədə "Azərbaycan kitab abidələri" məlumat bazası yaradılmışdır.

- Xüsusi əhəmiyyətli çap sənədlərini, nadir kitabları, diyarşünaslığa aid nəşrləri qoruyub saxlamaq və nəsillərdən-nəsillərə ötürmək məqsədilə onların informasiya daşıyıcılarına köçürülməsi istiqamətində Mərkəzi Elmi Kitabxananın fondlarından 168 nüsxə xüsusi əhəmiyyətli çap sənədləri, nadir kitablar, diyarşünaslığa aid nəşrlər seçilmiş və bu nəşrlər təhlil olunaraq elektron informasiya daşıyıcılarına köçürülmüşdür.

- "Azərbaycanın kitab yaddaşı" adlı layihənin həyata keçirilməsi və müvafiq məlumat bazasının yaradılması istiqamətində Mərkəzi Elmi Kitabxananın fondlarında saxlanılan qədim və rəritet kitablar əsasında "Azərbaycanın kitab yaddaşı" adlı məlumat bazası yaradılıb. Bazaya 1497 nüsxə ədəbiyyat daxil edilib (3).

Hazırda fəaliyyət göstərən AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının beş dildə (Azərbaycan, rus, ingilis, fransız, alman) www.csl-az.com veb sahifəsi vasitəsilə Kitabxananın elektron kataloq və elektron kitabxanası oxucuların istifadəsindədir.

ƏDƏBİYYAT

1. *Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı.*

2. *Xələfov A. Kitabxanaşünaslığa giriş: Dərslik. C.I.-Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2001.-400 s.*

3. *AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının 2008-2012-ci illər hesabatı.*

ФОРМИРОВАНИЕ БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ, ЗАЩИТА И ПРООЩЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ

ГУРБАНОВ. А.И., ГАСЫМЛЫ. Г. Г

РЕЗЮМЕ

В статье было анализировано работы, связанные с проводимой государственной политикой в сфере формирования, хранения и пропаганда библиотечно-информационной системы в Азербайджане, было уделено особое место деятельности Центральной Научной Библиотеки Азербайджанской НАН.

Ключевые слова: Библиотечно-информационная система, формирование, безопасность, государственная политика.

FORMATION OF THE LIBRARY INFORMATION SYSTEM IN AZERBAIJAN, PROTECTION AND PROMOTION STATE POLICY.

GURBANOV. A. İ, GASIMLI. H. H

SUMMARY

The article, in particular the establishment of the library and information system, preservation and promotion of our analysis of the work done by public policy in this area has been given a special place in the activity of the Central Scientific Library.

Key words: Library – Information system, formation, security, public policy

MÜTALİƏ PSIXOLOGİYASI

MƏMMƏDOV E.E.

BDU, Kitabxanaşünaslıq kafedrası, müəllim

eldaniz@hotmail.com

Bu məqalədə mütaliə, insanların şəxsiyyət kimi formalaşmasında onun rolu, bu haqda elmi-nəzəri və ədəbi fikirlər, həmçinin mütaliənin sosiologiyası, pedaqogikası və psixologiyası məsələlərindən bəhs olunur.

Açar sözlər: Bibliopsixologiya, kitabxana xidməti, mütaliə, mütaliə pedaqogikası, mütaliə psixologiyası, mütaliə sosiologiyası.

Məlumdur ki, mütaliə şəxsiyyətin öz mənəvi tələbatına müvafiq psixoloji fəaliyyətidir. O, elmi və bədii sözlə mənəviyyətə təsir göstərmək, mənəviyyət sahibini real, məqsədyönlü və xeyirxah fəaliyyətə sövq etmək, əxlaqi keyfiyyətlər aşılamaqla bütövlükdə cəmiyyətin, eyni zamanda hər bir fərdin ayrı-ayrılıqda həyatında müstəsna əhəmiyyətə malikdir.

Bildiyiniz kimi, cəmiyyətdə insanı mütaliəyə cəlb edən səbəblər haqqında kifayət qədər müxtəlif fikirlər söylənilmiş, tədqiqatlar aparılmışdır. Lakin bunu ilk dəfə müstəqil bilik sahəsi kimi dünya elmi müstəvisinə çıxaran, klassik rus kitabxanaşünaslığında kitabxanaçılığın fəlsəfi problemlərinə dair böyük və dərin nəzəri irs qoymuş şəxsiyyətlərdən biri, görkəmli rus alimi Nikolay Aleksandroviç Rubakin (1862-1946) olmuşdur. O, bütün mənəvi həyatını kitab, oxucu və mütaliə problemlərinə həsr etmiş və bunun nəticəsidir ki, «Bibliopsixologiya»nın (yunan. «biblion» - kitab və «psyche» - ruh + «logos» - təlim) əsasını qoymuşdur. Bu problem N.A.Rubakinin yaradıcılığının qızıl xəttidir.

N.A.Rubakinin birinci rus inqilabının (1905-1907) iştirakçısı olması səbəbi ilə 1907-ci ildə Rusiya imperiyasından İsveçrəyə mühacirət etmişdir. O, burada 22 oktyabr 1916-cı ildə Jan Jak Russo adına Cenevrə Pedaqoji İnstitutunda «Bibliopsixologiya» bölməsini açmağa müvəffəq olur. 1929-cu ildə isə İsveçrənin Lozanna şəhərində Beynəlxalq Bibliopsixologiya İnstitutunun əsasını qoyur. N.A.Rubakin 280-ə yaxın kitab və kitabçanın, 350-dən çox elmi məqalənin müəllifidir. Onun «Kitablar arasında», «Oxucu və kitab psixologiyası» əsərləri bibliopsixologiya dair geniş yayılmış elmi ədəbiyyatlardandır.

N.A.Rubakin öz əsərlərində «Bibliopsixologiya»ya iki fərqli elmi tərif vermişdir:

I. «Bibliopsixologiya kitabçılıq işini əhatə edən sosial mühit (zaman və məkan) şəraiti ilə əlaqədar inkişaf və tənəzzül prosesinin psixologiyasıdır».

II. «Bibliopsixologiya sosial psixoloji təsir haqqında elmdir».

Kütləvi oxu (mütaliə), əsasən, kitabxanalarda baş tutan böyük bir proses olduğundan, N.A.Rubakin kitabxanayı «Bibliopsixologiya»nın əsas tədqiqat obyektini kimi qəbul etmişdir. Bu nöqteyi-nəzərdən istər sovet, istərsə də rus kitabxanaşünaslıq elmində «Bibliopsixologiya»ya «Kitabxana psixologiyası» elmi kimi yanaşılsa da, müəllifin öz əsərlərində bu elmə verdiyi təriflərdən də göründüyü kimi, bu, kökündən yanlış fikirdir. Məncə, bu elm sahəsinə «Mütaliə psixologiyası» kimi yanaşmaq daha doğru olardı.

Belə ki, N.A.Rubakin kitabxanayı sosial-ictimai şüurun formalaşmasında böyük rol oynayan vasitə kimi qiymətləndirmişdir. O, kitabı müəyyən biliyi, elmi özündə əks etdirən kitabxananın kiçik modeli kimi təqdim edir. Beləliklə, «nə üçün kitab dedikdə kitabxana göz önünə gəlməsin?», - deyər, kitabxana işini diqqət mərkəzinə gətirmiş olur. Lakin N.A.Rubakin xüsusi olaraq qeyd edir ki, «Bibliopsixologiyanın vizual mənada xüsusi obyektini dedikdə, məhz kitab işi nəzərdə tutulur». Nəticə olaraq onun yaratmış olduğu yeni bilik sahəsi - bibliopsixologiya kitab işi və onunla bağlı məsələlərin psixologiyasını araşdıran elm kimi çıxış edir.

Hal-hazırda cəmiyyətdə kitabla ünsiyyət, çap və elektron nəşrlərin qavranılma formaları barədə müxtəlif fikirlər söylənilsə də, mütaliə nəzəriyyəsi, onun elmi-metodoloji xüsusiyyətləri elm aləmində hələ də formalaşmaqdadır. Bu da çox güman ki, mütaliənin bir çox elmlərin maraq dairəsinə daxil olmasından, həmçinin informasiya cəmiyyətində mütaliə (qiraət) prosesinə həm oxucu, həm də istifadəçi nöqteyi-nəzərdən yanaşma prinsipindən irəli gəlir. Bununla yanaşı, mütaliə nəzəriyyəsinin əsas tədqiqat istiqamətləri müəyyənləşdirilmişdir. Bunlar mütaliə sosiologiyası, mütaliə pedaqogikası və mütaliə psixologiyasıdır.

Mütaliə sosiologiyası - cəmiyyətdə qiraət prosesi ilə əlaqədar fəaliyyətə aid olan sosial faktları və qanunauyğunluqları öyrənən xüsusi sosioloji bilik sahəsidir. Mütaliə sosiologiyasının əsas məsələləri - sosial-iqtisadi və siyasi şəraitdə qiraət prosesinə olan ehtiyacları aşkar etmək, oxucu (istifadəçi) marağının sosial xüsusiyyətlərinin əsaslarını və mədəni hadisələr sistemində qiraətin insan varlığının daxili dünyasının formalaşmasında başlıca mövqeyini müəyyən etməkdir.

Mütaliə pedaqogikası - ümumi pedaqoji və sosial-mədəni problem kimi, cəmiyyətdə qiraət prosesinə olan səyləri artırmaq üçün istifadə olunan elmi ifadə, xüsusi pedaqoji bilik sahəsidir. Bu, əlavə təhsil və maarifləndirici fəaliyyət kontekstində, hər hansı bir əhəmiyyətli mövzuda mütaliə (qiraət) prosesinə dair pedaqoji metodların axtarılması və öyrənilməsidir.

Mütaliənin elmi-tədqiqat istiqamətləri mütaliə psixologiyası tərəfindən araşdırılan problemlərlə, yeni mütaliə prosesinin psixoloji məzmunu, mexanizmi, qavrayış, təfəkkür, nitq və şüur mərhələləri ilə məhdudlaşmır. Öz

təsir obyektı və əhatə dairəsinə görə mütləq psixologiyası ilə haradasa yaxınlıq təşkil edən mütləq pedaqogikası məhz bu vəzifələrin yerinə yetirilməsini nəzərdə tutur. Mütləq pedaqogikası ilk növbədə mütləqin, hissi predmetlərlə ifadə olunan emosional-tərbiyəvi, eyni zamanda təfəkkür materialları vasitəsilə idraki funksional xüsusiyyətlərini araşdırır. Bütün bunlarla bərabər, sistemli mütləqin elmi-nəzəri, həmçinin təcrübi əsaslarının işlənilib hazırlanması, onun həyata keçirilməsi yollarının müəyyənləşdirilməsi, mütləqin daha çox keyfiyyət göstəricilərinin aşkar edilməsi problemləri də mütləq pedaqogikasının tədqiqat obyektlərindəndir.

Elmi fənn kimi «Oxucularla iş»in («Kitabxana xidməti»nin) psixologiya elmi ilə qarşılıqlı təsiri nəticəsində «kitabxana psixologiyası» yaranmışdır. «Kitabxana xidməti»nin psixologiya ilə əlaqəsinin vacibliyi onunla izah edilir ki, oxucunu (istifadəçini) psixoloji cəhətdən ətraflı öyrənmədən, oxucu (istifadəçi) marağı, mütləq psixologiyası və kitabın (elektron nəşrin) dərk edilməsinin psixoloji mahiyyəti haqqında biliklər əldə edilmədən oxucunun (istifadəçinin) mütləqini istiqamətləndirməyin nəzəri və təcrübi problemlərinin həll edilməsi qeyri-mümkündür.

Mütləq psixologiyası - qiraət bacarığının formalaşması, ədəbiyyatın qavranılıb dərk edilməsi, mütləqə dair psixoloji proseslərin və hüquqi vəziyyətlərin rol və xüsusiyyətlərini, onların qiraət məhsullarının keyfiyyətindən və şəxsiyyətin psixoloji xüsusiyyətlərindən asılılığını öyrənmə bilik sahəsidir.

Qanunauyğun haldır ki, mütləq psixologiyası insanın psixoloji xüsusiyyətlərindən, şəxsiyyətin özünəməxsus müxtəlif xarakterik cəhətlərindən çox asılıdır. Belə ki, istənilən qiraət məhsulunun seçilməsi, onun dərk edilməsi və qiymətləndirilməsi həmin insanın (oxucunun, istifadəçinin) mütləq tələbatından, mütləq marağından, onun mütləq mədəniyyətinin və zövqünün inkişaf səviyyəsindən çox asılıdır.

Göründüyü kimi, mütləq məsələlərini tədqiq edən bilik sahələrinin - mütləq sosiologiyası, mütləq pedaqogikası və mütləq psixologiyasının başlıca məqsədi qiraət məhsulunun təbliğini, yayılmasını, insanlar (oxucular, istifadəçilər) tərəfindən mənimsənilməsini, onların (oxucuların, istifadəçilərin) maraqlarına, sorğu və tələblərinin səviyyələrinə müvafiqliyini, mütləqin forma və üsullarını tədqiq etməkdir.

Azərbaycanda mütləq nəzəriyyəsinin əsas tədqiqat istiqamətlərinə dair məsələyə kitabxanaşünaslıq elmi nöqteyi-nəzərdən ilk yanaşmalar XX əsrin 60-cı illərindən başlayaraq professor Abuzər Xələfovun təşəbbüsü və rəhbərliyi altında Bakı Dövlət Universitetinin «Kitabxanaşünaslıq» kafedrasının müəllim heyətinin elmi əsərlərində, konfrans və mühazirə materiallarında təsadüf edilir.

Bu problemə əsərlərində daha çox toxunan Bakı Dövlət Universitetinin «Kitabxanaşünaslıq» kafedrasının dosenti, filologiya elmləri namizədi Sahib Mirzalı oğlu Rzayev (1938-2013) olmuşdur. Kitabxana işi sahəsində professional əmək fəaliyyətinə 1959-cu ildə indiki M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasından başlayan S.M.Rzayev 1961-ci ildə Bakı Dövlət Universitetinin Kitabxanaçılıq fakültəsini, 1966-cı ildə isə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunu bitirmiş və 1967-ci ildən ömrünün sonunadək Bakı Dövlət Universitetinin Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin müəllimi vəzifəsində çalışmışdır. Onun 2008-ci ildə «Bakı Universiteti» nəşriyyatında işıq üzü görmüş «Kitabxana xidməti» adlı əsərində kitabxanalarda oxuculara xidmət sistemi, onun forma və üsulları, xidmət texnologiyasının məzmunu ilə yanaşı, oxucu marağı, oxucu tipologiyası, mütləq psixologiyası, mütləq sosiologiyası və mütləq pedaqogikası kimi mühüm problemlərin şərhli verilməmişdir.

Bu məsələyə tarixilik prinsipi ilə yanaşaraq yaxın keçmişə nəzər salsaq, görürük ki, maarifçi Azərbaycan mütəfəkkirlərinin görkəmli nümayəndəsi sayılan Abbasqulu ağa Bakıxanovun (1794-1847) əsərlərində də bu problem qabarıq şəkildə işıqlandırılmışdır.

A.Bakıxanov bir alim kimi pedaqoji məsələlərlə də məşğul olmuş, uşaqların və gənclərin tərbiyəsi ilə əlaqədar olan iki əsər yazmışdır. Onlardan biri «Təhzibül-əxlaq», digəri isə «Kitabi-nəsihət»dir.

«Təhzibül-əxlaq» (Əxlaqın saflaşdırılması) müəllifin pedaqogika və psixologiyaya aid elmi və nəzəri məsələləri əhatə edən fəlsəfi əsəridir. Əsər fars dilində yazılmış müqəddimə, 12 fəsil və nəticədən ibarətdir. «Təhzibül-əxlaq» əsərinin əsas məqsədi gəncləri pis əməllərdən çəkindirmək, onlarda nəcib və gözəl əxlaqi normaları tərbiyələndirməkdir. Şəxsiyyətin lütövlüyü, vicdan təmizliyi, doğruluq, ədalət, mərdlik, yoxsul və məzlumlara hamilik, insanlarla yaxşı rəftar, düşkün ehtiraslardan özünü saxlamaq, dünya malına tamah salmamaq, şöhrətpərəstlikdən çəkinmək, təvazökarlıq, zəhməti sevmək, elm və maarifin bayrağını hər şeydən uca tutmaq, vətənə və xalqa məhəbbət və sairə «Təhzibül-əxlaq» əsərinin irəli sürdüyü əsas əxlaqi məsələlərdir.

«Təhzibül-əxlaq»da müqəddimədən sonra gələn «Etidala riayət», «Yaxşı işlərin fəziləti», «Can sağlığının qazanılması», «Şöhrətin böyanı» fəsiləri əxlaq normalarının şərhinə həsr olunur. A.Bakıxanovun əxlaq nəzəriyyəsi onun insanlığa, vətənə və xalqına olan məhəbbəti, maarifçi və demokratik dünyagörüşü ilə bağlıdır. O, bu nəzəriyyəsi ilə gənclərdə elə gözəl əxlaqi sifətlər tərbiyə etmək istəyir ki, onlar müasir cəmiyyətin faydalı və xeyirxah üzvləri olsunlar, onlardan xalqa zərər toxunmasın.

«Təhzibül-əxlaq»da A.Bakıxanov nəzəriyyə ilə təcrübənin (elmlə əməlin) qarşılıqlı əlaqə və münasibətini təyin etməyə çalışır. Elmlə əməlin bir-birindən asılı olduğunu izah edərkən, elmə üstünlük verir.

A.Bakıxanovun ikinci pedaqoji əsəri «Kitabi-nəsihət» və ya «Nəsihətnamə»dir. «Kitabi-nəsihət»də 103 nəsihət vardır. Əsər müəllifin kiçik müqəddiməsi və dini nəsihətlərlə başlanır.

Dini nəsihətlərdən sonra dövlət başçısına (padşaha), ata-anaya, böyüklərə itaət və ehtiramın vacibliyi, həyat və məişət məsələləri ilə əlaqədar əxlaqi nəsihətlər verilir. Əxlaqi nəsihətlərin əksəriyyəti «Təhziübül-əxlaq»dakı əxlaqi nəzəriyyə ilə sıx bağlıdır. «Kitabi-nəsihət»in girişində müəllif əsərinin izlədiyi əsas məqsəddən danışarkən tərbiyə və təlimə dair yazılan kitabların uyğunsuzluğundan, çətin dildə yazılmasından şikayət edir.

«Kitabi-nəsihət» əsərində əsas məqsəd özündən böyüyə hörmət, ata-ananı sevmək, onların itaətindən çıxmaq, qohum-əqrəbaya mehribanlıq, dostluqda sədaqət, işdə və haqq-hesabda düzlük, doğru danışmağa adət etməkdir. Həmçinin pis və «hərzəgu» (boşboğaz) adamlarla ünsiyyət etməmək, özünə rəva görməyən işi başqasına rəva görməmək, həyatdakı çətinliklərə və müsibətlərə dözmək, səbirli olmaq, mərdlik və qorxmazlıq, zəhməti sevmək, tənbelliyə nifrət, elm və təhsilə həvəs və s. bu kimi əxlaqi nəsihətlər «Kitabi-nəsihət»in əsas məzmununu təşkil edir.

Beləliklə, həm bədii ədəbiyyat, həm də elmi-nəzəri faktlardan göründüyü kimi, insanların informasiya əldə etmək üsullarından biri olan müəllif istər informasiya cəmiyyətində, istərsə də bundan əvvəlki dövrlərdə insanların qiraət etmək tərzləri və motivlərinə, eyni zamanda yaş, peşə, cins, sosial faktorlara görə təsnifləşdirilmişdir. Bu məsələni tədqiq edən bilik sahələri, əsasən, müəllif prosesinin psixoloji mexanizmini, fərdi-psixoloji, fikri proses kimi spesifik xüsusiyyətlərini, elmi araşdırmaya daha çox ehtiyacı olan qavrayış və digər idrak proseslərinin (diqqət, hafizə, təfəkkür, təxəyyül) sistemli müəllifni şərtləndirən amillər kimi öyrənilməsi məsələlərini əhatə edir. Həmçinin bu bilik sahələri insanı (oxucunu, istifadəçini) bütün xüsusiyyətləri ilə birgə kompleks halda tədqiq edərkən, eyni zamanda bu problemin digər tədqiqat obyektləri olan kitabı, müxtəlif ənənəvi çap və elektron nəşr məhsullarını, onların struktur komponentlərini və qavranılması tərzini, eləcə də bədii və elmi qavrayışın psixoloji aspektlərini də yaddan çıxarmır.

ƏDƏBİYYAT

1. Xələfov A.A. *İnformasiyalasdırılmış cəmiyyətin xüsusiyyətləri və problemləri* // Respublika. – 2002. – 17 aprel.

2. Rzayev S.M. *Kitabxana xidməti: Dərslik. Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2008, 337 s.*

3. Библиотечное обслуживание: учеб.-метод. Пособие / Т.В.Дергилева; Гос. публич. науч.-техн. б-ка Сиб. отд-ния Рос. акад. наук; Новосиб. гос. пед. ун-т. – Новосибирск: ГПНТБ СО РАН, 2010, 136 с.

4. <http://orthography.academic.ru/2078/%D0%B1%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BE%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F>

5. <http://psyfactor.org/lib/bibliopsy.htm>

6. <http://www.ifap.ru/library/book193.pdf>

7. https://az.wikipedia.org/wiki/Abbasqulu_a%C4%9Fa_Bak%C4%B1xanov

ПСИХОЛОГИЯ ЧТЕНИЯ

МАМЕДОВ Э.Э.

РЕЗЮМЕ

В этой статье говорится о чтении, о его роли в формировании человека как личности, научно-теоретические и литературные мнения об этом, а также рассказывается о вопросах чтения социологии, педагогики и психологии.

Ключевые слова: Библиопсихология, библиотечное обслуживание, чтение, педагогика чтения, психология чтения, социология чтения.

READING PSYCHOLOGY

MAMMADOV E.E.

SUMMARY

In this article is spoken about the reading, about its role in the formation of man as a person, and scientific-theoretical and literary opinions about it. The article also discusses the issues of sociology, pedagogy and psychology of reading.

Keywords: Bibliopsychology, library service, reading, reading pedagogy, reading psychology, reading sociology.

**“TÜRK XALQLARININ KİTAB ABİDƏLƏRİ” ELEKTRON
KİTABXANASI PREZİDENT KİTABXANASININ TÜRK XALQLARI
ƏDƏBİ İRSİNİN ÖYRƏNİLMƏSİNƏ DƏYƏRLİ TÖHƏDİR**

İSMAYILOV Z.İ.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin

Prezident kitabxanasının şöbə müdiri

zakir.i@preslib.az

Bu gün milli irsin öyrənilməsi istiqamətində aparılan tədqiqatlar təkrar-təkrar zəngin türk mədəniyyətinin varisliyini ortaya qoyur, xüsusilə də orta əsrlərdə Azərbaycanın kitab və kitabxana tarixinin açılan hər bir səhifəsi etnik coğrafiyanın ümumi mənzərəsində türk xalqlarının əhəmiyyətli rolunu üzə çıxarır. Bütün bunları dəyərli kitab abidələrinin, qədim və orta qədim yazılı ədəbi nümunələrinin köməyi ilə əldə etmək mümkün olmuşdur. Kitabxanalarda belə nadir nüsxələrin qorunub saxlanması, kitabxana-informasiya fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılması və onların bu sahənin tədqiqatçılarına daha münasib bir formada, daha çevik çatdırılması müasir elektron kitabxanaların ən mühüm vəzifələrindən biri hesab olunur.

Açar sözlər: Elektron kitabxana, kitab abidələri, türk xalqları, Prezident Kitabxanası, türk xalqlarının mirası.

“Türkdilli ölkələrin əməkdaşlığının təməli bizim ortaq tariximizdir, ortaq mədəniyyətimizdir, etnik kökləridir.”

İlham Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Qlobal çərçivədə cərəyan edən siyasi-iqtisadi proseslər, müasir tarixi vəziyyət və milli-mədəni inkişaf tendensiyaları türkdilli dövlətlər arasında əlaqələrin möhkəmlənməsinə zərurət yaradır. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev ölkəyə rəhbərlik etdiyi dövrdə ümumtürk birliyinin möhkəmləndirilməsi xəttini xarici siyasətdə mühüm istiqamətlərdən biri kimi müəyyənləşdirərək, bütün türkdilli dövlətlərlə münasibətləri gücləndirmək xəttinə üstünlük verir. 2012-ci il avqustun 23-də Bişkek şəhərində Azərbaycan Respublikası, Qazaxıstan Respublikası, Qırğız Respublikası və Türkiyə Respublikası hökumətləri tərəfindən imzalanmış Nizamnaməyə əsasən mənzil qərarı Bakı şəhəri olmaqla yaradılmış Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondunun

fəaliyyətinin təmin edilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 6 may 2015-ci ildə Sərəncam imzalamışdır və Fond 11 sentyabr 2015-ci il V Astana Sammitindən sonra fəaliyyətə başlamışdır. [1,2]

Türkdilli ölkələrin dövlət başçılarının bütün zirvə görüşlərində türk xalqlarının və türk dövlətlərinin bir-birinə inteqrasiyası, əcdadlarımızdan miras aldığımız müştərək dil, mədəniyyət və dəyərləri qorumaq, inkişaf etdirmək və gələcək nəsillərə çatdırmaq baxımından fikirlər yekdilliklə vurğulanmışdır.

Tarixi köklərlə, eyni dil qrupu, ənənə və dəyərlərlə bir-birinə yaxın olan xalqların vahid ideya birliyi və həmrəyliyi ilə bağlı çoxsaylı nümunələr gətirmək mümkündür ki, bunlardan ən mühüm olanı ortaq yazılı kitab abidələridir. Prezident Kitabxanasının əməkdaşları tərəfindən ərsəyə gəlmiş yeni layihə - **“Türk xalqlarının kitab abidələri” Elektron Kitabxanası** demək olar ki, bu zərurətdən yaranmışdır. Məqsəd ümumtürk yazılı abidələri çərçivəsində ortaq türk ədəbi dəyərlərini toplu halında xüsusi elektron layihə şəklində türk xalqlarına və bütün virtual istifadəçilərə təqdim etməkdir.

Türk xalqlarının mədəni irsinin bir hissəsi olan kitab abidələrinin Prezident Kitabxanasının fondunda olan nüsxələrinin elektron versiyaları hazırlanaraq, bir qisminin isə elektron versiyaları virtual məkandan toplanaraq xüsusi domendə (www.turklib.az) yerləşdirilmişdir.

Bir neçə ilin məhsulu olan bu elektron kitabxanada türksoylu xalqlar haqqında maraqlı məlumatlar, türk etnoslarının tarixi keçmişi, yaşadıkları coğrafi ərazi, adət-ənənələri, dini inancları, mənəvi-əxlaqi və estetik dünyagörüşləri, həyat tərz, günümüzdəki vəziyyətləri haqda dəyərli bilgiler yer alan kitablar toplanmışdır.

Ciddi tədqiqat əsərlərində göstərilirdiyi kimi, qədim türk yazılı abidələri eramızın V yüzilliyində yaranmışdır. Bu yazıların günümüze qədər gəlib çatan ən əski nüsxələri VII-VIII yüzilliklərə aiddir. Yazılı abidələr xalqın keçmişini, adət-ənənələrini, tarixini əks etdirir, xalqı öz tarixi ilə dərinlən tanış edir, keçmişimizi bu günümüze calayır, tariximiz, dilimiz haqqında düzgün təsəvvür yaratmağımıza kömək edir. [3]

Türk xalqlarının tarix və ədəbiyyatını əks etdirən mənbələr yaddaşa ağızdan-ağıza keçən xalq yaradıcılığı ilə bağlıdır. Bu mənbələr türklərin əsrlərdən bəri yaratdığı hər şeyi qoruyub saxlamışdır. Hun türklərinin «Oğuz xaqan», Göytürklərin «Boz qurd», Uyğur türklərinin «Köç» dastanları İslama qədər yayılmışdır. İslamdan sonra Qaraxanlı türkləri «Satuq Buğra xan», Azərbaycan türkləri «Kitabi Dədə-Qorqud», qırğızlar «Manas» dastanlarını yaratmışlar.

Elektron kitabxananın əsas və birinci bölməsi «Ümumtürk yazılı abidələri» kimi verilmişdir. Qədim dünyamızın ulu kitabəsi «Bilqamıs»

dastanı, "Orxon-Yenisey kitabələri", "Divani-lüğət-it-türk", "Kitabi-Dədə Qorqud" kimi ümumtürk dünyasının şah əsərləri bu bölmədə verilmişdir.

Türk xalqlarının folklorundakı ortaqlıq özünü bütün janrlarda, o cümlədən dastanlarda, əski ata sözlərində, lətifələrdə, tapmacalarda (bilməcələrdə) qabarıq şəkildə göstərməkdədir. Ona görə də bu janrlardan ortaqlığı daha qabarıq şəkildə özünü göstərən, ayrı-ayrı türk xalqlarının ortaq dastanlarının yaranması və yayılmasına dair kitablar seçilib bu bölmədə yerləşdirilmişdir.

Ortaq türk dövrünün ilkin və möhtəşəm yazılı abidələrindən olan "Kül-Tegin: Orhun-Yenisey Yazıtları VI-VIII. Yy", "Bilqamis" dastanı, Yusif Balasaqunlunun "Qutadqu bilik", Mahmud Kaşğarının "Divani-lüğət-it-türk", Əhməd Yəşəvinin "Divani-Hikmət", "Kitabi-Dədə Qorqud" və Fəzlullah Rəşidəddinin "Oğuznamə" əsərlərinin elektron variantları bir neçə dildə birinci bölmədə toplanmışdır.

Belə dəyərlı çap nəşrləri haqqında daha ətraflı məlumat vermək yerinə düşərdi.

Qədim Şumer-Akkad ədəbiyyatının ən yaxşı nümunələrindən biri sayılan və təxminən eramızdan əvvəl VI-II minilliklərdə formalaşmış **"Bilqamis" dastanı** (dünyanın hər üzünü görmüş, hər şeyi bilən insan haqqında dastan) ilk olaraq gil lövhələr üzərinə köçürülərək, bu günümüzdə qədər gəlib çatmış dünya ədəbiyyatının ən nadir incilərindən hesab olunur. Dastanın Azərbaycan və rus dillərində olan nəşrləri bu bölmədə öz qədimliyinə görə əvvəldə verilmişdir.

1. Билгамыс дастаны / тәрч. И.Ө.Вәлижев; ред. Н.Садыгова.- Бакы: Азәрбајҗан Енсіклопедіјасы НПБ, 1999.- 92 с.

2. Энәс ө Гильгамеше ("О все видавшем") / АН СССР; пер. с аккад. И.М. Дьяконова; отв. ред. В.В.Струбе.- М.; Л.: Изд-во АН АССР, 1961.- 215 с.

Qədim türklərin həyatından və qəhrəmanlıqlarından bəhs edən VI-VIII əsrlərə aid Orxon-Yenisey yazıları latın əlifbasında yazıya köçürülərək Türkiyə türkcəsində və Tuva türkcəsində **"Kül-Tegin: Orhun – Yenisey yazıtları. VI-VIII yy."** kitab şəklində Ankarada TÜRKSOY tərəfindən nəşr edilmişdir. Əsərin tədqiqatçılar üçün əvəzsiz rol oynayacağını demək mümkündür.

1. Kül-Tegin: Orhun-Yenisey Yazıtları VI-VIII. yy. / türkcəyə çevirən E.Uşşaklı.- Ankara: 2003, TÜRKSOY.- 250 s.

Yusif Balasaqunlunun **"Qutadqu-bilik" (1069)** poeması türk əruzunun ilk nümunəsi yox, ilk məlum nümunəsidir. Çünki belə monumental poetik abidəni yalnız yüksək (istər fərdi, istərsə də etnik mənada) poetik təfəkkür yetirə bilərdi. "Divan"a qədər türk xalqları poeziyasında əruz vəznı ilə

yazılmış heç bir poetik nümunə məlum deyil. Bizə məlum olan ilk nümunə ən tezi "Divan"la eyni vaxtda qələmə alınmış "Qutadqu-bilik" poemasıdır.

1. Balasaqunlu, Yusif. Qutadqu bilik (Səadət gətirən elm): poema / Y. Balasaqunlu; tərc. X. U. Rza; elmi red. K. V. Nərimanoğlu ; red. Z. Şahsevənli.- Təkrar nəşr.- Bakı: Gənclik, 2003. - 404 s.

2. Баласағунлу Я. Гутадгу билик (поэма) / елми ред. вә ән сөз. мүәллифи К.В.Нәримановлу.- Бакы: Кәңчлик, 1998.- 336 сәһ.

3. Баласағұн Жүсіп. Күтты білік / пікір жазғандар: М.Әлімбаев, А.Сеідімбаев.-Алматы: Жазушы, 1986.- 616 бет.

Dövlətçilik ideyalarının, türkçülük ideologiyasının və qədim türk mədəniyyətinin şah əsəri olan Mahmud Kaşğarının **"Divani lüğət-it-türk"** (1072-1074) kitabı, tədqiqatçıların qeyd etdiyi kimi, bütün digər ehtiyatları ilə yanaşı, həm də zəngin folklor antologiyasıdır.

Dahi türk dilçisi və ensiklopedisti Mahmud Kaşğarının «Divani lüğət-it-türk» əsəri dünya dilçilik elminin ən qədim və ən möhtəşəm nümunələrindən biridir. Türk dünyasının və türkologiya elminin ən parlaq, ən əhəmiyyətli əsəri olan «Divani-lüğət-it-türk» yalnız türk dili və ədəbiyyatının deyil, eləcə də türk tarixinin, türk mədəniyyətinin, türk mənəviyyatının və psixologiyasının tədqiqi üçün misilsiz mənbə, bitməz-tükənməz qaynaqdır. Bu şah əsər haqlı olaraq min il bundan əvvəlki türk dünyasının ensiklopediyası, türklüyün aynası, Mahmud Kaşğari isə türkçülüyn banisi sayılır. Kitabın Azərbaycan dilinə çevrilmiş dörd cildliyi bu bölmədə verilmişdir:

1. Kaşğari, Mahmud. "Divani-lüğət-it-türk": IV cildə / M. Kaşğari; tərc. R.Əskər; elmi red. T.İ.Hacıyev; AMEA Folklor İnstitutu.

I cild.- Bakı: Ozan, 2006.- 512 s.; 24,5 sm. - Azərbaycan və fars dillərində.

2. Kaşğari, Mahmud. "Divani-lüğət-it-türk": IV cildə / M. Kaşğari; tərc. R.Əskər; elmi red. T.İ.Hacıyev; AMEA Folklor İnstitutu.

II cild.- Bakı: Ozan, 2006.- 400 s.; 24, sm.- Azərbaycan və fars dillərində.

3. Kaşğari, Mahmud. "Divani-lüğət-it-türk": IV cildə / M. Kaşğari; tərc. R.Əskər; elmi red. T.İ.Hacıyev; AMEA Folklor İnstitutu.

III cild.- Bakı: Ozan, 2006.- 400 s.; 24,5 sm.- Azərbaycan və fars dillərində.

4. Kaşğari, Mahmud. "Divani-lüğət-it-türk": IV cildə / M. Kaşğari; tərc. R.Əskər; elmi red. T.İ.Hacıyev; AMEA Folklor İnstitutu.

IV cild.- Bakı: Ozan, 2006.- 752 s.; 24,5 sm.- Azərbaycan və fars dillərində.

5. Махмуд ал-Кашғари. Диван Луга тат-Турк / перевод, пред. и ком. М.Ауэзов.- Алматы: Дайк-Пресс, 2005.-1288 с.

Türklərin İslamı qəbul etdikləri ilk əsrlərdə zəngin türk təfəkkürü ilə İslam dünyagörüşünün təmasından yaranan və orta əsrlərin sonu yeni dövrün əvvəllərinə qədər türk ədəbiyyatının əsas yaradıcılıq mənbəyi olan təsəvvüf (sufilik) özünün ilk mükəmməl təzahürünü Türkiyənin müdriki Əhməd Yəsəvidə (1093-1166) tapdı.

Əhməd Yəsəvinin "Divani-hikmət"indəki sufi şeirləri sonrakı dövrlərdə türk-müsəlman ədəbiyyatının ilk üç incisindən biri kimi təqdim olunmağa başlamışdır.

1. **Yəsəvi, Əhməd. Divani-Hikmət** / Ə.Yəsəvi; tərt. N.Q.Cəfərov; elmi red. Ə.Quliyev.- Bakı: Çarşıoğlu, 2004.- 128 s.

2. **Sultan Hoca Ahmet Yesevi. Divan-i Hikmet** / S.A.Yesevi.- İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, 2003.- 167 s.

"Kitabi-Dədə Qorqud" (XI-XII əsrlər) dünya epos mədəniyyətinin nadir incilərindəndir. Azərbaycan epos təfəkkürünün şah əsəri olan "Kitabi-Dədə Qorqud" möhtəşəm tarixi-fəlsəfi siqlətə, zəngin poetikaya, böyük dil mədəniyyətinə malikdir. 1300 ildən artıqdır ki, "Kitabi-Dədə Qorqud" həm dünya, həm də türk-Azərbaycan mədəniyyətinə təsir göstərməkdədir.

"Kitabi-Dədə Qorqud" Azərbaycan xalqının kimliyidir. Bu kimliyi dünyaya tanıtmış isə heç şübhəsiz ki, hər birimizin üzərinə düşən ən böyük vəzifələrdən biridir. Ümummili liderimiz Heydər Əliyevin bu sahədə fəaliyyəti bir nümunədir. Onun "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının 1300 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında gördüyü işlər bir daha bizim milli kimliyimizi bütün dünyaya sübut etmişdir.

1. **Kitabi-Dədəm Qorqud: Əla lisani-taifeyi-oğuzan** / tərt. S. Q. Əlizadə.- Bakı: Yeni Nəşrlər Evi, 1999.- 704 s.

2. **Kitabi-Dədə Qorqud: əsil və sadələşdirilmiş mətnlər** / tərt. S. Q. Əlizadə; red. T. İ. Hacıyev; bur. məsul Ə. Güləliyev.- Bakı: Öndər nəşriyyat, 2004.- 376 s.

3. **Книга моего Деда Коркута: Огузский героический эпос** / пер. В. В. Бартольда; сост.: В. Жирмунский, А. Кононов.- Репр. воспроизведение изд. 1962 года.- СПб.: Наука, 2007.- 299 с.

Qədim türk dünyasının yaradıcı dühasının ən böyük və mükəmməl əsəri olan "Oğuznamə" XIV əsr müsəlman tarixçisi Fəzlullah Rəşidəddin Həmədaninin "Cəmi-ət-təvərix" adlı məşhur əsərinin bir hissəsi olub, elm aləmində müsəlman "Oğuznamə"si (1436) adı ilə məşhurdur. Azərbaycanla da bağlı çoxlu bilgilərin olduğu bu kitab indiki zamanda gənclərimizin milli özünüdərk və soykökə qayıdış rühunda tərbiyə edilməsi üçün əvəzsiz mənbədir. Kitab tarixçilər, ədəbiyyatşünaslar, folklorşünaslar və ümumiyyətlə, bütün türklərin ulu babası Oğuz Kağan və Azərbaycan türklərinin də soykökündə dayanan Oğuz boylarının tarixi ilə maraqlanan oxucular üçün

tutarlı mənbədir. Bu əsərin Azərbaycan dilində həm kiril, həm də latın əlifbası ilə və rus dilində nəşrləri saytda yerləşdirilmişdir.

1. **Рәшидәддин, Фәзлүллаһ. Оғузнамә** / Ф. Рәшидәддин.- Bakı: Azərbaycan Milli Ensiklopediyası NPB, 2003.- 108 s.

2. **Рәшидәддин, Фәзлүллаһ. Оғузнамә** / Ф. Рәшидәддин; тәрч. Р. М. Шүкүрова.- Баку: Азәрнәшр, 1992.- 72 с.

3. **Рашид ад-Дин, Фазлаллах. Огуз-наме** / Ф. Рашид ад - Дин; ред. З. М. Буниятов; пер. с пер. Р. М. Шукюровой.- Баку: ЭЛМ, 1987.- 128 с.

Sevindirici haldır ki, türkdilli ölkələrin birgə sahib çıxdığı və artıq unudulması mümkün olmayan xeyli ədəbi nümunələrimiz var. "Kitabi-Dədə Qorqud", "Manas", "Alpamış", "Koroğlu" və başqa dastanlar da türk xalqlarının yaratdığı və yaşatdığı böyük mədəni abidələrdir. Bu əsərlər bizim milli-mədəni dəyərlərimizi əks etdirir, eyni zamanda bizi birliyə, əbədi dostluğa və həmrəyliyə səsləyir.

Türk xalqlarının epik abidələri, əsasən, yazıya alındıqdan sonra dünyanın digər xalqlarının ixtiyarına verilmişdir. Belə epik əsərlərin əsaslı nəşri zaman-zaman ayrı-ayrı türk xalqlarının qarşısında bir ehtiyac kimi qoyulmuşdur. Zəngin və qədim ədəbi abidələri ilə dünya xalqları arasında xüsusi yer tutan türk epik dastanları – "Manas", "Alpamış", "Koblandı Batır", "Qırx qız", "Ural Batır", "Maday Kara", "Olonxo", "Ullup", "Qesr", "Edigey", "Nart", "Koroğlu" və s. folklorşünasların yekdil fikrinə görə, bəşər övladının əvəzsiz örnəklərindəndir. Layihənin ikinci bölməsində bu dəyərli nəşrlər haqqında geniş məlumat əldə etmək olar.

Onu da xüsusi olaraq vurğulamaq lazımdır ki, bu bölməyə daxil edilmiş bir çox nəşrlər Prezident Kitabxanasının Nadir ədəbiyyat fondundan mövzuya aid seçilmiş kitablardır. Bu kitabların bir qisminin bibliografik təsviri aşağıda verilmişdir.

1. **Когутэй: алтайский эпос** / пер. Г.Токмашов; ред. В.Зазубрин.- М.; Л.: АКАДЕМИА, 1935.- 202 с.

2. **Сказки и легенды татар Крыма** / Алушкинский Государственный Дворец-Музей; предисл. С. Д. Коцюбинского.- Севастополь: Госиздат Крым. АССР, 1936.- 373 с.

3. **Якутский фольклор** / пер. А.А.Попов; ред. Е.М.Тагер; общ. ед. М. А. Сергеева; предисл. А. Н. Самойловича.- Л.: Советский писатель, 1936.- 320 с.

4. **Чувашские сказки** / Чувашский Научно-Исследовательский Институт культуры.- Москва: Гослитиздат, 1937.- 298 с.

5. **Кёр-оглы: азербайджанский народный эпос** / составил Г.Али-заде; перевод с азерб-го А. Шарафа; под ред. К. Шарифова.- Баку: Азәрнәшр, 1940.- 165 с.

6. Манас: киргизский народный эпос: главы из "Великого похода" / пер. С.Липкин, М.Тарловский; ред. Е.Мазолькова, У.Джакишева. - М.: Художественная литература, 1941.- 159 с.

7. Манас: Великий поход: киргизский эпос / пер.: С.Липкин, Л.Пеньковский, М.Тарловский; под ред. У.Джакишевой [и др.]; худож. Г.Петров. - М.: Художественная литература, 1946.- 371 с.

8. Сорок девушек: каракалпакская народная поэма / записана со слов сказителя К. Тажибаева. - Москва: Государственное Издательство Художественной Литературы, 1956.- 407 с.

Bu kimi kitabların skan olunaraq elektron kitabxanaya daxil edilməsi Prezident Kitabxanasının oxucularının (istifadəçilərinin) xeyli marağına səbəb olmuşdur. Həm də bu nadir kitablar elektron kitabxananın oxucuları (istifadəçiləri) tərəfindən ən çox oxunan və köçürülən kitabların siyahısına daxil olmuşdur.

Layihənin üçüncü bölməsində ümumtürk yazılı abidələrinin və ayrı-ayrı türk xalqlarının eposları, dastanları, əsətləri, nağılları haqqında dünya şərqşünaslarının tədqiqat əsərləri və monoqrafiyaları verilmişdir. Məşhur şərqşünas alimlərdən V.V.Radlovun, S.Y.Malovun, S.N.Kramerin, Karl Rayxlin, B.A.Jetpisbayevanın, eləcə də Bahəddin Ögəlin, Faruk Sümərin, H.B.Paksoyun, M.İ.Çığın, Kamal Abdullanın, Nizami Cəfərovun, Əbülfəz Rəcəblinin, Nizami Tağısoyun, yazıçı Anarın, Elçinin və başqalarının tədqiqat əsərləri bu bölmədə toplanmışdır.

Hesab edirik ki, elektron kitabxanada türk elm adamlarının əsərləri ilə bərabər bir çox tanınmış Qərb və rus türkoloqları və şərqşünaslarına da müraciət olunması elektron kitabxananın elmi əhəmiyyətini daha da artırmışdır. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu bölmədə daha çox elmi-tədqiqat əsərləri toplanmışdır.

Türk düşüncə tarixinin öyrənilməsinin əhəmiyyətli olması ideyasını ardıcıl olaraq müdafiə edən ədəbiyyatşünasların əsərlərinin də, ümumiyyətlə, türk xalqı və etnoslarının mürəkkəb və çox vaxt qaranlıq keçmişinin və tarixinin işıqlandırılması yolunda faydalı ola biləcəyi fikrindəyik.

Dördüncü bölmədə ayrı-ayrı dövrü nəşrlərdə dərc olunmuş elmi məqalələrin mətni verilmişdir. Elmi nəşrlərdən "Türkologiya", "Dədə Qorqud", "BSU-nun Elmi əsərləri", "Sivilizasiya", "Kitabxanaşünaslıq və informasiya", "Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi", "Milli Folklor", "İRS Наследие", "Советская тюркология" və ədəbi-bədii nəşrlərdən "Azərbaycan", "Qobustan", "Ozan dünyası", "Ulduz" jurnallarından və bir çox qəzetlərdən 200-ə yaxın seçmə məqalələrin tam mətni verilmişdir.

Resursun tədqiqatçılar üçün xüsusi önəm daşıyan bölmələrindən biri də türkdilli xalqların kitab abidələri və folklor nümunələrinə aid müxtəlif dillərdə yazılmış kitabların və dissertasiyaların bibliografiyasının tərtib edilməsidir.

Elektron resurs vasitəsilə internet istifadəçilərinə həmçinin bu mövzuya dair nəşrlərin ünvanları da təqdim olunur. 19 türk xalqının ədəbi nümunələrinin bibliografiyası geniş oxucu kütləsinin marağına səbəb olmuşdur.

Bu layihənin maraq doğuracaq bölmələrindən biri də "Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurası" (TDƏŞ) haqqında tam və dolğun məlumatın verilməsidir. Burada həm bu ideyanın irəli sürüldüyü Türkdilli Ölkələrin Dövlət Başçılarının Zirvə görüşləri - 2009-cu ilin oktyabr ayının 3-də Naxçıvanda keçirilmiş IX Zirvə toplantısının və 2010-cu il sentyabrın 16-da Türkiyə Respublikasının İstanbul şəhərində keçirilmiş X Zirvə toplantısının, eləcə də Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının V Zirvə görüşü haqqında geniş məlumat və rəsmi materiallar toplanmışdır.

Elektron kitabxananın məlumat bölməsində elmi mənbələrə əsaslanan yüz türk etnosunun siyahısı təqdim edilir, onların hər biri haqda tarixi-etnoqrafik və sosial-mədəni məlumatlar verilir. Eyni zamanda çağdaş türk yazı dilinin xəritəsi və türk etnosları ilə əlaqədar lazımi məlumatları oxucularla (istifadəçilərlə) paylaşmağa çalışılır.

Faydalı linklər bölməsində isə TÜRKSÖY və ayrı-ayrı türk xalqları tərəfindən yaradılmış internet saytlardan fədalənmək olar.

Beynəlxalq əhəmiyyətini nəzərə alaraq Prezident Kitabxanasının əməkdaşları bu resurs üzərində daim çalışmaqdadırlar. Bundan sonra elektron kitabxananın ana menyusunun türk, rus və ingilis dillərinə çevrilməsini də bir çox cəhətdən aktual hesab etmək olar. Bu elektron kitabxanada yerləşdirilmiş kitabların əski tariximizin, genetik köklərimizin araşdırılması, öyrənilməsi yolunda faydalı bir qaynaq rolu oynamasını söyləməklə birlikdə, dünyada yaşayan bütün türk xalqlarının və daha çox Rusiya Federasiyası tərkibində yaşamaqda olan türksoylu xalqlara, etnoslara yeni siyasi baxışın, münasibətin qərarlaşması baxımından da faydalı ola biləcəyinə inanırıq.

Bu resurs türk xalqları arasında ilk dəfə Azərbaycanda hazırlanmış ciddi bir layihədir. Layihə türk xalqlarına məxsus olan müştərək yazılı abidələri bir sistem kimi elektron versiyada təqdim edir. Buraya xüsusilə qədim dövrdən başlayaraq bütün müştərək yazılı abidələr daxil edilib. Bu layihədə diqqəti cəlb edən, türkoloji düşüncənin inkişafında mühüm addım hesab olunan əsas amil ondan ibarətdir ki, burada ən görkəmli türkoloqların türk xalqlarına məxsus olan yazılı abidələri barəsində tədqiqatları yer alıb. Eyni zamanda konkret türk xalqlarına məxsus olan yazılı abidələr də bu elektron resursda öz əksini tapıb.

Türk xalqlarının da bayramı hesab edilən Novruz ərəfəsində elektron kitabxanada aparılmış əlavə və dəyişikliklər yenidən təqdim olunmaqdadır. Türk xalqlarının ədəbi nümunələrinə dair kitabların bibliografiyası yenidən işlənmiş, müxtəlif dillərdə 50-ə yaxın dəyərli kitabların elektron variantları əlavə edilmiş və 30-a yaxın elmi məqalənin mətni resursa əlavə olunmuşdur.

Ümumiyyətlə, statistikaya görə layihənin istifadəyə verildiyi gündən indiyədək (5 ay müddətində) 2722 istifadəçisi olmuşdur. Əsas istifadəçi kütləsi Azərbaycandan (36,33%), Türkiyədən (16,27%) və Rusiyadan (13,70%) olmuşdur.

Ayrı-ayrılıqda isə aşağıdakı kitablardan istifadə (kəçürmək və ya oxumaq) daha çox olmuşdur:

1. Когутэй: алтайский эпос – 11 238 dəfə,
2. Heyət, Cavad Mirzəli oğlu. Türklərin tarix və mədəniyyətinə bir baxış: İslamdan əvvəl və İslam dövrü: başlanğıcdan XVI əsrə qədər – 8853 dəfə,
3. Сказки и легенды татар Крыма – 4606 dəfə,
4. Xəlilov, Buludxan Əziz oğlu. Türkologiyaya giriş - 3784 dəfə,
5. Rəcəbli, Əbülfəz. Qədim türk yazılı abidələrinin dili - 2431 dəfə,
6. Сорок девушек: каракалпакская народная поэма – 2128 dəfə,
7. Türk təsəvvüf fəlsəfəsi – 1940 dəfə,
8. Алпамыш: узбекский народный эпос – 1908 dəfə,
9. Bilqamis dastanı – 1490 dəfə,
10. Древнетюркский словарь – 1472 dəfə,
11. Кёр-оглы: азербайджанский народный эпос – 1302 dəfə,
12. Divani-Hikmət – 1204 dəfə istifadə (kəçürmək və ya oxumaq) olunmuşdur. Elektron kitabxanada belə kitabların elektron variantının sayı 164-dür. [7,8]

Prezident Kitabxanasının yaratmış olduğu “**Türk xalqlarının kitab abidələri**” Elektron Kitabxanası yeni təşəbbüs və təkilflərə açıqdır. Türk ədəbi irsini yaşatmaq istəyən, onu araşdıran, öyrənən insanlarla əməkdaşlıq elektron kitabxananın fəaliyyətini daha da səmərəli edəcəkdir. İnanırıq ki, neçə-neçə araşdırılmamış, tədqiq edilməmiş ədəbi irs nümunələrimizə aid yeni-yeni kitablar işıq üzü görəcək, neçə-neçə türkoloq, şərqşünas alimlər yetişəcək. Əminliklə demək olar ki, bundan isə yalnız türk dünyası deyil, əslində bütün virtual istifadəçilər faydalanacaqdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Naxçıvanda Türkdilli ölkələrin dövlət başçılarının IX zirvə görüşü keçirilmişdir: Prezident İlham Əliyevin Zirvə görüşündə nitqi [3 oktyabr 2009-cu il] // Xalq qəzeti. - 2009. - 4 oktyabr. - № 220. - S.1-2.
2. Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondunun fəaliyyətinin təmin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı [8 may 2015-ci il] // Azərbaycan. - 2015. - 8 may. - № 98. - S.1.
3. Türk xalqları ədəbiyyatı: IV cildə / tərt. N. Q. Cəfərov.

I cild: Qədim dövr. - Bakı: Çarşıoğlu: Azərbaycanda Atatürk Mərkəzi, 2006. - 320 s.

4. Xələfov, Abuzər Ali oğlu. Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi: 3 hissədə: dərslik / A. A. Xələfov.

I hissə: Ən qədim dövrlərdən XX əsrə qədər / red.: T. F. Quliyev, K. İ. Aslan. - Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2004. - 328 s.

5. Kazımi, Pərviz Firudin oğlu. Türk xalqlarının kitab və kitabxana mədəniyyəti / P. F. Kazımi; elmi red. A. A. Xələfov. - Bakı: ABC, 2012. - 316 s.

6. Kazımi, P.F. Türk xalqlarının kitab və kitabxana mədəniyyətində lüğətçilik ənənələri // Kitabxanaşünaslıq və informasiya. - 2010. - №2. - S.64-70.

7. İsmayılov, Z.İ. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanasının elektron resursları: yaradılması və istifadəsi problemləri // <http://files.preslib.az/site/config/yun/zakiri.pdf>

8. <http://www.ebooks.az/>

9. www.turklib.az

ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА «КНИЖНЫЕ ПАМЯТНИКИ ТЮРКСКИХ НАРОДОВ» ЯВЛЯЕТСЯ ЦЕННЫМ ВКЛАДОМ ПРЕЗИДЕНТСКОЙ БИБЛИОТЕКИ В ИЗУЧЕНИЕ ЛИТЕРАТУРНОГО НАСЛЕДИЯ ТЮРКСКИХ НАРОДОВ

ИСМАЙЛОВ З.И.

РЕЗЮМЕ

На сегодняшний день исследования, проведенные по изучению национального культурного наследия, вновь и вновь демонстрируют преемственность богатой тюркской культуры, в частности, в средние века каждая страница книжной и библиотечной истории Азербайджана позволяет выявить существенную роль тюркских народов в общей картине этнической географии. Всего этого удалось достичь с помощью ценных книжных памятников, общих образцов тюркской письменной литературы. Одной из важных задач современных электронных библиотек считается сохранение таких редких экземпляров в библиотеках, повышение эффективности библиотечно-информационной деятельности, донесение их в более быстрой и в более подходящей форме исследователям этой области.

Ключевые слова: Электронная библиотека, Книжные памятники, тюркские народы, Президентская библиотека, наследие тюркских народов.

DIGITAL LIBRARY

**"BOOK MONUMENTS OF TURKIC PEOPLES" IS A VALUABLE
CONTRIBUTION TO THE STUDY OF THE PRESIDENTIAL
LIBRARY OF THE LITERARY HERITAGE OF THE TURKIC
PEOPLES**

İSMAYILOV Z.İ.

SUMMARY

Today the researches conducted in the study of the national heritage demonstrate the inheritance of the rich Turkish culture over and over again; especially each page of the history of book and library of Azerbaijan in the Middle Ages reveals the important role of the Turkic peoples against the background of the ethnic geography. All this was possible to achieve by means of the valuable book monuments, also ancient and common Turkic written literary works. Preservation of those rare copies in libraries, increasing the efficiency of library and information work and dissemination of them to the researchers of this field in more convenient and flexible way is one of the most important tasks of modern digital libraries.

Key words: Digital Library, Book monuments, Turkic peoples, the heritage of the Turkic peoples

**KİTABXANA ETNOMƏDƏNİYYƏTİN İNKİŞAFINI TƏNZİMLƏYƏN
PROSES KİMİ**

ƏLİZADƏ H.Ə.

BDU, Kitabxanaşünaslıq kafedrasının magistrantı
habib.alizade@mail.ru

Etnomədəni proseslər, eləcə də, etnomədəniyyətin inkişafını tənzimləyən sistemlər içərisində kitabxana mühitinin rolu və əsas xüsusiyyətləri haqqında nəzəri ümumiləşdirmə tədqiqatın əsas obyektidir.

Açar sözlər: kitabxana mühiti, etnomədəniyyət, etnomədəni proseslər

Bəşəri inkişafın bütün mərhələlərində kitabxanalar mədəniyyətin ən aparıcı tərkib hissələrindən biri kimi qiymətləndirilmiş, mədəni strukturlar arasında öz sosial funksiyaları ilə prioritet mövqə tutmuşdur.

Özündə ümumbəşəri sərvətləri cəmləşdirən kitabxana mədəniyyəti bəşəri tarixinin çox erkən dövrlərində meydana gəlmişdir. Meydana gəlib formalaşdığı ilk dövrdən mədəniyyət sosial hadisə kimi insanların həyat və fəaliyyəti ilə sıx bağlı olmuş, insanın əmək və şüuru ilə yaratdığı bütün nailiyyətləri ümumiləşdirmiş, qoruyub saxlamış, nəsildən-nəslə ötürülməsində yaxından iştirak etmişdir.

Kitabxanalar həmçinin cəmiyyətin yaratmış olduğu ən mühüm sosial-mədəni institutlar kimi etnomədəniyyətin inkişafının tənzimlənməsində də yaxından iştirak edərək, bu prosesin mühüm struktur həlqəsi kimi çıxış edir.

Etnoqrafik planda dünya mədəni icması özündə monoetnik olmayan formalaşmanı təcəssüm etdirir ki, bunun da tərkibində müxtəlif sosio-mədəni formalaşma, müxtəlif həyat tərzləri, mentalitet, özünüdərk və müxtəlif sosial-iqtisadi və mədəni səviyyələrin inkişafı əks olunmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, kulturoloji nəzəriyyədə göstərilir ki, şəxsiyyətlərarası, millətlərarası və sivilizasiyalararası qarşılıqlı mədəni əlaqələr nəticəsində etno-mədəniyyətə bir model kimi yanaşma global məkanda nəzəri-metodoloji bir problem kimi öyrənilməyə başlamışdır. Bu mənada kitabxanalar şəxsiyyətlərarası, kütləvi və mədəniyyətlərarası kommunikasiyanın ən aparıcı həlqələrindən biri kimi mədəniyyətin ən mühüm struktur-funksional tərkib hissəsi rolunda çıxış edirlər.

Etnomədəniyyətin inkişafını tənzimləyən proseslərdən danışarkən aşağıdakıları xüsusi ilə qeyd etmək lazımdır:

a) Mədəni qavramlar – bu termin altında başqa mədəniyyətlərin dərk olunması, ona qarşı olan münasibət başa düşülmür. Başqa mədəniyyətin dərk

olunması bəzən düşmən xarakterli olur və bu, mədəni əlaqələrdə öz izini buraxmış olur.

b) Ksenofobiya–etnomədəniyyətin elə bir prosesidir ki, etnosentrizmlə sıx bağlıdır. Bu, bütün xarici əlaqələrə qorxu və nifrətlə yanaşmanı göstərir.

c) beynəlmillətçilik–etnomədəniyyətdə buna, qarşılıqlı əlaqələrin xüsusi foması kimi baxılır. Etnomədəni beynəlmilləşdirmə–ümumi tarixi tendensiyanı təşkil edir və bir çox hallarda proqressiv əhəmiyyət daşıyır. Bir çox etnoslarda, xüsusi ilə Şimali Qafqaz regionuna bu xarakterikdir, çünki burada yaşayan millətlər tarixi kökləri ilə, qan bağları ilə bir-birinə çox yaxındırlar.

Bu yanaşmadan aşağıdakı birləşdirici elementləri xüsusi ilə qeyd etmək lazımdır:

- dil: tələffüzdə və tərcümədə bir çox oxşar sözlər;
- folklor: musiqi stilində, mahnılarda, milli geyimlərdə, rəqslərdə, dastanlarda oxşar elementlər;
- din: əsas inteqrasiya edən element;
- adətlər, ənənələr, ayinlər;
- Qarşılıqlı əlaqələr prosesində və elementlərində birləşdirici rol oynayan etnik ənənələr.

Ənənə - bir cəmiyyətdə, bir birlikdə çox köhnələrdən qalmış olmaları səbəbindən hörmətli tutulub nəsildən-nəsilə mesajlanan, sanksiya gücü olan mədəni qalıqlar, vərdislər, məlumat, adət və davranışlardır. Ənənələrin yenilənməsi prosesinə bir çox fəlsəfi və mədəni işlər həsr olunmuşdur. Bu nəzəri bazanı birləşdirən və təsnifləşdirən tədqiqatçılar yeni yanaşma metodunu qeyd edirlər və bunun 4 mərhələsini müəyyənləşdirirlər:

1. Birinci mərhələ - bu radikal müqavimətdir, vərdiş etdiyimiz ənənələr vərdişsiz yeniliklərə qarşı özünü göstərir.
2. İkinci mərhələ - onların dinc yaşaması: ənənələrə sadıq insanlar öz bildikləri kimi, yenilikçilər öz bildikləri kimi.
3. Üçüncü mərhələ - köhnə ilə yeninin bir birinə qarışması baş verir.
4. Dördüncü mərhələ - müəyyən elementləri saxlamaq şerti ilə ənənə öz yerini yeniliyə verir.

Etnomədəniyyətin ənənə elementlərini təhlil edərək ünsiyyət prosesinin psixoloji statusunu xüsusi ilə qeyd etmək lazımdır. Bu amil kitabxana mühitində də xüsusi ilə nəzərə alınır, çünki burada bilavasitə oxucu ilə kitabxanaçı arasındakı ünsiyyət prosesi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ümumiyyətlə, qeyd olunur ki, ənənəvi davranışda ən dayanıqlı model ünsiyyət standartıdır. Onlar ümumi qəbul edilmiş və tez-tez təkrar olunan vəziyyətlər zamanı meydana gəlir: salamlaşma, sağollaşma, tanışlıq, müraciət. Ənənəvi ünsiyyətin ən az müstəqil qrupu kimi atributları qeyd edə bilərik: “sosial simvolizmin işarələri, xarici görünüşün detallarla təsviri, predmetlər

üzərində xüsusi qeyd olunmuş və ya hadisəyə uyğun tənzimlənmiş əməliyyatlar”.

Ünsiyyət atributlarının xüsusi qrupunu təbii və təsadüfi alınan reaksiyalar təşkil edir: müxtəlif növ emosionalarda üzə çıxan şivə, ləhcə, mimika və pantomimik reaksiyalar.

Ünsiyyət prosesində insanlar özlərinin dünya haqqında təsəvvürlərini formalaşdırır, dinləmək qabiliyyətinə, ünsiyyət prosesində müəyyən davranış qaydalarına yiyələnmiş olur.

Bütün bu fikirləri ümumiləşdirərək ənənələrin funksiyalarını nəzərdən keçirək:

1. İlk növbədə ənənələr nəsilin müdrikliyinə əsaslanır, ki, bu da özündə normalar, dəyərlər, ideallar və qaydalar əks etdirir. Ənənələr – öz növbəsində keçmişdə əsas qoyulmuş və insanların gələcək həyat fəaliyyətlərində istifadə edəcəkləri ideal və material resurslardan ibarətdir. İctimai həyatı heç nədən, boş yerdə yaratmaq olmaz. Ənənələr öz dünyalarını formalaşdıran insanları “tikinti materialları” ilə təmin edir.
2. Ənənə - qanunçuluğun əsas mənbələrindən biri olub, müasir davranışlara haqq qazandıran və onların izahını verən “həmişə belə olub” və “insanlar həmişə belə hesab ediblər” kimi kəlmələrin legitimliyini təmin edir. Bu proses həmçinin keçmişdə məşhur olanların dedikləri aforizmlərə və doktrinalara da aiddir.
3. Ənənə özündə kollektiv identiklik simvollarını, vahid kökə bağlılığı, millətə, icmaya, qrupa mənsubluğu və ona sdaqəti əks etdirir. Bu, ilk növbədə milli himn, bayraq, emblem, mifoloji və ictimai mərasimlərdən ibarət milli ənənələrdir. Bu, dərin tarixi köklərə əsaslanır ki, keçmiş istifadə edərək gələcəkdə insanları birləşdirə bilsin.
4. Ənənə məyusluğu ictimai həyatdakı uğursuzluqları həzm etməyə kömək edir. Ənənə keçmişdəki xoşbəxt həyatı əks etdirir və böhran vaxtı cəmiyyəti dəstəkləyir. Ənənə keçmiş müstəqilliyi xatırladaraq, millətin xarici işğal vaxtı məhv olmasının qarşısını alır. İtirilmiş azadlığın ənənəsi gec-tez ən qəddar tiranlığı belə diz üstə çökdürür.

Etnomədəni ənənələrdən danışarkən fikirləri ənənə və innovasiyanın bir-birini tamamlama faktorunda cəmləməliyik. Hər bir ənənə keçmiş innovasiyadır və hər bir innovasiya gələcək ənənədir. Həqiqətən də cəmiyyətdəki ənənələr öz başlanğıcını nə zaman və nədənsə götürmüşdür və o, nə vaxtsa innovasiya olmuşdur. Müasir dövrdə gördüyümüz innovasiya ya mədəniyyətə qarşı bilməyəcək, məhv olacaq və unudulacaq, ya da mədəniyyətə qarşı müəyyən özünü saxlayacaq, müəyyən dövrdən sonra innovasiya kimi qəbul edilməyəcək və deməli, ənənəyə çevriləcəkdir.

Ənənə innovasiyasız da mövcud olacaq, lakin innovasiya ənənəsiz mövcud olmayacaq. Ənənə cəmiyyətin qorunması üçün ən vacib faktordur; innovasiya

cəmiyyətin qorunması üçün lazım olan faktorlardandır; innovasiya cəmiyyətin inkişafı üçün lazımdır.

Etnomədəni mühitdə və etnomədəni ənənələrdə digər mühüm aspekt xalqın incəsənət mədəniyyətidir. Etnik incəsənət mədəniyyəti cəmiyyətdə qəbul edilmiş və təsdiq olunmuş normalar, dəyərlər və ideallar əsasında formalaşır. Milli etnik incəsənət mədəniyyətinin əsas spesifikasiyası ondan ibarətdir ki, o, özündə ənənələri əks etdirir. Hər bir müasir cəmiyyətdə müxtəlif milli mədəniyyət və milli incəsənət ənənələri mövcuddur. İncəsənət yaradıcılığının predmeti kimi maddi dəyərlər həm etnos daxilində, həm də onun hüddurlarından kənarda qəbul edilir və istehlak edilir. Məsələn kimi Çin vazalarını, Hindistan daş-qaşlarını və İran xalçalarını göstərə bilərik.

Beləliklə, təhlil metodundan istifadə edərək, belə qənaətə gəldik ki, etnos eyni zamanda həm obyekt, həm subyekt, həm də öz etnomədəniyyətinin daşıyıcısıdır. Məhz bu səbəbdən etnomədəniyyət fərdlərarası və mədəniyyətlərarası əlaqələrin çoxkanallı sistemi olur. Etnomədəniyyət özündə bir sıra elementləri əks etdirərək sistem formalaşdırır və bu sistem cəmiyyətdə qarşılıqlı əlaqələr funksiyasını yerinə yetirir.

Beləliklə, cəmiyyətdə böyük sosial-mədəni funksiyalar yerinə yetirən kitabxanalar etnomədəni prosesin inkişafında ciddi tənzimləyici rol oynayır, bu prosesin sürətli tərəqqisi nəminə münbit mühit - kitabxana mühiti yaradaraq əsaslı struktur elementi kimi qlobal funksiyalar həyata keçirir.

ƏDƏBİYYAT

1. Xələfov A.A. Kitabxanaşünaslığa giriş: Dərslik: 3 hissədə: h. 1-2.-B.; Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2001.-400s
2. Xələfov A.A. Kitabxanaşünaslığa giriş: Dərslik: 3 hissədə: h.3 : Kitabxana işi haqqında təlim.-B.: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2003.-314s.
3. Xələfov A.A. Kitabxana və Cəmiyyət: Monoqrafiya.-Bakı: "Azər nəşr", 2011.-348s.
4. Xələfov A.A. Kitabxanaşünaslığın tarixi və metodologiyası. Dərslik. Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2014.-552s.
5. Şükürov A. Kulturologiya: Dərslik.-Bakı, 1997.-90 s.
6. Шавалева М.О., Эфендиев Ф.С. Этнокультура как многофункциональная система взаимодействия: Монография.-Нальчик, 2005.-149с.

БИБЛИОТЕКА КАК РЕГУЛЯТИВНАЯ СИСТЕМА РАЗВИТИЯ ЭТНОКУЛЬТУРЫ

АЛИЗАДЕ Г.А.

РЕЗЮМЕ

В статье осуществляется теоретическое обобщение этнокультурных процессов, а также систем развития этнокультуры в библиотечной среде и их ключевых особенностей.

Ключевые слова: библиотечная среда, этнокультура, этнокультурные процессы.

THE LIBRARY AS A PROCESS OF ETHNOCULTURE OF REGULATING THE DEVELOPMENT

ALIZADE H.A.

SUMMARY

The article is given theoretical generalization about ethno-cultural processes, as well as the role and key features of the library within the development of ethnic culture climate control systems.

Key words: library environment, ethno-culture, ethno-cultural processes

MÜASİR DÖVRDƏ NEFT SƏNAYESİ İŞÇİLƏRİNƏ KİTABXANA-İNFORMASIYA XİDMƏTİNİN TƏŞKİLİ

MURADOV P.F.

BDU, Kitabxanaşünaslıq kafedrasının magistrantı

muradperviz@gmail.com

Məqalədə sənaye və texnika sahəsində xidmət edən sənaye işçilərinin kitabxana-informasiya xidmətindən bəhs olunur. Məqalədə həmçinin, kitabxana işinə aid müəyyən aspektlər və müasir informasiya cəmiyyətinin prioritet inkişaf istiqamətləri açıqlanır.

Açar sözlər: kitabxana xidməti, informasiya fəaliyyəti, oxucu, mütəxəssis, neft sənayesi işçilərinə xidmət edən bir neçə xüsusi tip kitabxanalar.

Müasir dövrdə respublikamızda, elm, mədəni quruculuq, elmi-texniki tərəqqi sahəsində qazanılan nailiyyətlər cəmiyyət üzvlərinin intellektual və mədəni səviyyəsinin yüksəlməsinə, potensialının inkişafına, oxucu kontingentinin keyfiyyətə yüksəlməsinə səbəb olmuşdur. Bu işə kitabxana xidməti qarşısında professionallığının artırılması, xidmət prosesinin daha da optimallaşdırılması vəzifələrini qarşıya qoymuşdur. Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi şəraitində ölkədə kitabxana-informasiya sahəsinin optimallaşdırılması və kompleks inkişafı sahəsində uğurlu ümumdövlət siyasəti həyata keçirilməkdədir. Azərbaycan dövlətinin kitabxana-informasiya sahəsinə dair ümumdövlət siyasətində təhsil müəssisələrinin kitabxanaları, xüsusilə ali təhsil ocaqlarının kitabxana-informasiya fəaliyyətinin maddi-texniki və resurs bazasının gücləndirilməsi və kompleks inkişafı məsələləri mühüm yer tutur.

“Kitabxana işi haqqında” (1999), “Informasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında” (1998) Azərbaycan Respublikasının qanunlarında, “Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” (2007), “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramının təsdiq edilməsi haqqında” (2008) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamlarında [1], eləcə də digər müvafiq dövlət qurumlarının rəsmi əmr, sərəncam və direktiv xarakterli digər sənədlərində sənaye müəssisələrinin kitabxana-informasiya fəaliyyətinin optimallaşdırılması və hərtərəfli inkişafı üçün olduqca mühüm əhəmiyyət kəsb edən müddəalar öz əksini tapmışdır.

Respublikamızda fəaliyyət göstərən geniş şəbəkəli xüsusi kitabxanalar, başqa cür desək, ayrı-ayrı idarə və təşkilatlar, müəssisələr, elm və sənaye müəssisələrinin tabeliyində olan, “28 May” Neft-Qaz Çıxarma İnstitutunun

kitabxanası, “Azərgeofizika” Elmi-Texniki İnstitutunun kitabxanası, “Azərneftyağ Neft Emalı Zavodu”nun Elmi Texniki Kitabxanası, “Dənizneftqazlayihə” DETLI-nin Elmi-Texniki Kitabxanası, H.Əliyev adına Neft Emalı Zavodunun Elmi-Texniki Kitabxanası, Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi İqtisadi İslahatlar Elmi-Tədqiqat İnstitutunun Elmi-Texniki Kitabxanası, Azərbaycan Neft-Qaz Sənayesi Dövlət Elmi-Tədqiqat və Layihə İnstitutunun Elmi-Texniki Kitabxanası və digər bu tipli, neft sənaye işçilərinə xidmət göstərən elmi-texniki kitabxanaların qarşısında duran əsas vəzifə elmi-texniki ədəbiyyatın təbliğində fəal iştirak etməkdən, sənaye işçilərinin, kitabxana-informasiya tələbatını ödəmək, texniki kitabxana şəbəkəsində metodik rəhbərlik etməkdən, bununla bərabər, texniki kitabxana şəbəkəsini daha da təkmilləşdirmək və bu sahədə yeni texnologiyalar tətbiq etməkdən ibarətdir.

Əməkdar elm xadimi, professor A.A.Xələfov qeyd etmişdir ki, “Xüsusi elmi kitabxanalar içərisində məhz bu tipli kitabxanalar mühüm yer tutur” [3]. Bu baxımdan neft sənayesi işçilərinə xidmət göstərən kitabxanaların fondunun məzmunu digər kitabxanaların fondundan fərqlənir. Neft sənayesi işçilərinə xidmət göstərən kitabxanalarda xidmət sistemi, patent ədəbiyyatı, normativ texniki sənədlər, standartlar, ixtiralar, səmərələşdirici təkliflərə dair ədəbiyyatın xidmət istiqaməti inkişaf etmişdir. Cəmiyyətin informasiya təminatının həyata keçirilməsində, inkişafda olan neft sektoruna mənsub olan kitabxanaların tutduğu mühüm yer bu sahədə informasiya cəmiyyətinin tələblərinə uyğun olaraq, müasir texnologiyaların tətbiqini zəruri edir. Elmi-texniki kitabxanaların kitabxana-informasiya müəssisələrindən birinə çevrilərək sənaye sahəsinin inkişafında, bu sahədə fəaliyyət göstərən elmi kadrların yetişdirilməsində və digər müəssisələrdə aparılan elmi-tədqiqatların analitik-informasiya təminatı, kitabxanaşünaslıq, bibliografiyalaşdırma, kitabşünaslıq, kitabxana fondlarının konservasiyası və bərpası məsələlərində öz töhfəsini vermişdir. Müasir informasiya texnologiyasının istifadəsi və tətbiqi sahəsində fəaliyyət göstərən sadaladığımız xüsusi tipli elmi-texniki kitabxanalar elmi-texniki informasiya xidmətinə həyata keçirməyə çalışaraq bu işin formalaşmasında ardıcıl olaraq iş aparmış, nəhayət, oxuculara informasiya xidməti işini müvəffəqiyyətlə həyata keçirən elmi-texniki informasiya xidmətinə yaratmağa müvəffəq olmuşdur. *Fəaliyyət nəticəsində informasiyalaşdırma prinsipləri ilə əlaqədar elmi-texniki kitabxanalar hərtərəfli inkişaf edir və genişlənir* [6].

Respublikamızda fəaliyyət göstərən elmi-texniki kitabxanalarda elmin, texnologiyanın inkişafı ilə bağlı olaraq texnoloji yeniliklər tətbiq edilməyə başlanılsa da, bu kitabxanalarda ənənəvi kitabxana xidmətinin müxtəlif formalarından da geniş şəkildə istifadə edilir ki, bu da istifadəçilərin heç bir maneəyə rast gəlmədən, sərbəst şəkildə resurs bazasından səmərəli

istifadəsinə imkan verir [7]. Müasir informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından məhz ənənəvi fəaliyyətin keyfiyyətini yüksəltmək, internet informasiya resursları, elektron kataloq və elektron kitabxana vasitəsilə informasiya xidmətini həyata keçirmək, elektron məlumat bazaları yaratmaq, elmi kommunikasiyaların inkişafına təkan vermək kimi işlər aid edilir [2].

“Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” Prezidentin Sərəncamının ardınca “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nın təsdiqlənməsi Azərbaycanda kitabxana işi sahəsində dövlət qayğısının ön bariz nümunəsi oldu. Dövlət Proqramında Azərbaycan Respublikasında kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması, elmi-mədəni sərvətlərdən hərtərəfli istifadə etmək imkanlarının genişləndirilməsi, cəmiyyətin informasiya təminatının artırılması, eləcə də Azərbaycan kitabxanalarının dünya informasiya məkanına daxil olmasının təmin edilməsi və bütövlükdə respublika kitabxanalarının inkişaf strategiyası müəyyənləşdirilmişdir [1].

Dövlət Proqramının elmi- texniki kitabxanalar şəbəkəsinin fəaliyyətinə əhəmiyyətli dərəcədə təsiri onun inkişaf istiqamətlərində öz əksini tapmışdır. Elmi-texniki kitabxanalar şəbəkəsində informasiya xidməti müxtəlif mənbələr-gedikcə ənənəvi üsul qorunaraq kitabxanada elektron üsulun tətbiqinə başlanılmışdır. Müəssisə və təşkilatların tərkibinə daxil olan elmi-texniki kitabxanalar zaman keçdikcə İnformasiya Resurs Kompleksinin kitab fondundan, tammətnli elektron məlumat bazalarından (EBSCO, JSTOR, BioOne, Oxford University Press, Cambridge University Press), depozitar fondan, elektron məlumat-bibliografiya bazasından və s.-dən istifadəni həyata keçirməyə başladılar [8]. Bu cəhətdən Respublika Elmi-Texniki kitabxanasının (RETK) fəaliyyəti təqdирə layiqdir.

Son illərdə RETK-nin müasir kompüter texnologiyası ilə təchiz olunması burada elektron kataloqun və elektron kitabxananın yaradılmasının əsasını qoymuş, Web-sayt yaradılmış, oxuculara xidmət işində müasir informasiya texnologiyalarından, o cümlədən, İNTERNET şəbəkəsindən istifadə edilməsində müəyyən nailiyyətlər qazanılmış, EBSCO elektron məlumat bazasından 40000 adda xarici tammətnli elmi jurnaldan İnternet vasitəsilə istifadə etmək imkanı əldə edilmiş, buraya informasiya texnologiyaları ilə iş təcrübəsini mənimsəmiş yeni kadrlar cəlb edilmişdir. Kitabxana-informasiya proseslərinin avtomatlaşdırılması ayrı-ayrı proseslərdən başlayaraq, kompleks sistemlərə, daha sonra inteqral və şəbəkə sistemlərə qədər inkişaf edərək yüksək texnologiyalara əsaslanır. Bu texniki- texnoloji nailiyyətlər içərisində elektron kataloqlaşdırmanın metod, vasitə və texnologiyaları vacib yer tutur. Elmi-texniki kitabxanalarda elektron kataloqlaşdırma sahəsində yüksək səmərəli sistem və tətbiqinin proqram zərfləri işlənmişdir. İnformasiya

texnologiyalarının inkişafı və onların insan fəaliyyətinin müxtəlif sahələrinə tətbiqi, müasir cəmiyyətin bütün quruluş elementlərini dəyişərək onu transformasiya edir. İnformasiya texnologiyaları (şəbəkə texnologiyaları), hər bir istifadəçiyə informasiya proseslərində (informasiya hazırlanması və yayılması, informasiya xidmətlərinin təqdim edilməsi və onların istifadə edilməsi) iştirak etmək imkanı yaradır. Bu da şəbəkə infrostrukturunun interaktivliyi, o cümlədən, kommunikasiya mühitinin özünü-təşkil və özünüinkişafa uyğunlaşması ilə şərtlənir [2].

İnternet texnologiyaları sahəsində aparılan tədqiqatlar kitabxanaşünaslıq elmi və təcrübəsi üçün bir sıra səbəblər üzündən çox vacibdir:

- Cəmiyyət tərəfindən yaradılan informasiya resurslardan istifadə zamanı imkanların bərabər təmin edilməsi zəruridir. Bu müxtəliflik şəraitində paytaxtların, iri şəhərlərin və ölkənin bütün digər yaşayış məntəqələrinin sakinlərinin aktual informasiyaya çıxış imkanları əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Yeri gəlmişkən, bu heç də tələbatçının maddi imkanlarından asılı olan bir səbəb deyil və bu da cəmiyyət üçün aşkar mənfi nəticələrə gətirib çıxarır;

- Kitabxanaların və informasiya mərkəzlərinin bütün informasiya sərvətlərinə rahat, etibarlı və universal müraciət vasitələrinin istifadəçilərə təqdim edilməsi zərurəti aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Kitabxanalar və informasiya mərkəzlərinin bazası əsasında informasiya xidmətinin mahiyyətə yaxşılaşdırmaq,
2. İnformasiya axtarışı və istifadəsi zamanı əmək və vaxt sərfəni azaltmaq,
3. Yeni xidmət formaları tətbiq etmək,
4. Kitabxanaya və kitabxanalar şəbəkəsinə yeni istifadəçi kateqoriyası cəlb etmək.

Bu cür sistemlərin mövcudluğu kitabxana istifadəçilərinin sayını real dərəcədə artırmağa imkan verir.

- Oxuculara xidmət işinin getdikcə yaxşılaşdırılması üçün son dövrlərə qədər kifayət dərəcədə inkişaf etmiş yeni şəbəkə texnologiyalarının kitabxana işində bilavasitə tətbiqi vasitəsi kimi kitabxanalararası qarşılıqlı əlaqələrin mahiyyətə yenilənməsi və inkişaf zərurəti yaranmışdır.

Müasir informasiya texnologiyaları kitabxanaların inkişaf taktikasını və strategiyasını müəyyən etməklə, geniş miqyasda elmi fəaliyyət sahələrinə tətbiq olunmaqdadır. Bu proseslər elmi tədqiqat fəaliyyətində informasiya axtarışının həlledici rolu ilə bağlıdır. İnformasiyalaşdırılmış demokratik cəmiyyətdə bir tərəfdən müxtəlif informasiya sistemləri və xidmət sahələri yaranır, digər tərəfdən şəxsiyyətin informasiya mədəniyyətinin səviyyəsi, informasiyanı axtarmaq və istifadə etmək bacarığından asılı olur. Ona görə də informasiyanın elə səmərəli təminat sistemi yaradılmalıdır ki, fəal tələbatçı

kateqoriyası olan alim və mütəxəssisləri informasiya resurslarının operativ və dolğun axtarışı ilə təmin etmiş olsun [4].

Neft sənayesi işçilərinə xidmət göstərən kitabxanalarda İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyalarının, Avtomatlaşdırılmış Kitabxana İnformasiya Sistemlərinin tətbiqi nəticəsində elektron kataloqların, elektron kitabxanaların yaradılaraq istifadəyə verilməsi və beləliklə də çoxsaylı və çoxməqsədli informasiya tələbatçılarının informasiya tələbatlarının təmin edilməsi mümkün olmuşdur.

Respublikamızda artıq kitabxanaların müasirləşdirilməsi və modernləşdirilməsi üçün müvafiq dövlət və qeyri-dövlət təşkilatları özlərinin beynəlxalq əlaqələrini genişləndirir, beynəlxalq qrant layihələrində iştirak edir və kitabxana- informasiya sahəsində ən nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarla səmərəli əməkdaşlıq edirlər. Artıq bu sahədə kifayət qədər mütərəqqi addımlar atılmış və təcrübə toplanmışdır [7].

Ölkəmizdə patent və normativ-texniki sənədlər, standartlar fonduna malik elmi- texniki kitabxanalarda görülən tədbirlərin həyata keçirilməsi, informasiyalaşdırılmış cəmiyyətin tələblərinə cavab verməsi, ən müasir texnika və texnologiyalarla təchiz edilməsi və qabaqcıl təcrübənin ən yeni metodları ilə fəaliyyət göstərərək cəmiyyət üzvlərinin informasiya tələbatının təmin edilməsi üçün mühüm addımlar atmış və tədbirlər görmüşdür. Ona görə də ölkəmizin kitabxana- informasiya müəssisələri müasir şəraitdə dinamik inkişaf edərək Azərbaycanda cəmiyyətin informasiya təminatında və "İnformasiya cəmiyyəti" quruculuğu prosesində başlıca vasitə rolunu oynayır və müstəqil respublikamıza, xalqımıza, elmimizə, təhsilimizə, mədəniyyətimizə xidmət ruhunda köklənərək milli mədəniyyətimizin təzahür forması kimi milli ideologiyamıza, azərbaycançılıq fəlsəfəsi konsepsiyasına, onun təbliğinə istiqamətlənir və qloballaşan dünyada Azərbaycan elminin, təhsilinin, mədəniyyətinin təmsilçisi kimi fəaliyyət göstərirlər [5, 6].

Həyata keçirilmiş mühüm addımlar bir daha ölkənin aparıcı qüvvəsi olan neft sahəsində həyata keçirilən tədbirlərin nəticəsi olaraq ölkədə fəaliyyət göstərən elmi-texniki kitabxanalar şəbəkəsinin müasir tələblərə cavab verməsi istiqamətində mühüm elmi-nəzəri, tətbiqi araşdırmalar aparıldığını, beynəlxalq təcrübəyə əsaslanaraq ölkə üzrə elektron kitabxanaların fəaliyyət prinsipləri və inkişaf perspektivlərinin müəyyən edildiyini, təhlillər aparıldığını və səmərəli qərarların qəbul edilməsi üçün mexanizmlər yaradıldığını sübut edir.

Ümumiyyətlə, müasir şəraitdə idarə və müəssisələr tərkibində fəaliyyət göstərən elmi- texniki kitabxanalar şəbəkəsində kitabxana- informasiya xidmətinin təşkili sahəsində görülən tədbirləri aşağıdakı kimi qruplaşdırmağı məqsədmüvafiq hesab etmək olar:

1. Respublikanın kitabxana-informasiya müəssisələrində avtomatlaşdırma və kompüterləşdirmə proseslərini həyata keçirmək üçün müvafiq maddi-texniki şəraitin yaradılmasının təşkil edilməsi;
2. Bu proseslərin tətbiqi üçün lazım olan proqram və texniki təminat vasitələrinin alınması, kompüterlər, periferiyə qurğuları, mexanikləşdirmə vasitələri, elektrik avadanlıqları və digər zəruri elementlərlə təmin edilmə;
3. Elektron kataloq və elektron kitabxanaların təşkili üçün müvafiq beynəlxalq yazı formatları və AKİS-lərin təşkili;
4. Adları çəkilən nəzəri, texniki və texnoloji prosesləri həyata keçirmək üçün kadr hazırlığı .

Verilən tövsiyələrin həyata keçirilməsi respublikamızda neft sənayesi işçilərinə kitabxana-informasiya xidmətinin daha da təkmilləşdirilməsinə səbəb olar.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasında Kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi- nəzəri, metodik və təcrübi jurnal. - 2008. - № 2. - s.12.
2. Xələfova S.A. Müstəqillik illərində Respublika kitabxanalarında elektron kataloqların yaradılması // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya. - 2014. - № 1. - s.17
3. Xələfov A.A. Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi. Dərslik (3 hissədə .III cild). - : Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2010. - 312 s.
4. Xələfov A.A. XXI əsrin əvvəllərində Azərbaycanda kitabxana işinin əsas inkişaf istiqamətləri (müləhizələr, təkliflər və proqnozlar). - B., 2006. - 205s.
5. Məmmədov M. Elmi-texniki kitabxana şəbəkələrində mütəxəssislərə kitabxana- informasiya xidmətinin təşkili. Mütərcim Nəşriyyatı, 2009. - 111 s.
6. Məmmədov M. Respublika Elmi- texniki kitabxanalarında mütəxəssislərə kitabxana-informasiya işinin təşkili // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi- nəzəri, metodik və təcrübi jurnal. - 2012. - № 8. - s.64.
7. Neft sənayesi işçilərinin kitabxana informasiya xidmətinin bəzi məsələləri. (məqalə). 15 yanvar 2013-cü il // Xalq qəzeti. - 2013. - 15 yanvar.
8. Vikipediya (elektron resurs)- daxil olmaq üçün: <http://wikipedia.org/wiki/Repository>

ОРГАНИЗОВАНИЕ БИБЛИОТЕЧНЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ УСЛУГИ НЕФТЯНИКОМ В СОВРЕМЕННОМ ВРЕМЕНИ

МУРАДОВ П.Ф.

РЕЗЮМЕ

В статье говорится от определенной информационной услуге, работающим в сфере индустрии и техники. В статье раскрываются определенные аспекты касающиеся работы библиотеки и приоритетной развитие в современной информационной обществе.

Ключевые слова: библиотечная обслуживание, информационный процесс, читатель, несколько специальных библиотек, которые обслуживают нефтяником.

ORGANIZATION OF LIBRARY INFORMATION SERVICES TO THE OILMAN IN MODERN TIME

MURADOV P.F.

SUMMARY

This article is refers to information service to workers of the industrial and technological sphere. The article describes certain aspects relating to the work of the library and priority development trends of this activity.

Key words: library service, information operations, reader, several special libraries serving workers of the oil industry

MÜASİR ŞƏRAİTDƏ ALİ MƏKTƏB KİTABXANALARINDA İNFORMASIYA XİDMƏTİ PROBLEMLƏRİ (Azərbaycan Dillər Universiteti Kitabxanasının iş təcrübəsi əsasında)

KƏRİMOV E. Ş.

*BDU, Kitabxanaşünaslıq kafedrasının magistrantı
e1000kerim@gmail.com*

Məqalədə Azərbaycan Dillər Universitetinin iş təcrübəsi əsasında ali məktəb kitabxanalarının informasiyalaşdırılması, informasiya xidməti, informasiya xidməti problemləri və onların həlli istiqamətlərindən bəhs olunur.

Açar sözlər: ali məktəb kitabxanaları, informasiyalaşdırma, informasiya xidməti, informasiya xidməti problemləri.

Müasir Azərbaycan cəmiyyətinin informasiya təminatının həyata keçirilməsində ölkə kitabxanalarının tutduğu mühüm yer mədəniyyətin bu sahəsində informasiya cəmiyyətinin tələblərinə uyğun olaraq müasir texnologiyaların tətbiqini zəruri edir [3].

Müasir informasiyalaşdırılmış cəmiyyətin formalaşdırılmasında kitabxanalar yaxından iştirak edir, bu prosesdə başlıca rol oynayırlar. Bu prosesdə həmçinin ali məktəb kitabxanalarının da spesifik fəaliyyəti mövcuddur. Məhz buna görə də müasir informasiyalaşdırılmış cəmiyyət şəraitində ali məktəb kitabxanalarının informasiyalaşdırılması da qarşıda duran başlıca problemlərdən biri kimi qiymətləndirilir.

Kitabxana işinin idarəedilməsinin daha da təkmilləşdirilməsinin əsas vəzifələrindən biri kitabxana işinin informasiyalaşdırılmasıdır [6, s.280].

XX əsrin sonu-XXI əsrin əvvəlləri dünya miqyasında informasiyalaşdırma, informasiya cəmiyyətinin qurulması ilə səciyyəvidir. İnformasiya cəmiyyətinin əsas məqsədi bütövlükdə cəmiyyətin və ayrı-ayrı şəxslərin informasiya tələbatını ödəmək üçün müasir informasiya texnologiyaları bazasında müxtəlif təyinatlı informasiya resurs və fəzalarının formalaşdırılmasıdır [4, s.99].

Ümumiyyətlə, kitabxanaların informasiyalaşdırılması, kitabxanalarda informasiya xidməti, informasiyalaşdırılmış cəmiyyətdən bəhs edərkən Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq elminin banisi, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı yanında Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının akademiki, Azərbaycan Respublikasının Əməkdar elm xadimi, Əməkdar mədəniyyət işçisi, Azərbaycan Kitabxanaçılar Cəmiyyətinin prezidenti, Bakı Dövlət Universitetinin Kitabxanaşünaslıq kafedrasının müdiri, tarix elmləri doktoru,

professor Abuzər Alı oğlu Xələfovun çoxillik zəngin elmi-nəzəri irsinə istinad etmək zərurəti meydana çıxır.

Əməkdar elm xadimi, professor A.A.Xələfov yazır: "Bəşəriyyət tarixinə nəzər salarkən belə bir qanunauyğunluq aşkar olunur ki, hər bir əsr özünəməxsus inkişaf prosesi ilə, böyük elmi və mədəni əhəmiyyətə malik hadisələrlə xarakterizə olunur. Məsələn, dünya alimləri keçən əsrin ikinci yarısından başlayaraq XX əsr "atom əsri", "elmi-texniki tərəqqi əsri", "informasiya partlayışı əsri" adlandırmağa başladılar. XX əsr tarixə elmi-texniki inqilab əsri, ağılın təntənəsi əsri kimi daxil oldu. XXI əsr isə "informasiya əsri" hesab olunur. Bunun əsas səbəbi informasiyanın cəmiyyətin əsas aparıcı qüvvələrindən birinə çevrilməsi, sənaye cəmiyyətindən informasiya cəmiyyətinə sürətlə keçidlə əlaqədar idi. Alimlər belə bir fikri formalaşdırarkən cəmiyyətdə gedən proseslərin dərin tədqiqinə və onun qanunauyğunluqlarına əsaslanmışdılar. İnformasiya cəmiyyəti bəşəriyyətin inkişafında yeni dövrün – informasiya erasının başlanğıcı, müasir dövr sivilizasiyasının yeni inkişaf mərhələsinin əsas əlamətlərindən biridir".

Alim həmçinin yazır: "İnformasiyalaşmış cəmiyyətin yaradılması və daha da təkmilləşdirilməsi bilavasitə kommunikasiya sistemləri, informasiyanın alınması, işlənməsi və verilməsi prosesi ilə əlaqədar olduğundan, müasir cəmiyyətdə hər cür informasiyanı cəmiyyət üzvləri arasında yaymağı qarşısına məqsəd qoyan, informasiya resurslarını qoruyub saxlayan, onu əsrdən-əsrə, nəsildən-nəslə ötürməklə informasiya daşıyıcısı kimi fəaliyyət göstərən kitabxana sistemləri mühüm vəzifə daşıyır. Ona görə də müasir informasiya cəmiyyətində kitabxana işi ilə informasiya arasında çox sıx, qarşılıqlı əlaqələr meydana çıxıb formalaşmışdır ki, bunları bir-birindən ayrılıqda düşünmək hər iki sahənin ümumi inkişafına mane ola bilər" [5, s.227].

İnformasiya termini mənşəcə latın sözü olub, izahetmə, şərhətmə, məlumatvermə mənalarını daşıyan **«informatio»** sözündən yaranmışdır. İnformasiya ifadə olunma formasından asılı olmayaraq insanlar, canlılar, cansızlar, faktlar, hadisələr, proseslər və s. haqqında olan məlumat və biliklərdir. Biliklər isə müəyyən faktlar və onlar arasındakı asılılıqlar şəklində ifadə olunur. İnformasiyanı yaratmaq, ötürmək, saxlamaq, emal etmək mümkündür.

Müasir informasiyalaşdırılmış cəmiyyətdə ali məktəb kitabxanaları öz funksiyalarına, xidmət xüsusiyyətlərinə və xarakterinə, oxucu tərkibinə görə informasiya xidməti göstərən digər müəssisələr içərisində özünəməxsus yer tutur. Ümumiyyətlə, qeyd etmək lazımdır ki, təhsil müəssisələrinin, xüsusilə ali təhsil müəssisələrinin kitabxanaları ölkəmizin kitabxana-informasiya sistemində ən geniş şəbəkələrdən biridir.

Elmi tədqiqatlara kömək göstərməsində və elmi kadrların hazırlanmasında ali məktəb kitabxanalarının rolu elmi-tədqiqat institutlarının, kitabxanalarının rolu ilə uyğun gəlir. Bu kitabxanalar ali məktəbin əsas ixtisası və onun elmi tədqiqatlarının mövzuları üzrə elmi ədəbiyyatın daha tam fondunu cəmləşdirir. Onlar ali məktəb dairəsində kafedralar, laboratoriyalar və bütün kollektiv üçün ən yeni ədəbiyyat haqqında informasiyanı təşkil edən mərkəzlərdir.

Bu kitabxanalar ali məktəb kitabxanalarına xas olan vəzifələri yerinə yetirməklə bərabər universitet təhsilinin xüsusiyyətlərinə, birinci növbədə tələbələrin ümumi elmi hazırlığına, onlarda elmi-tədqiqat fəaliyyəti vərdişlərinin yaradılmasına, ali məktəbin tarixinə, müəllimlərin elmi və pedaqoji fəaliyyətinin biblioqrafik vəsaitlərdə əks etdirilməsinə xüsusi diqqət yetirir. Başqa sözlə, universitet kitabxanasının iş planlarında universitetin tarixinə dair ədəbiyyat göstəricilərinin yaradılması, alim və müəllimlərin əsərlərinin göstəricilərinin buraxılması nəzərdə tutulur [9, s.85].

Müasir dövrümüzün elmin inkişafı dövrüdür və onun əsasını təlim, elmi-tədqiqatlar təşkil edir və bunların da əsasında kitabxanalarda toplanmış kitablar, jurnallar və elmi resurslar durur. Universitet kitabxanaları təlim və elmi-tədqiqatın fondudur və başqa sözlə, universitetin ürəyi sayılır. Hal-hazırda universitetləri qiymətləndirəndə onun kitabxanasının zənginliyi, əhəmiyyəti əsas götürülür. Kitabxanadan istifadə etmədən heç bir təlim və elmi-tədqiqat həyata keçirilə bilməz. Müasir cəmiyyət müasir ali təhsil sisteminə, xüsusilə bilik menecmenti, informasiya texnologiyaları və ömürlük öyrənməyə ehtiyac duyur. Universitetlərin təhsil mərkəzi kimi elmi-tədqiqat fəaliyyətinin əsas məqsədi vətəndaşlara təlim verməkdən və cəmiyyət üçün lazımlı mütəxəssis kimi yetişdirməkdən ibarətdir.

İnformasiyalaşdırma həm də bütünlükdə təhsil sisteminin və onun ayrılmaz tərkib hissəsi olan ali məktəblərin kitabxanalarının, eləcə də bütünlükdə Azərbaycan kitabxanalarının tarixində bir sıra hadisələrlə, əhəmiyyətli yeniliklərlə əlamətdar olmuşdur. Bunların sırasında bütünlükdə təhsil sisteminin, kitabxanaların, o cümlədən ali təhsil müəssisələrindəki kitabxanaların informasiyalaşdırılması xüsusi qeyd edilməlidir. Azərbaycanın görkəmli pedaqoqları və təhsil xadimləri ölkəmizdə təhsil islahatlarından bəhs edərkən bu prosesdə informasiyalaşdırma komponentinə böyük önəm verirlər [10, s.56].

Azərbaycanda təhsil sisteminin kütləvi informasiyalaşdırılması keçən əsrin sonunda başlasa da, rəqəmləli informasiya texnologiyaları cəmiyyət və təhsil sistemi tərəfindən tamamilə mənimsənilmədikdən, onları sistemli olaraq dəyişdirdikdən sonra başa çatacaq və yenidən perspektiv inkişafı təmin edən texnologiyaların tətbiqinə başlanacaqdır. Ona görə də müasir dövrdə məktəblərdə (təhsil müəssisələrində) innovasiya proseslərinin əsasını təşkil

edən informasiyalaşdırmanı tədris-təlim prosesində ön plana çəkməli, onun səmərəli tətbiqinə xüsusi fikir verilməlidir.

Müstəqillik şəraitində Azərbaycanın milli təhsil, o cümlədən ali təhsil sisteminin, kitabxana fəaliyyətinin zamanın tələblərinə müvafiq şəkildə yenidən qurulmasının, transformasiya edilməsinin ilk və vacib şərti bu sahənin müvafiq qanunvericilik bazasının, normativ-hüquqi sənədlərin yaradılması oldu.

Ümumilikdə kitabxanaların, eləcə də ali məktəb kitabxanalarının işini tənzimləyən, onun hüquqi və normativ sənəd bazası rolunu oynayan sənədlər sisteminin tərkibinə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının, qanunların, Prezidentin sərəncamlarının və fərmanlarının, Nazirlər Kabinetinin qərarlarının, Dövlət Proqramlarının, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Strategiyalarının, tabeliyində kitabxanalar olan ayrı-ayrı nazirlik və ali səviyyəli digər qurumlarının qərar və sərəncamlarının, milli standartların, MDB üzvü kimi Azərbaycan Respublikasının ərazisində qüvvədə olan Dövlətlərarası Standartların (QOST-lar) daxil olduğunu görürük. Əlbəttə, bu hüquqi-normativ bazanın geniş təhlili, buradakı müddəaların ölkədə kitabxana quruculuğuna təsiri və funksiyaları xeyli maraq doğuran və əhəmiyyətli məsələdir.

Azərbaycan Respublikası öz dövlət müstəqilliyini yenidən bərpa etdikdən sonra qəbul edilmiş və bilavasitə kitabxana işini tənzimləməyə yönəlmiş ilk qanun "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunudur. Bu qanun Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin imzası ilə 1999-cu ilin 12 mart tarixində qüvvəyə minmişdir. Qanun 6 fəsil və 34 maddədən ibarətdir. Burada ölkəmizdə kitabxana işinin zamanın tələblərinə müvafiq olaraq inkişaf etdirilməsi üçün ən zəruri məsələlər öz əksini tapmışdır.

Azərbaycan kitabxanalarının informasiyalaşdırılması məsələləri Qanunun V fəslinin "Kitabxanaların maddi-texniki təchizatı" adlı 30-cu maddəsində öz əksini tapmışdır. Burada qeyd edilir ki, "kitabxanalar kitab fondunun saxlanması və oxuculara xidmət etmək üçün xüsusi layihə ilə tikilmiş binalarla və kitabxana işini avtomatlaşdırmaq üçün zəruri vasitələrlə təmin edilməlidirlər" [1].

Bu Qanunun yaradılması və tətbiqi məsələləri görkəmli kitabxanaşünas alim professor A.A.Xələfovun bir sıra elmi əsərlərində geniş şərh edilmişdir. Əlbəttə, Qanun qəbul edilərkən hələ heç bir iri kitabxana informasiyalaşdırma, o cümlədən kompleks avtomatlaşdırma ilə məşğul olmurdu. Lakin müvafiq şərait yarandıqdan, maliyyə mənbələri əmələ gəldikdən sonra bu maddə həyata keçirilməyə, bu sahədə planlı şəkildə işlər görülməyə başladı.

Azərbaycanda informasiyalaşdırma ilə əlaqədar fəaliyyətin bütün istiqamətlərini (informasiyanın yığılması, işlənməsi, saxlanması, axtarışı, yayılması əsasında informasiya ehtiyatlarının formalaşdırılması, informasiya sistemləri, texnologiyaları, onların təminat vasitələrinin yaradılması və onlardan istifadə olunması, informasiyanın mühafizəsi ilə əlaqədar olaraq yaranan münasibətləri) müəyyənləşdirən, tənzimləyən və informasiya proseslərində iştirak edən subyektlərin hüquqlarını müəyyən edən əsas qanun Ümummilli Lider Heydər Əliyevin imzası ilə 3 aprel 1998-ci il tarixində qüvvəyə minmiş "İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında" Qanun oldu. 6 fəsil və 21 maddədən ibarət olan bu Qanun ölkəmizdə informasiyalaşdırma ilə əlaqədar əsas məsələləri tənzimləyən, bu sahədə görülməli işlər üçün hüquqi baza yaradan başlıca dövlət sənədidir. Qanunun əsas faydalarından biri burada verilmiş başlanğıcda - terminoloji hissədə bu sahə ilə əlaqədar əsas terminlərin tərifinin verilməsidir. Burada ilk termin kimi informasiyaya "yaranma tarixindən, təqdimat formasından və təsnifatından asılı olmayaraq, istənilən fəaliyyət nəticəsində yaradılan, yaxud əldə olunan faktlar, rəylər, bilgiler, xəbərlər və ya digər xarakterli məlumatlar" kimi izah verilir. Daha sonra burada sənədləşdirilmiş informasiyanın (sənədin), açıq informasiyanın, konfidensial informasiyanın, informasiya proseslərinin, informasiya texnologiyalarının, informasiya sistemlərinin, informasiya xidmətlərinin, informasiyanın istifadəçisinin, informasiya sistemlərinin tərifləri verilir.

Təqdirəlayiq haldır ki, bu Qanunda informasiyalaşdırma üçün kitabxanaların da əhəmiyyəti unudulmamışdır. Qanunun I fəslinin 2-ci maddəsində informasiya ehtiyatlarına nələrin daxil olduğu sadalanarkən göstərilir ki, "İnformasiya ehtiyatları informasiya sistemlərində (kitabxanalarda, arxivlərdə, fondlarda, məlumat banklarında və s.) olan sənədlər və sənəd massivləri, habelə ayrıca mövcud olan sənədlər və onların massivləridir". Beləliklə, burada kitabxanalar informasiya sistemlərinin bir növü kimi şərh edilmişdir [2].

Bu Qanunun müddəalarından belə bir nəticəyə gəlmək mümkündür ki, oradakı tələblər ictimai həyatın bütün sahələrinə, o cümlədən ali təhsil müəssisələrinə də aid edilməlidir.

İnformasiya xidmətinə həyata keçirən müəssisələrdə informasiya xidmətinin inkişafı ilə yanaşı, informasiya xidmətində problemlər də mövcuddur. Bu səbəbdən də müasir dövrdə Azərbaycanın təhsil müəssisələrinin, ilk növbədə ali məktəb kitabxanalarının vəziyyətindən, onun inkişafından danışarkən mütləq informasiyalaşdırılma problemindən bəhs edilməli, həmin məsələyə diqqət yetirilməlidir. Lakin bu problemi ətraflı təhlil etməzdən əvvəl müasir kitabxana tipologiyasında təhsil, ali məktəb kitabxanalarının mövqeyinə nəzər salınmalı, eləcə də informasiyalaşdırmanın

mahiyyətinə, bu prosesin meydana gələrək kitabxanalara yol tapmasına mütləq diqqət yetirilməlidir. Həmin problemə diqqət yetirərkən onun bir sıra amillərin təsiri ilə formalaşdığını, bir sıra məsələlərdən asılı olduğunu görmək mümkündür. Ümumilikdə Azərbaycanın kitabxanalarının, ilk növbədə ali məktəb kitabxanalarının informasiyalaşdırmasından bəhs edərkən onunla sıx bağlı olan çoxsaylı məsələlər, suallar içərisində xüsusi olaraq aşağıdakı əsas tərkib hissələri fərqləndirmək mümkündür:

- kitabxanaların informasiyalaşdırılmasının hüquqi-normativ bazası;
- kitabxanaların informasiyalaşdırılması üçün texniki baza;
- kitabxanaların informasiyalaşdırılmasına imkan verən proqram təminatı, o cümlədən avtomatlaşdırma üçün tətbiqi proqramlar paketi;
- kitabxanalarının informasiyalaşdırılmasına imkan verən maliyyə resursları;
- kitabxanaların informasiyalaşdırılmasını həyata keçirə bilən bilik və vərdislərə malik mütəxəssislər;
- kitabxanaların informasiyalaşdırılmasına imkan verən inzibati resurslar (müvafiq şöbələrin mövcudluğu və onların öz funksiyalarını effektiv yerinə yetirmələrinə nəzarət).

Qeyd edək ki, sonuncu şərt müəyyən qədər birinci ilə - hüquqi-normativ baza ilə əsləşir. Çünki kitabxananın strukturu, orada informasiyalaşdırmanı həyata keçirən bölmələrin olması məhz müvafiq normativ sənədlərlə, əsasnamə ilə tənzimlənir [10, s.124].

Buradan məlum olur ki, kitabxanalarda, xüsusi ilə də ali məktəb kitabxanalarında informasiya xidmətinin yüksək səviyyədə həyata keçməsi üçün onun hüquqi-normativ bazası, texniki bazası, proqram təminatı, maliyyə resursları, yüksək hazırlıqlı kadri olmalıdır. Bu sadalananlara sahib kitabxanalarda, eləcə də ali məktəb kitabxanalarında oxuculara kitabxana-informasiya xidməti yüksək şəkildə həyata keçiriləcəkdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, informasiya xidmətində problemlərin səbəblərini araşdırarkən məlum olmuşdur ki, ali məktəb kitabxanalarında informasiya xidmətinin problemləri təkcə tədqiqat mövzumuz olan Azərbaycan Dillər Universitetində deyil, digər ali məktəb kitabxanalarında da mövcuddur. Problemin başlıca səbəbləri yuxarıda qeyd olunanlardır.

Müasir dövrdə bütün sahələrdə olduğu kimi, təhsil müəssisələrində, onların kitabxanalarında da inkişaf özünü göstərməyə başlamışdır. Hər bir ali təhsil müəssisəsi öz kitabxanasını müasir informasiya xidməti vermək istiqamətində inkişaf etdirir, kitabxanayı yeni avadanlıqlarla, ixtisaslı kadrlarla təmin etməyə çalışırlar. Ancaq tam şəkildə demək olmaz ki, Azərbaycanda mövcud olan ali məktəb kitabxanalarında informasiya xidməti yüksək səviyyədə həyata keçirilir. Mövcud olan nöqsanlar zamanla, görülən

işlərlə aradan qaldırılmalıdır və hazırkı şəraitdə də ali məktəb kitabxanalarının rəhbərliyi bu istiqamətdə işlər görürlər [7,s.298].

Azərbaycan Dillər Universitetinin Kitabxana-İnformasiya Mərkəzinin fəaliyyətini araşdırarkən görmək olar ki, kitabxanada müasir kitabxana informasiya sistemində uyğunlaşdırma işləri təqdirəlayiqdir. Belə ki, kitabxananın şöbə və bölmələrində dəyişikliklər olmuş, bundan sonra kitabxana yeni istiqamətdə inkişafını davam etdirmişdir.

ƏDƏBİYYAT

1. "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunu. - B., 2005.-24s
2. "İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu// Azərbaycan Respublikası Qanunvericilik Toplusu, 1998.- №6.-1214-1222
3. "Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı // Azərbaycan-2007.-21 aprel
4. Əliyeva-Kəngərli A.İ., Cəfərov C. Kitabxana informasiya cəmiyyətinin əsas infrastruktur elementidir // Azərbaycan MEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının Elmi əsərləri, 2005, №7, s.99
5. Xələfov A.A. Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi: Dərslik:(III hissədə) h.3.:(XX əsrin II yarısı və XXI əsrin əvvəllərində Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi).-B.: BUN, 2010.-432s.
6. Xələfov A.A. Kitabxanaşünaslığa giriş: Dərslik: 3 hissədə: h. 1-2.-B.; Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2001.-400s.
7. Xələfov A.A. Kitabxanaşünaslığa giriş: Dərslik: 3 hissədə: h.3 : Kitabxana işi haqqında təlim.-B.: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2003.-314s.
8. Xələfov A. A. Kitabxana və cəmiyyət. Monoqrafiya.-Bakı:Azərənşr. - 2011, 348 s.
9. İbadova Z. Ali məktəb kitabxanalarında oxuculara xidmət işinin xüsusiyyətləri //kitabxanaşünaslıq və Bibliografiya .- Bakı.- 2005.-N2.-s.84-89
10. Mehrabov A.O. Müasir təhsilin konseptual problemləri. - Bakı: Mütərcim, 2010, 335s.

**ПРОБЛЕМЫ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ
ВУЗОВСКИХ БИБЛИОТЕК В СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ**
(В опыте библиотеки Университета Языков Азербайджана)

КАРИМОВ Э. Ш.

PEZİOME

В статье на основе опыта Азербайджанского Университета рассматривается проблемы информатизации вузовских библиотек, информационных услуг и их решении.

Ключевые слова: библиотеках высших школ, информатизация, информационная служба, проблемы информационного обслуживания

**HIGH SCHOOL LIBRARIES INFORMATION SERVICE
PROBLEMS IN MODERN CONDITIONS**

(Based on the experience of the Library of Azerbaijan University of Languages)

KARIMOV E.SH.

SUMMARY

The article, based on the experience of Azerbaijan University of informatization of high school libraries, information services, information services and solutions of the problems are dealt.

Key words: High school libraries, information, information services, information service problems

**RESPUBLİKA ƏHƏMİYYƏTLİ ELMİ-SAHƏVİ KİTABXANALARIN
HÜQUQİ STATUSU**

MƏHƏMMƏDLİ DAŞQIN HEYDƏR oğlu

*BDU, Kitabxana resursları və informasiya-axtarış sistemləri
kafedrasının magistrantı
dashqin.muhammedli@mail.ru*

Məqalədə respublika əhəmiyyətli elmi-sahəvi kitabxanalar, onların hüquqi statusu və başlıca funksiyaları haqqında nəzəri ümumiləşdirmə verilir. Həmçinin respublika əhəmiyyətli elmi-sahəvi kitabxanaların müasir informasiya cəmiyyəti şəraitində fəaliyyətinin müxtəlif aspektlərinə də toxunulur.

Açar sözlər: Kitabxana, sənəd, kitabxana qanunvericiliyi, informasiya resursları, informasiya prosesləri, kitabxana xidməti, elmi-sahəvi kitabxana.

Azərbaycan Respublikası XXI əsrə yüksək elmi-texniki potensiala, mədəni-mənəvi dəyərlərə, sürtlə inkişaf edən iqtisadiyyata malik demokratik və hüquqi dövlət kimi formalaşan bir ölkə kimi daxil olmuşdur.

Cəmiyyətin informasiyalaşdırılması XX əsrin sonu-XXI əsrin əvvəllərində dünyanın qlobal problemlərindən biri kimi gündəmə gəlmişdir. Artıq informasiyanın rolu praktik olaraq onun bütün fəaliyyət sahələrində-iqtisadiyyatda, elmdə, təhsildə, mədəniyyətdə, səhiyyədə, siyasətdə, dövlət və regional idarəetmədə durmadan artmaqdadır.

1995-ci ildə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası [1] cəmiyyətdə insan amilinin inkişafı, vətəndaşları məlumatlandırmaq, onu yaymaq və istifadə etmək, eləcə də mədəni təsisatlardan və mədəni sərvətlərdən istifadə etmək hüquqlarını təmin etmişdir. Bu isə ölkədə baş verən sosial, iqtisadi, elmi mədəni, təhsil və tərbiyə proseslərinin, cəmiyyətin bütün sferalarının informasiya təminatı problemini aktuallaşdırır.

Son illər Azərbaycanda informasiya cəmiyyətinin qurulması istiqamətində görülən işlər arasında müxtəlif növlü və tipli, müxtəlif şəbəkələrə məxsus olan kitabxanaların sənəd-informasiya fondlarının formalaşması, təşkilı xüsusiyyətləri, idarə edilməsi və xüsusən oxuculara informasiya xidmətində ənənəvi iş üsulları ilə yanaşı, müasir texnologiyaların tətbiqinə başlanılması dövlətimizin kitabxana işi sahəsindəki siyasətinin prioritet istiqamətinə çevrilmişdir.

Azərbaycan prezidenti İlham Əliyevin 20 aprel 2007-ci ildə imzaladığı "Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında" sərəncamında göstərilir ki, "Azərbaycan kitabxanaları Azərbaycan xalqının milli sərvətidir. Xalqımızın yaratdığı qiymətli tarixi-mədəni, ədəbi-bədii və elmi-fəlsəfi irsin toplanıb saxlanılmasında, bəşər mədəniyyətinin qazandığı nailiyyətlərin nəsilən-nəslə çatdırılmasında və cəmiyyətimizin intellektual-mədəni potensialının artırılmasında kitabxanalar əvəzsiz rol oynayır" [2].

"Ümimilləti Liderimiz Heydər Əliyevin qeyd etdiyi kimi, kitabxana xalq, millət üçün, cəmiyyət üçün müqəddəs bir yer, mənəviyyat, bilik, zəka mənbəyidir. Ona görə də kitabxanaya daimi hörmət xalqımızın mədəniyyətini nümayiş etdirən amillərdən biridir" [10, s.31].

Azərbaycanda respublika statuslu dövlət elmi-səhəvi kitabxanalar mədəniyyətin, elmin, təhsilin, tərbiyənin, informasiya fəaliyyətinin, xalq təsərrüfatının müxtəlif sahələrinin kitabxana-bibliografiya və informasiya təminatının səmərəli və effektiv təşkilində mühüm rol oynayan, müasir şəraitdə ölkədə informasiyalaşdırılmış vətəndaş cəmiyyəti quruculuğunda fəal iştirak edən, bütövlükdə Azərbaycan cəmiyyətinin intellektual və mənəvi potensialının inkişafına hərtərəfli xidmət göstərən sosial-mədəni təsisatlar kimi böyük ümummilli əhəmiyyət kəsb edirlər.

XX əsrin əvvəllərindən etibarən Azərbaycanda xalq maarifinin, elmin, mədəniyyətin inkişafında meydana gələn müxtəlif meyillər, xüsusilə demokratik ruhlu maarifpərvər ziyalıların elmin, mədəniyyətin, təhsil və tərbiyə prosesinin çox mühüm tərkib hissəsi kimi kitabxana işinə əhəmiyyətli diqqət və qayğı göstərməsi, yeni-yeni kitabxanaların, qiraətxanaların açılmasının zəruriliyi və aktuallığı haqqında çıxışları, təklifləri məhz Azərbaycanda müxtəlif tipli və növlü kitabxanaların meydana gələrək inkişaf etdirilməsinə ciddi stimula vermişdir.

Məhz bu dövrdə Azərbaycanda genişlənən böyük maarifçilik hərəkatı və bu hərəkatın əsas təşkilatçıları olan maarifpərvər ziyalılar-H.B.Zərdəbi, M.Ə.Sabir, M.Hadi, H.Cavid, N.Nərimanov, C.Məmmədquluzadə, Ə.Hüseynzadə, A.Talıbzadə (Şaiq), Ü.Hacıbəyov, H.Mahmudbəyli, R.Əfəndiyev, M.Ə.Rəsulzadə, Ə.Ağayev, Ə.Topçubaşov, Ə.Haqverdiyev və digərləri ölkədə kitabxanaların təşkili və bu prosesin genişləndirilməsini bütövlükdə mədəni-maarif fəaliyyətinin ən əhəmiyyətli və mühüm tərkib hissəsi hesab etmiş və konkret tədbirlərin görülməsi haqqında olduqca aktual təkliflərlə çıxış edirdilər [13, s.15].

1918-ci ilin 28 mayında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yarandıqdan sonra bu proses böyük ümumdövlət əhəmiyyəti daşıyan prioritet istiqamət kimi sürətlə genişlənməmişdir.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti öz mədəniyyət və maarif siyasətində qədim tarixi kitab və kitabxanaçılıq ənənələrinə malik olan ölkədə yeni

dövrün tələblərinə və əhəlinin mövcud kitabxana-bibliografiya və informasiya təminatı vəziyyətinə müvafiq olaraq müxtəlif növlü və tipli mədəni-maarif müəssisələrinin, kitabxanaların, qiraətxanaların, klubların təşkili prosesi üçün yüksək ümumdövlət siyasəti həyata keçirmişdir.

Azərbaycan xalqının görkəmli dövlət və siyasət adamları, mütərəqqi ruhlu elm, maarif və mədəniyyət xadimləri M.Ə.Rəsulzadə, F.Xoyski, N.Yusifbəyli, Ə.Ağayev, Ə.Topçubaşov və b. AXC-nin mədəni-maarif fəaliyyətinin sürətlə genişləndirilməsi, mədəni-maarif müəssisələrinin, xüsusilə kitabxanaların təşkili və onların işinin inkişaf etdirilməsi üçün xalqımızın mədəniyyət və maarif tarixində çox böyük yer tutan ümumdövlət siyasəti həyata keçirmiş, məhz bu dövrdən etibarən ölkədə ümumdövlət miqyası kəsb edən, xalq təsərrüfatının müxtəlif sahələrində çalışan mütəxəssislərin kompleks informasiya təminatının təşkilini həyata keçirən səhəvi kitabxanalar şəbəkəsinin yaradılması üçün ilkin addımlar atılmışdır.

Lakin 1920-ci il aprelin 28-də AXC Sovet Rusiyasının XI Qırmızı Ordusu tərəfindən devrildikdən sonra onun bütün sahələrdə olduğu kimi, xalq maarifi və mədəniyyətin inkişafı istiqamətində həyata keçirdiyi tədbirlər də yarımçıq qaldı. Ölkədə sovet hakimiyyətinin bərqərar olması ilə bütün sahələrin sosialistcəsinə təşkili, kommunist ideologiyasının əsas nəzəri və ideoloji müddəaları əsasında yenidən qurulması prosesinə başlandı [3, s.49].

Sovet hökumətinin Azərbaycanda xalq maarifi və mədəniyyətinin genişləndirilməsi, müxtəlif mədəni-maarif müəssisələrinin, xüsusilə kitabxanaların təşkili istiqamətində atdığı addımlar 20-ci illərin əvvəllərindən etibarən geniş vüsət aldı. Müxtəlif növlü və tipli kitabxanalar şəbəkəsi meydana gəldi. Xüsusilə xalq təsərrüfatının sosialistcəsinə yenidən qurulması prosesində xalq təsərrüfatının müxtəlif istiqamətlərinin konkret sahələr üzrə informasiya təminatının təmin edilməsi zərurəti gündəmə gəldi. Beləliklə, 1920-ci ilin ortalarında respublikada iki böyük, əsasən mərkəzi metodik və elmi xarakter daşıyan kitabxana - Mərkəzi-Texniki və Mərkəzi Kənd Təsərrüfatı kitabxanaları təşkil edildi [9, s.98]. Bu kitabxanaların təşkil edilməsi Azərbaycanın mədəni-elmi həyatında olduqca mühüm hadisə olmaqla yanaşı, xalq təsərrüfatının ən mühüm sahələrindən olan texniki istehsal və kənd təsərrüfatı mütəxəssislərinin, bu sahədə təhsil alan tələbələrin, eləcə də müəllimlərin, alimlərin səhəvi elmi-informasiya təminatının təşkilində olduqca mühüm hadisə idi.

40-cı illərin əvvəllərində ölkədə tibb sahəsinin elmi-informasiya fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması və bu işin optimal təşkili üçün olduqca böyük əhəmiyyət daşıyan yeni bir elm və mədəniyyət müəssisəsi - Respublika Tibb Kitabxanasının açılması [11, s.31] məhz ölkədə müvafiq sahə üzrə mütəxəssislərin, müəllimlərin, tələbələrin, alimlərin və s. informasiya

tələbatçısı qruplarının operativ informasiya təminatı üçün böyük əməli hadisə kimi qiymətləndirilir.

Sonrakı illərdə bu kitabxanaların fəaliyyəti daha da genişləndirilmiş, funksiyaları artırılmış, öz işlərində metodik və elmi səviyyənin yüksəldilməsi üçün ümumdövlət əhəmiyyətli tədbirlər həyata keçirilmiş, 80-ci illərin əvvəllərində respublikanın çoxminli pedaqoji kollektivinin səhəvi elmi-informasiya təminatının optimallaşdırılması və effektiv təşkili üçün yeni bir respublika əhəmiyyətli elmi-səhəvi kitabxananın - Respublika Elmi-Pedaqoji Kitabxanasının açılışı olmuşdur [6, s.89]. Bu kitabxananın açılması ölkədə pedaqoji sistemin informasiya təminatı sahəsində dövlətin atdığı ən ciddi addımlardan biri kimi qiymətləndirilmiş və çoxminli pedaqoji kollektivin böyük sevincinə və razılığına səbəb olmuşdur.

Göründüyü kimi, ölkədə ayrı-ayrı sahələrin konkret elmi-informasiya təminatının təşkili və bu işin effektivliyinin yüksəldilməsi istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər bilavasitə yüksək ümumdövlət miqyaslı və statuslu elmi-səhəvi kitabxanaların təşkili və onların işinin inkişaf etdirilməsi ilə bağlı olmuşdur.

Azərbaycan Respublikası 1991-ci ilin oktyabrında öz dövlət müstəqilliyini bərpa etdi. Müstəqilliyin ilk illərində ölkə rəhbərliyinin yarımtəmiz siyasəti nəticəsində baş verən xaos, anarxiya, gəldikcə güclənən vətəndaş müharibəsi təhlükəsi, torpaqlarımızın bədnam Ermənistan tərəfindən ardınca işğal edilməsi heç şübhəsiz ki, ölkənin bütün sosial-iqtisadi və mədəni həyatına ciddi zərbə vurmuş, bütün digər sahələrdə olduğu kimi, mədəni-maarif və kitabxana işi də iflic vəziyyətə düşmüş, mədəni infrastrukturun bütün komponentləri məhv olmaq təhlükəsi ilə üz-üzə qalmışdı.

Lakin belə bir vəziyyətdə hakimiyyətə xalqımızın ümummilli lideri, dünyanın görkəmli dövlət və siyasət xadimi, milli müstəqilliyimizin və dövlətçiliyimizin xilaskarı, ulu öndər Heydər Əlirza oğlu Əliyev gəldi. Onun hakimiyyətə gəlişi ilə Azərbaycan xalqı öz dövlət müstəqilliyini itirmək təhlükəsindən xilas oldu, ölkədə sosial-iqtisadi və mədəni infrastruktur yüksək inkişaf yoluna qədəm qoydu. Məhz ulu öndər tərəfindən həyata keçirilən global tədbirlər, verilən sərəncam və fərmanlar, qəbul edilən qanun, qərar və dövlət proqramları bütün sahələrdə olduğu kimi, bütövlükdə mədəni-maarif fəaliyyətinin, xüsusilə kitabxana işinin kompleks inkişafı və tərəqqisinin həm elmi, həm də hüquqi baxımdan ciddi şəkildə əsaslandırılmasına böyük töhfələr verdi.

Ulu öndərin bilavasitə diqqəti və nəzarəti ilə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında vətəndaşların ölkənin mədəni təsisatlarından, mədəni sərvətlərindən sərbəst və azad surətdə istifadə etmək hüququnun, eləcə də dövlətin ölkə əhalisinin azad və sərbəst informasiya təminatının təşkilinə bilavasitə diqqət və qayğı göstərməsi kimi mühüm

müddəaların təsbit edilməsi müvafiq istiqamətdə atılmış ən global ümumdövlət addımlarından biri kimi qiymətləndirilir [5, s.81].

Ulu öndərin bilavasitə diqqət və qayğısı ilə qəbul edilmiş "Mədəniyyət haqqında", "Informasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında" və "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunları Azərbaycan xalqının mədəni-elmi və sosial həyatı üçün olduqca böyük əhəmiyyət kəsb edən milli-demokratik mahiyyətli hüquqi-elmi sənədlərdir [3,4,8].

Ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən 12 mart 1992-ci ildə imzalanmış "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda [3] müasir şəraitdə kitabxanaların mürəkkəb sosial, mədəni və informasiya sistemi kimi cəmiyyətin inkişafında rolu və vəzifələri müəyyənləşdirilmiş, respublikamızın mədəniyyət tarixində ilk dəfə olaraq onların elmi tərfi verilmiş, statusu müəyyənləşdirilmişdir.

Qanunda deyilir: "Bu qanun Azərbaycan Respublikasında kitabxana işi sahəsində dövlət siyasətinin əsas prinsiplərini, kitabxana işinin və kitabxana sisteminin ümumi əsaslarını, kitabxana fondlarının formalaşdırılması və mühafizəsi tələblərini, kitabxanaların maliyyələşdirmə mənbələrini, kitabxanalardan istifadə sahəsində vətəndaşların hüquq və vəzifələrini, kitabxana işi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın prinsiplərini müəyyən edir" [3, s.4].

Qanunun 8-ci maddəsi "Respublika əhəmiyyətli elmi-səhəvi kitabxanalar" adlanır. Burada deyilir: "Respublika əhəmiyyətli elmi-səhəvi kitabxanalar elm sahəsinə görə ixtisaslaşdırılan, milli və xarici ədəbiyyat fondlarına malik olan baş kitabxana-bibliografiya və informasiya mərkəzləridir.

Respublika əhəmiyyətli elmi-səhəvi kitabxanalar müvafiq sahədə fəaliyyət göstərən digər kitabxanalar üçün informasiya, kitabxanalararası abonement və metodik mərkəz funksiyasını yerinə yetirir.

Respublika əhəmiyyətli elmi-səhəvi kitabxanaların fəaliyyəti bu Qanunla və digər müvafiq qanunvericilik aktları ilə tənzimlənir.

Respublika əhəmiyyətli elmi-səhəvi kitabxanaların, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Mərkəzi Elmi Kitabxanasının və onun filiallarının, Bakı Dövlət Universiteti kitabxanasının işçilərinin əmək haqlarına müvafiq əlavələr müəyyən edilir.

Respublika əhəmiyyətli elmi-səhəvi kitabxanaların statusu müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən həyata keçirilir" [3, s.10].

Göründüyü kimi, Qanunun 8-ci maddəsi respublika əhəmiyyətli elmi-səhəvi kitabxanalara həsr edilmişdir. Bununla da indiyə qədər bir çox hallarda mübahisə doğuran bu məsələnin dəqiqləşdirilməsi, respublika əhəmiyyətli

kitabxana statusu verilən kitabxanaların vəzifələrinin müəyyənəşdirilməsi bu boşluğu doldurmuş, onların fəaliyyəti üçün şərait yaratmışdır.

Beləliklə, "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası, Respublika Elmi-Tibb Kitabxanası, Respublika Elmi-Kənd Təsərrüfatı Kitabxanası və Respublika Elmi-Pedaqoji Kitabxanasına respublika əhəmiyyətli elmi-sahəvi kitabxana statusu verilmiş, əsas hüquq, vəzifə və funksiyaları müəyyənəşdirilmişdir.

Azərbaycan hökuməti məhz ölkədə bilavasitə müxtəlif sahələr üzrə ixtisaslaşmış kitabxana-bibliografiya və informasiya xidmətinin effektiv təşkilində mühüm rol oynayan respublika əhəmiyyətli elmi-sahəvi kitabxanaların kompleks fəaliyyətinin hüquqi-normativ təşkilinin daha da gücləndirilməsi istiqamətində olduqca mühüm əhəmiyyət kəsb edən yeni bir qərara imza atdı. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti 2000-ci il 6 mart tarixli qərarı ilə "Azərbaycan Respublikası Elmi-Sahəvi Kitabxanalarının nümunəvi Əsasnaməsi"ni təsdiq etdi [12, s.19].

Bu əsasnamənin nümunəvi adlandırılması o deməkdir ki, hər bir respublika statusuna malik olan elmi-sahəvi kitabxana öz fəaliyyətinin spesifik xüsusiyyətinə müvafiq bu əsasnamənin ümumi ruhunu və prinsipial müddəalarını saxlamaq şərti ilə ona müəyyən əlavə və dəyişikliklər edə bilər.

"Azərbaycan Respublikası Elmi-Sahəvi Kitabxanalarının nümunəvi Əsasnaməsi" aşağıdakı bəndlərdən ibarətdir:

1. Ümumi müddəalar;
2. Vəzifələri;
3. Hüquqları;
4. İşin təşkili;
5. İdarəetmə;
6. Elmi metodik şura;
7. Strukturu və maliyyələşdirilməsi [12, s.33].

Birinci bölmədə Respublika elmi-sahəvi kitabxanasının statusu aşağıdakı kimi müəyyənəşdirilir: Kitabxana oxucu qruplarına və elm sahəsinə görə ixtisaslaşdırılan, milli, xarici ədəbiyyat fondlarına malik olan baş kitabxana, bibliografiya və informasiya müəssisəsidir, öz profili üzrə kitabxanalararası abonement və metodik funksiyasını həyata keçirir.

Əsasnamənin II bölməsində Respublika Elmi-Sahəvi Kitabxanasının mühüm vəzifələri müəyyənəşdirilir. Burada kitabxananın xidmət sahəsindəki fəaliyyətinin istiqamətləri göstərilir və bu işdə müasir informasiya texnologiyalarından istifadə edilməsi ilə əlaqədar vəzifələr xüsusi olaraq vurğulanır. Həmin vəzifələr aşağıdakılardan ibarətdir:

- Oxuculara məlumat-bibliografiya xidməti işinin təşkilində kompüter texnologiyası tətbiq edilir;

- Daxil olduğu sistemin kitabxanalarının fəaliyyətini istiqamətləndirmək məqsədilə məlumat bankları hazırlanması işində iştirak edir;

- İnternet sistemi vasitəsilə respublika və xarici ölkələrin kitabxanaları, informasiya müəssisələri arasında məlumat-bibliografiya və kitabxana işini əlaqələndirir.

Əsasnamənin III bölməsi Respublika Elmi-Sahəvi Kitabxanasının hüquqlarını əhatə edir. Qeyd etmək lazımdır ki, burada Elmi-Sahəvi Kitabxananın hüquq dairəsi xeyli genişləndirilmiş, onun fəaliyyətinin səmərəli təşkili üçün əsaslı hüquqi baza yaradılmışdır. Əsasnaməyə görə, respublika miqyaslı Elmi-Sahəvi Kitabxana:

- Müvafiq icra hakimiyyəti sistemindəki kitabxanaların fəaliyyətini öyrənir, metodik köməklik göstərir, təklif və tövsiyələr verir, müəyyənəşdirilmiş qaydada onların işi haqqında illik hesabat və başqa məlumatlar alır;

- Kitabxanaların fəaliyyətini gücləndirmək məqsədilə onların strukturlarında dəyişikliklər haqqında təkliflər verir;

- Kitabxana şəbəkəsi işçilərinin attestasiyadan keçirilməsi işində iştirak edir, onların maddi və mənəvi cəhətdən həvəsləndirmə, mükafat və fərqlənmə nişanlarına təqdim olunması üçün təkliflər verir;

- Bazası əsasında yenidən hazırlama və ixtisasartırma kursları təşkil edir;

- Başqa sistem kitabxanaları, idarə və təşkilatları ilə müəyyənəşdirilmiş qaydada yazışmalar aparır;

- Müvafiq icra hakimiyyətinin tapşırığı ilə beynəlxalq miqyaslı tədbirlərdə kitabxana-bibliografiya məsələləri üzrə şəbəkəni təmsil edir;

- Kitabxana istifadəyə yararsız hala düşmüş kitabları müəyyən olunmuş qaydada fondan çıxarır;

- Fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən kitabxanaya dəymiş ziyanın ödənilməsinə kitabxana qanunvericiliyində müəyyən edilmiş qaydada tələb edir.

Əsasnamənin V bölməsində Respublika Elmi-Sahəvi Kitabxanasının idarəetmə prinsipləri və direktorunun səlahiyyətləri müəyyənəşdirilir. Əsasnaməyə görə, direktor kitabxananı müvafiq dövlət orqanları və ictimai təşkilatlarda təmsil edir; kitabxana üzrə əmrilər verir; işçiləri qəbul edir və işdən azad edir; onlara həvəsləndirmə və intizam məsuliyyəti tətbiq edir. Daha sonra Əsasnamədə qeyd edilir ki, direktor və onun müavinləri müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təyin edilir və azad olunurlar.

Respublika Elmi-Sahəvi Kitabxanasının fəaliyyətinin demokratik prinsiplər əsasında təşkili üçün Əsasnamədə məşvərətçi orqan hüququnda elmi-metodik şuranın yaradılması da nəzərdə tutulmuşdur.

Əsasnamənin VI bölməsində bu şüaranın yaradılması, strukturu və tərkibi prinsipləri açıqlanır. Burada kitabxananın maliyyələşdirilməsi və maddi-texniki təchizatı ilə əlaqədar aşağıdakı hüquqi norma xüsusi əhəmiyyət kəsb edir:

“Kitabxana müvafiq icra hakimiyyətinin büdcəsi hesabına maliyyələşdirilir”.

Kitabxananın fondunu yeni nəşrlərlə komplektləşdirmək, beynəlxalq və respublikadaxili kitab mübadiləsini həyata keçirmək məqsədilə mübadilə fondu üçün kitab alınması məqsədilə büdcədən əlavə vəsait nəzərdə tutulur.

Kitab fondunun komplektləşdirilməsinə yönəldilən vəsait ayrıca maddədə göstərilir və bu vəsait müntəzəm olaraq artırılır. Ayrılmış vəsait kitabxananın fəaliyyətini həyata keçirmək üçün istifadə edilir.

Qəbu edilmiş normativlərə uyğun olaraq müvafiq icra hakimiyyəti orqanı kitabxanayı bina, surətçixarma və çoxaltma texnikası, kompüter, nəşriyyat və cildləmə avadanlıqları ilə təmin edir”. [9, s.233]

Göründüyü kimi, Azərbaycan hökumətinin təsdiq etdiyi bu əsasnamədə respublika əhəmiyyətli elmi-sahəvi kitabxanaların kompleks fəaliyyətini tənzimləyən bütün hüquqi müddəalar geniş şəkildə öz əksini tapmışdır.

Beləliklə, xalqımızın elm və mədəniyyət tarixində əvəzsiz yer tutan, uzunmüddətli effektiv kitabxana təcrübəsinə malik olan bu elm və mədəniyyət mərkəzlərinin işi və ümumdövlət əhəmiyyəti Azərbaycan dövləti tərəfindən ciddi qiymətləndirilmişdir. Bu, həm də müvafiq sahə mütəxəssislərinin üzərinə bu kitabxanaların tarixi, keçdiyi inkişaf yolu, sənəd-informasiya resurslarının kompleks təhlili, xidmət aspektləri və xüsusiyyətləri, müasir informasiya cəmiyyəti şəraitində ölkənin informasiya sistemində yeri və rolu, cəmiyyətin informasiyalaşdırılması prosesində başlıca vəzifə və funksiya haqqında kompleks tədqiqat işlərinin, elmi araşdırmaların aparılmasını, müasir vəziyyətinin təhlil edilməsini, mövcud çatışmazlıqların ortaya qoyularaq onların aradan qaldırılması yollarının və bu istiqamətdə təklif və tövsiyələrin ortaya qoyulması və gələcək inkişaf perspektivlərinin müəyyənləşdirilməsi kimi olduqca qlobal vəzifələr qoymuşdur.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası (son dəyişiklik və əlavələrlə). B., 2004.-47s.
2. “Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı // Azərbaycan-2007.-21 aprel.
3. “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu.- B., 2005.24s.

4. “İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın muhafizəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu// Azərbaycan Respublikası Qanunvericilik Toplusu, 1998.- №6.-1214-1222

5. “Mədəniyyət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu// Azərbaycan.-1998.-7 mart.

6. Xələfov A.A. Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi: Dərslik.(III hissədə) h.3.:(XX əsrin II yarısı və XXI əsrin əvvəllərində Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi).-B.: BUN, 2010.-432 s

7. Xələfov A.A. “İnformasiya cəmiyyəti və kitabxanaların vəzifələri” mövzusunda ümumrespublika elmi-praktiki seminar // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya.-B., 2005.-№5.-s. 8-17

8. Xələfov A.A. İnformasiya cəmiyyəti və kitabxana işi // Elmi əsərlər: Bakı Universiteti xəbərləri : humanitar elmlər seriyası.- Bakı., 2004.- №.-s16-32.

9. Xələfov A.A. XXI əsrin əvvəllərində Azərbaycanda kitabxana işinin əsas istiqamətləri : (mulahizələr, tərtiblər və proqnozlar).-B., 2006.-106s.

10. Xələfov A.A., Qurbanov A.İ. Kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin əsasları: dərslik.- Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2007.-200s

11. İsmayilov X.İ. Azərbaycan Respublikasında kitabxana işinin metodik təminatı sisteminin inkişafı tarixi.- B.: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2000.- 415s

12. İsmayilov X.İ. Kitabxana və informasiya texnologiyaları: Dərs vəsaiti.-B.: Nurlan Nəşriyyatı Poliqrafiya Mərkəzi, 2009.- 312s.

13. İsmayilov X.İ. Kitabxana menecmentinin əsasları: Dərs vəsaiti.-B.: BUN, 2005.-199 s.

14. İsmayilov X.İ. Kitabxana işinin təşkili və idarə edilməsi: Dərs vəsaiti.-B.: “NURLAR”,2010.-328s.

ПРАВОВОЙ СТАТУС НАУЧНЫХ И ОТРАСЛЕВЫХ БИБЛИОТЕК РЕСПУБЛИКАНСКОГО ЗНАЧЕНИЯ

МАГОМЕДЛИ Д.Г.

РЕЗЮМЕ

В статье дается теоретическое обобщение республиканских научно-отраслевых библиотек, их правового статуса и основных функций. Кроме того, в данной статье рассматриваются различные

аспекты деятельности республиканского значения научных и отраслевых библиотек на современной ситуации информационного общества.

Ключевые слова: библиотека, документ, библиотека законодательства, в общегосударственном масштабе библиотека, информационные ресурсы, информационные процессы, библиотечный сервис, научные и отраслевые библиотеки.

THE LEGAL STATUS OF REPUBLICAN IMPORTANCE SCIENTIFIC-SECTORAL LIBRARIES

MAHAMMADLI D.H.

SUMMARY

The article is given theoretical generalization about republican scientific-sectoral libraries, their legal status and main functions. Also, this article deals about various aspects of the activity of Republican importance scientific and sectoral libraries on modern information society situation.

Key words: library, document, library legislation, nation-wide scale library, information resources, information processes, library service, scientific and sectoral library.

KİTABXANALARDA ELEKTRON XİDMƏT NÖVLƏRİ, ONLARIN YARANMASI VƏ KİTABXANALARDA TƏTBİQİ

HÜSEYNLİ GÜNEL

BDU, *Kitabxanaşünaslıq kafedrasının magistrantı*
huseyinli101094@gmail.com

Məqalədə kitabxanalarda tətbiq olunan elektron xidmət növlərindən, elektron xidmət növləri olan elektron sənəd göndərişi, elektron kataloq, elektron kitabxanadan və onların kitabxanalarda tətbiqinin kitabxanaların müasir tələblərə cavab verməsində rolundan bəhs olunur.

Açar sözlər: kitabxanalarda elektron xidmət, elektron kitabxana, elektron kataloq, elektron sənəd göndərişi.

Müasir şəraitdə kitabxanalar kommunikasiya vasitəsi kimi olduqca böyük rol oynamaqla cəmiyyətin informasişlaşdırılması prosesində çox əhəmiyyətli iş görürlər. Bəşəriyyətin tarixi inkişaf mərhələlərində olduğu kimi, son onillikdə də informasiya elmi-texniki və sosial tərəqqinin mühüm vasitələrindən biri olmuş, hazırda isə cəmiyyətin informasişlaşdırılması ilə əlaqədar olaraq aparıcı qüvvəyə çevrilmişdir. Bununla əlaqədar olaraq yeni kitabxana-informasiya mühiti formalaşdırılmışdır [4, s.6].

XXI əsrin əvvəllərindən başlayaraq sivilizasiyanın yüksək sürətlə inkişafı, Internetin meydana gəlməsi kitabxanaları yeni informasiya texnologiyalarından, kompüterləşmiş iş vasitələrindən, durmadan artan informasiya ötürücülərindən, operativ kommunikasiya şəbəkələrindən maksimal səviyyədə istifadəni zəruri etmişdir. Hazırda bəşəriyyət tərəfindən toplanmış bilik və informasiyalar ənənəvi çap məhsulu ilə yanaşı, həm də elektron (rəqəmsal) formada təqdim olunur. Bütün bunlar da öz növbəsində oxucuları bütün bəşəri informasiyaları müasir üsullarla qavramağa istiqamətləndirir ki, nəticədə insan fəaliyyətinin əsas məhsullarından sayılan informasiya qloballaşaraq tələbatçıların başlıca axtarış və mənbə mərkəzinə çevrilir. Bütün bu qeyd etdiklərimiz ənənəvi kitabxana xidmətindən fərqli olaraq, müasir kitabxanaların qarşısında bilavasitə yeni informasiya texnologiyalarına əsaslanan xidmət, metod və elektron vasitələrlə informasiya xidmətinin tətbiqi vəzifələrini qarşıya qoymuşdur [3].

Müasir şəraitdə kitabxanaların xidmət sistemində ancaq müxtəlif tiptən və növdən olan qiraət zallarında və abonement şöbələrində kitab, kartoçka və kartotekalar ilə işləmək deyil, həmçinin ən müasir informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından istifadə etməklə ənənəvi fəaliyyətin keyfiyyətini yüksəltmək, internet informasiya xidmətinə həyata keçirtmək,

elektron məlumat bazaları yaratmaq, elmi kommunikasiyaların inkişafına təkan vermək kimi işlər aid edilir. Bundan başqa, kitabxanalar ənənəvi, təcrübədə öz təsdiqini tapmış xidmətlərlə yanaşı, informasiya və kommunikasiya texnologiyalarına (İKT) əsaslanan xidmətlər də təqdim etməklə biliklər iqtisadiyyatının aparıcı qüvvəsinə çevrilirlər [7, s.216].

Zamanın tələbi belədir ki, kitabxanadaxili ənənəvi texnologiyalar və kitabxanaların əhaliyə xidmət formaları dəyişməlidir. Cəmiyyətin informasiyalaşdırılmasının inkişafı prosesləri sosial institutların fəaliyyətinin kompüterləşdirilməsi, evlərdə kompüterlərin olması insanların kitabxana xidməti sahəsinə tələbləri dəyişmişdir. Bunun nəticəsində oxuculara yeni xidmət növü elektron (online) xidmət növü təklif edilməlidir.

Elektron xidmət formaca yeni bir xidmət növü kimi səslənsə də, məzmunca ənənəvi "kitabxana xidmətinin" davamıdır. Elektron xidmət oxucuların informasiya tələbatına tam cavab verə bilən müasir informasiya texnologiyasının tətbiqi və ondan istifadə əsasında internet vasitəsilə dünya müstəvisinə çıxan, elektron informasiya vasitələrinin köməyi ilə oxucuların qarşısında böyük informasiya məkanı yaradan, bəşəri biliklər xəzinəsi, xəyali-virtual kitabxanaların köməyi ilə oxucuların xidmətinə verilə bilən xidmət növüdür. Elektron xidmət oxucuların informasiya tələbatını ödəməyə yönəlmiş fəaliyyət sahəsidir. Bu xidmət növü sayəsində fiziki cəhətdən kitabxananın xidmət sferasında olan istifadəçidən başqa, kitabxanaya lokal şəbəkədən və ya İnternet vasitəsilə kitabxanaçının şəxsən tanımadığı, yalnız serverdə ünvanları qeyd olunmuş oxucular da daxil olmaq imkanı əldə edirlər. Belə virtual istifadəçi kitabxana üçün yenilikdir. İnternet bu xidmət növünün reallaşması üçün əvəzsiz vasitədir. Nəzərə alsaq ki, İnternet həm də böyük informasiya mənbəyidir, o, oxucuların informasiya tələbatının ödənilməsində və kitabxananın informasiya resursları ilə zənginləşməsində mühüm rol oynayır. On-line xidmət istifadəçinin onu maraqlandıran informasiyanı tapmasına və öz informasiyasını planetin istənilən گوشəsində olan başqa istifadəçiyə ötürməyə və onunla dialoqa girməyə imkan verir, ümumdünya informasiya məkanı yaradır. İnternet On-line xidmət imkan verir ki, informasiya resurslarından və məlumat bazalarından ölkədən kənarda da istifadə olunsun. Müasir dövrdə On-line xidmət əsasında aşağıdakı xidmət növləri geniş tətbiq edilir:

1. Elektron sənəd göndərişi və fəksmil xidmət.
2. Rəqəmli elektron audiovizual məlumat bazaları sistemi.
3. On-line məlumat bazası.
4. Elektron sorgilər və s.

Elektron sənəd göndərişi kitabxanalararası abonement xidmətinə alternativ xidmət kimi yaradılmışdır. Bu xidmət növü kağız üzərində maddiləşmiş informasiyaların elektron obrazının sifarişçiyə - kitabxanalara və

oxuculara çatdırılmasını təmin edir. Onun vasitəsilə kitabxanalar operativ tammətnli informasiya mübadiləsi edir, oxucular isə öz informasiya tələbatını uzaq məsafədən ödəyə bilirlər. Elektron sənəd göndərişi ödənişli xidmət növüdür və kitabxanaya əlavə maliyyə vəsaitlərinin daxil olmasını təmin edir. Ödənişin miqdarı bazar münasibətləri ilə tənzimlənir və sifarişin xarakterindən, göndəriş növündən asılıdır. Məsələn, ABŞ-ın Konqres kitabxanasında 50 səhifə üçün 20 sent tələb olunur. Qeyd edək ki, bu xidmətin ödənişli olması kitabxana fondunun daha yeni və aktual informasiya ehtiyatları ilə komplektləşdirilməsi üçün stimül yaradır. Elektron sənəd göndərişi xidməti kitabxanalarda elektron xidmətin ilk forması olmaqla, müasir dövrdə ən yeni informasiya xidməti olan elektron kitabxanaların yaradılması üçün baza rolunu oynamışdır [6, s.110].

Müasir informasiya texnologiyaları kitabxanaların inkişaf taktikasını və strategiyasını müəyyən edən əsas vasitələrdən biridir. informasiya metodları getdikcə daha geniş miqyasda elmi fəaliyyət sahələrinə tətbiq olunmaqdadır. Bu proseslər elmi tədqiqat fəaliyyətində informasiya axtarışının həlledici rolunu ilə bağlıdır. İnformasiyalaşdırılmış demokratik cəmiyyətdə bir tərəfdən müxtəlif informasiya sistemləri və xidmət sahələri yaranır, digər tərəfdən şəxsiyyətin informasiya mədəniyyətinin səviyyəsi, informasiyanı axtarmaq və istifadə etmək bacarığından asılı olur. Ona görə də informasiyanın ələ səmərəli təminat sistemi yaradılmalıdır ki, fəal tələbatçı kateqoriyası olan alim və mütəxəssisləri informasiya resurslarının operativ və dolğun axtarışı ilə təmin etmiş olsun [5, s.98].

İnformasiyalaşdırılmış cəmiyyətin mühüm təzahür forması olan kitabxana-informasiya texnologiyalarının bir çox tətbiq vasitələri və istiqamətləri vardır ki, bunlardan ən vacibləri aşağıdakılardır:

- CD-ROM.
- Şəbəkə texnologiyaları.
- Elektron kataloq.
- Elektron kitabxana.
- Avtomatlaşdırılmış Kitabxana informasiya Sistemləri və s. [2, 53]

1990-cı illərdə CD-ROM texnologiyaları kitabxanaların həyatını bir çox istiqamətlərdə dəyişirdi. İstifadəçilər böyük informasiya və xidmət sərbəstliyi qazandılar; kitabxanalar CD-ROM-ları öz cari texnologiyalarına daxil edə bildilər. Belə ki, CD-ROM-larda kataloqlar, bibliografik göstəricilər, təsnifat sistemləri, rubrikatorlar və s. buraxılmağa başlandı [2, 76].

Elektron kataloq, adından göründüyü kimi, ənənəvi kataloqun rəqəmsallaşdırılmış, genişləndirilmiş, müasirləşdirilmiş və təkmilləşdirilmiş texniki formasıdır və onun yaradılması kitabxanaçılıq sahəsində bilavasitə informasiya texnologiyalarının tətbiqi ilə bağlı olan çoxfunksiyalı və ağır zəhmət tələb edən proseslərdən biridir.

Elektron kataloqların ilk nümunələrinin yaradılmasına ötən əsrin 60-cı illərində ABŞ-da başlanılıb. Lakin zaman keçdikcə həm məzmun, həm də forma cəhətdən dəyişikliklərə uğrayıb. Buna baxmayaraq, kitabxanalarda xidmət və innovasiya prosesini inkişaf etdirmək üçün yaradılan və daim yenilənən elektron kataloqlar öz funksiya və məqsədlərini dəyişməyib. “Elektron kataloq” müasir dövrümüzədək bir sıra terminlərlə ifadə olunub. Onu “maşınla oxunan kataloq”, “kompüter kataloqu”, “e-kataloq”, “online kataloq” şəkilində elmi ədəbiyyatda istifadə ediblər.

Elektron kataloqların yaradılması həm də ona görə aktualdır ki, prosesin kitabxanalar üçün iqtisadi səmərəsi olduqca böyükdür. Ənənəvi kataloqu elektronlaşdırmaqla onu global şəbəkədə dərc edən kitabxanalar ilk növbədə ödənişli xidmət üçün real imkanlar əldə etmiş olurlar. Çünki bütün dünyada qəbul olunan standartlar üzrə elektron poçtla və ya informasiya daşıyıcısında çatdırılması üçün kitabxana ilk növbədə elektron kataloq sistemində malik olmalı, istifadəçisinin seçim imkanlarını genişləndirməlidir.

Elektron kataloq (EK) ənənəvi kartocka kataloqundan daha funksionaldır. EK oxuculara xidmət işinin ən müasir atributu kimi bütün fondları “görə bilmək” xassəsinə malik olmaqla bərabər, həm də köhnə ədəbiyyatı yeni nəşrlərdən və əksinə, yenini köhnədən tez bir zamanda ayırmaqda, süni intellekt kimi lazım olan ədəbiyyatla lazım olmayanı müəyyənləşdirməkdə əvəzolunmaz texniki vasitədir.

EK vasitəsilə sənəd nümunəsini daha geniş əlamətlər üzrə axtarmaq mümkündür. Oxucu öz sorğusunu tam müəyyən etmədikdə belə (konkret müəllif, sərlövə üzrə axtarış apara bilməyəcəyini təsbit etdikdə) EK-ə “açar sözlər” daxil etməklə heç bir “informasiya itkisi” olmadan lazımi ədəbiyyatla təmin olunur.

Buradan belə bir qənaət hasil edirik ki, öz imkanlarının genişliyi, polifunksionallığı, etibarlılığı ilə ənənəvi kataloq sistemini çox geridə qoymuş istənilən EK bütün hallarda özündən əvvəlki sistemin məntiqi davamıdır və 7x24 (hər gün, hər saat) rejimində işlədiyindən, istifadəçilərə xidmət işində fasilə yaranmır [1, s.56].

Elektron kitabxanalar müxtəlif sosial qurumlar, o cümlədən, ənənəvi kitabxanalar tərəfindən yaradılan və şəbəkə xidməti imkanlarını xeyli dərəcədə genişləndirən superaçıq informasiya sistemidir. Onlar tarixən mövcud olan şəbəkə kitabxana-informasiya xidmətinin yeni metod, vasitə və texnologiyalar baxımından məntiqi davamıdır.

Müasir dünya elmi ədəbiyyatında “Elektron kitabxana” anlayışına sinonim kimi “virtual kitabxana”, “şəbəkə kitabxanası”, “divarsız kitabxana”, “hibrid kitabxana” anlayışları işlədilir.

Elektron kitabxanaların yaradılmasının bir neçə obyektiv səbəbi vardır:

1. İstifadəçi müəyyən kitabxanaya gəlmədən, istənilən coğrafi ərazidə yerləşməsindən asılı olmayaraq, həmin kitabxananın elektron resurslarından birbaşa istifadə edə bilər;

2. Elektron kitabxana ən qiymətli və nadir nüsxəli ədəbiyyatı mühafizə edir;

3. Çap əsərlərini istənilən yerdə oxumaq daha əlverişli və rahatdır;

4. Elektron kitabxanaların “qapısı” heç vaxt bağlı olmur;

5. Elektron kitabxanaların yaradılmasının obyektiv səbəblərindən biri də ənənəvi kitabxanaların saxlanması qənaət edilməsidir.

Kitabxanaların fəaliyyətində ən böyük nailiyyətlərdən biri də bütün mədəni proseslərin elektronlaşdırılması (avtomatlaşdırılması) oldu. Beləliklə, Avtomatlaşdırılmış Kitabxana İnformasiya Sistemləri (AKİS) və Qərb ədəbiyyatında İnteqrallaşdırılmış Kitabxana Sistemi İKS (İLS-Integrated Library System) yaradıldı. Kitabxanada avtomatlaşdırma proseslərinin tətbiqi onların bütün fəaliyyət istiqamətlərini əhatə edir: dövrü nəşrlərə abunə yazılışı, sənədlərin komplektləşdirilməsi, işlənməsi, kataloqlaşdırılması, abonement və qiraət zallarında, oxucuların qeydiyyatı, ədəbiyyatın verilməsi və qaytarılması, kitabxanalararası abonement, ədəbiyyatın mühafizəsi, nadir nəşrlərin konservasiyası, xarici ölkələrlə ədəbiyyat mübadiləsinin təşkili və bibliografik fəaliyyətin ən mühüm istiqamətlərindən biri olan bibliografik informasiya xidməti və s.

Bu gün dünyada çoxlu sayda Avtomatlaşdırılmış Kitabxana İnformasiya Sistemləri (AKİS) mövcuddur: VTLS, İRBİS, Millenium, Follet, Kleph, Ruslan və s. Lakin bu AKİS-lərin hamısı məbləğinə, təyinatına, istifadə edilmə məkanına, işçi yerlərinin sayına, internet şəbəkəsinə çıxma imkanına, tam mətnli informasiyaların əks etdirilməsinə, davamlılığına, yeniləşmə tezliyinə, müxtəlif dildə olan informasiyaların daxil edilməsinə, yəni müxtəlif əlifbalarda yazmaq imkanına, müxtəlif məlumat bazalarının yaradılması və çoxaldılması sayına və s. inqridientlərə görə bir-birindən fərqlənirlər.

Azərbaycanda adı çəkilənlərdən İRBİS 64 (ИРБИС 64), VTLS (VTLS inc.) sistemləri geniş tətbiq olunur.

ƏDƏBİYYAT

1. Cəfərov C.A. Azərbaycan kitabxanalarında elektron kataloqların inkişaf perspektivləri// *Informasiya cəmiyyəti problemləri*.-B.: AMEA MEK N2(4), 2011, 50-60

2. E.Ç.Məmmədov. Azərbaycan kitabxanalarında informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqinin bəzi məsələləri// *Kitabxanaşünaslıq və informasiya*.-B.: BUN, 2011.-N1. S.90-97

3. Xələfov A.A. *İnformasiyalaşmış cəmiyyətin xüsusiyyətləri və problemləri* // *Respublika*.-2002.-17 aprel

4. Xələfov A.A. Müasir dövrdə kitabxana fəaliyyətinin əsas istiqamətləri// *Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya*. –B.:BUN,2005. -N1. -S.3-8

5. Xələfov A. XXI əsrin əvvəllərində Azərbaycanda kitabxana işinin əsas inkişaf istiqamətləri [Mətn]: (mulahizələr, təkliflər və proqnozlar) /A. Xələfov.- Bakı, 2006.- 106 s.

6. Xələfov A., Qurbanov A. Kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin əsasları [Mətn]: dərslik /A.Xələfov, A.Qurbanov.- Bakı, 2007.-199 s.

7. Rüstəmov Ə. M. İnformatika: Qeyri-riyaziyyat ixtisasları üzrə təhsil alan tələbələr üçün dərslik / Ə.M. Rüstəmov.-Bakı: İqtisad Universiteti nəşriyyatı, 2002, 550 s.

ВИДЫ ЭЛЕКТРОННЫХ УСЛУГ В БИБЛИОТЕКАХ, ИХ СОЗДАНИЕ И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ В БИБЛИОТЕКАХ

ГУСЕЙНЛИ Г.М.

РЕЗЮМЕ

В статье рассказывается о типах электронных услуг и электронной доставки документов, электронном каталоге, электронной библиотеке и о роли библиотек в обеспечении современных требований.

Ключевые слова: библиотеки электронного обслуживания, электронные библиотеки, электронные каталоги, электронная доставка документов.

TYPES OF ELECTRONIC SERVICES IN LIBRARIES, THEIR CREATION AND USE OF LIBRARIES

HUSEYNLI G.M.

SUMMARY

The article is used in the e-library types of services, e-services and electronic document delivery, electronic catalog, electronic library and the use of libraries is about the role of libraries in providing modern requirements.

Key words: electron services in libraries, electron libraries, electron catalogs, electron document delivery

ГӨНCLƏР KİTABXANASININ İNFORMASIYALAŞDIRILMASI

МƏММƏDOVA СƏİDƏ

BDU, *Kitabxanaşünaslıq kafedrasının magistrantı*

msaida745@gmail.com

Məqalədə gənclərə xidmət edən kitabxananın daxili iş proseslərinin təkmilləşdirilməsi, bu prosesdə onların informasiyalaşdırılması, həmçinin rol və əhəmiyyəti təhlil olunur.

Açar sözlər: *Gənclər, informasiyalaşdırma, mütaliə, elektron kataloq.*

Gənclər kitabxanasının müasir fəaliyyətinin əsas parametrlərindən biri bu kitabxananın informasiyalaşdırılmasıdır. Müasir dövrdə gənclər kitabxanasının metodik mərkəzi olan C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası daxili iş proseslərinin informasiyalaşdırılması məqsədilə müasir informasiya kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqinə daha çox üstünlük verir.

C.Cabbarlı adına RGK-da oxuculara xidmət sisteminin modernləşdirilməsi məqsədilə yeni informasiya texnologiyasının tətbiqi sahəsində çox işlər görülmüşdür. Kitabxana Açıq Cəmiyyət İnstitutunun Yardım Fondu (Soros Fondu) ilə müqavilə bağlamış və 2003-cü ildə "Puşkin kitabxanası" layihəsi əsasında fonda daxil edilmişdir. Ümumiyyətlə, kitabxana Soros Fonduna 2 layihə təqdim etmişdir. 2003-cü ilin sonunda keçirilən müsabiqədə kitabxana yardımçı təşkilat kimi iştirak etmişdir. Kitabxanada qısa müddət ərzində "Soros bibliografiya aparatı" yenidən tərtib edilmişdir.

Tarixi-mədəni, ədəbi-bədii və elmi-fəlsəfi irsin toplanıb saxlanılmasında, nəsilən-nəslə çatdırılmasında, cəmiyyətin intellektual, mənəvi potensialının inkişafında kitabxanaların əvəzsiz rolu hamıya bəllidir. Ona görə də kitabxanaların fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi, bu sahədə əsaslı islahatların aparılması və digər tədbirlərin həyata keçirilməsi baxımından 6 oktyabr 2008-ci ildə qəbul edilmiş "Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı"nın böyük əhəmiyyəti vardır.

Dövlət proqramında nəzərdə tutulmuş kitabxanalararası beynəlxalq əlaqələrin qurulması, müasir qabaqcıl texnologiyalardan bəhrələnilməsi, qarşılıqlı təcrübə mübadiləsinin aparılması istiqamətində respublikanın digər kitabxanaları kimi, C.Cabbarlı adına RGK-da müəyyən tədbirlər həyata keçirir. Kitabxananın əməkdaşları Krasnodar vilayətinin Anapa şəhərində keçirilən "Kitabxanalardan gələcəyə", Ukraynanın Sudak şəhərində keçirilən "Kırım-2008", "Kırım-2009", "Kırım-2010", Moskvada keçirilən "LIBKOM-

2009", "LİBKOM-2010" və digər beynəlxalq konfrans və kitab sərgilərində mütəmadi iştirak etmişlər.

Respublika Prezidentinin "Azərbaycan dilində latın qrafikası kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" 12 yanvar 2004-cü il tarixli və "2005-2006-cı illərdə Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə çapı nəzərdə tutulan əsərlərin siyahısının təsdiq edilməsi haqqında" 27 dekabr 2004-cü il tarixli sərəncamlarına əsasən nəşr olunan və kitabxananın kolleksiyasına daxil edilən kitabların təsviri elektron kataloqda verilmişdir. Ümumilikdə, prezident hədiyyəsi olan 356 adda 1.424 nüsxə ədəbiyyat İnternetdə yerləşdirilərək oxucuların istifadəsinə verilmişdir.

Elektron kataloqda "Ümummilli lider", "İdman", "Ekologiya", "Neft strategiyası" adlı yeni məlumat bazaları yaradılmışdır. Bu məlumat bazalarında qəzetlər, jurnallar və kitablar öz əksini tapmışdır.

Kitabxanada Rusiya Federasiyasının LİBNET Milli İnformasiya Kitabxana Mərkəzinin metodik vasitələrində kitabxana-bibliografiyaya aid olan normativ sənədlərdən istifadə edilmişdir.

Məlum olduğu kimi, ölkə Prezidenti İlham Əliyev 28 dekabr 2006-cı ildə "Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının müdafiəsinə dair Milli Fəaliyyət Planı"nın təsdiq edilməsinə dair sərəncam imzalamışdır. Bu sərəncamdan irəli gələn tədbirləri həyata keçirmək üçün Azərbaycanda ilk dəfə olaraq 27 fevral 2008-ci ildə C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında İctimai Hüquq İnformasiya Mərkəzi (İHİM) yaradılmışdır.

İctimai Hüquq İnformasiya Mərkəzinin yaradılmasında məqsəd bunlardan ibarətdir:

1. Azərbaycan vətəndaşlarının Rusiya Federasiyasının qanunvericiliyi barədə məlumatlandırılmasını təmin etmək;
2. Azərbaycan vətəndaşlarına lazım olan məlumatı tez və operativ çatdırmaq;
3. Rusiya qanunvericilik toplusundan yararlanı bilən 35 məntəqə üçün metodik mərkəz rolunu oynamaq.

Mərkəzin məhz C.Cabbarlı adına RGK-da yaradılması ölkəmizdə gənclərə və yeniyetmələrə göstərilən qayğı kimi qiymətləndirilə bilər. Bu gün Rusiya Federasiyasında 1.415 bu cür mərkəz fəaliyyət göstərir və onlar Ümumrusiya Şəbəkəsində birləşdirilmişdir. İlk mərkəzlər isə 1998-ci ildə yaradılmışdır.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin müraciəti əsasında sözügedən hüquqi bazaya "Prezident Kitabxanası", Milli Məclisin Kitabxanası və Nazirlər Kabinetinin Kitabxanası, Konstitusiyası, Apellyasiya və Ali məhkəmələrin kitabxanaları, Ombudsman Aparatının, Ədliyyə Nazirliyi yanında Hüquq-Tədris Mərkəzinin kitabxanaları, Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanası, Dövlət İdarəçilik Akademiyasının UNESCO kafedrası,

eləcə də daha 5 idarə və təşkilatın daxil olması barədə "İnformasiya hamı üçün" UNESCO Proqramının Rusiya Komitəsi ilə razılıq əldə edilmişdir. Beynəlxalq ekspertlər, UNESCO-nun "İnformasiya hamı üçün" proqramının Rusiya Komitəsinin sədri professor Kuzmin və hüquqi informasiyası üzrə 3 ekspertdən ibarət işçi qrupu Azərbaycana dəvət edilmişdir. 2007-ci il fevral ayının 26-dan mart ayının 2-dək trening keçirilmiş, fevralın 28-də isə İctimai Hüquqi İnformasiya Mərkəzinin açılışı olmuşdur.

İHİM açıldığı gündən böyük əhali kütləsinin marağına səbəb olmuşdur. Mərkəzin istifadəçiləri arasında müxtəlif dövlət və qeyri-hökumət təşkilatlarının, müxtəlif təhsil ocaqlarının, o cümlədən Bakı Dövlət Universitetinin, İqtisadiyyat Universitetinin, Dillər Universitetinin tələbələri, eləcə də Ədliyyə Nazirliyinin, Fövqəladə Hallar Nazirliyinin, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin işçiləri, müxtəlif hökumət və qeyri-hökumət təşkilatlarının əməkdaşları, hüquq məsləhətxanalarının işçiləri və adi oxucu qrupları da vardır. Onlar həm mərkəzdəki hüquq elmlərindən bəhs edən ədəbiyyatdan tam sərbəst istifadə edə bilər, həm də onlara təqdim olunan proqramdan yararlanırlar.

Mərkəz yarandığı gündən C.Cabbarlı adına RGK-nın qarşısında duran ən vacib məsələlərdən biri İHİM-in və burada tətbiq edilən dəyərli proqramların təbliğatıdır. Bu məqsədlə indiyə qədər hərəsi 5 günlük olan 2 trening təşkil olunmuşdur.

Birinci trening 20-24 aprel 2009-cu ildə hüquqi qanunvericilik bazası üzrə çalışan mütəxəssislər üçün təşkil olunmuşdur. Treningdə müxtəlif nazirliklərin, idarə və təşkilatların, habelə şəhər və rayon kitabxanalarının mütəxəssisləri iştirak etmişlər. Treningdə elektron formada hüquqi informasiya mənbələri, "Rusiya Federasiyasının hüquqi-qanunvericilik bazası və qanunlar toplusu", "Hüquqi informasiyanın rəsmi və dövrü nəşrləri", "Rusiya İmperiyasının qanunlar toplusu" bazalarından istifadə qaydaları, sözügedən bazalarda axtarışın həyata keçirilməsi və s. praktik məşğələlər keçirilmişdir. Treningin ikinci günündə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi Kitabxana işi sektorunun müdiri Lətifə Məmmədova kitabxana işi sahəsində qəbul olunmuş dövlət proqramı haqqında məruzə ilə çıxış etmişdir. Bundan əlavə, treningdə İRBİS-64 proqramı, onun işləmə prinsipləri, Azərbaycan kitabxana saytlarında axtarış sistemlərinə dair dəyərli məlumatlar verilmişdir. Treningin iştirakçıları proqramla iş prosesində üzləşdikləri problemlər barədə rusiyalı mütəxəssislərdən dəyərli məsləhətlər almışlar. Treningin yekununda iştirakçılara sertifikat və qanunvericilik bazasını yükləmək üçün disklər verilmişdir.

İkinci trening isə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 oktyabr 2008-ci il tarixli 3072 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə

inkışafı üzrə Dövlət Proqramı”nın iclası ilə əlaqədar 22-26 fevral 2010-cu ildə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən şəhər və rayon kitabxanalarında çalışan mütəxəssislər üçün keçirilmişdir. Treninq mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayevin dəstəyi ilə Rusiya Federasiyasından Beynəlxalq EBNİT Assosiasiyasının vitse-prezidenti Kiril Sokolinski dəvət olunmuşdur. Treninq Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi kitabxana işi sektorunun müdiri Lətifə Məmmədova rəhbərlik etmişdir. Treninqdə Veb İRBİS-in əsas funksiyaları, Apache proqramının quraşdırılması, elektron kataloq və elektron resurslarının Internet beynəlxalq şəbəkəyə çıxarılması, bibliografik bazalarının yaradılması, Z39, 50 Şlüzünün tətbiqi və s. məsələləri tədris edilmişdir.

C.Cabbarlı adına RGK müxtəlif sahələrə dair ədəbiyyatın təbliği məqsədi ilə kütləvi tədbirlərin əyani və şifahi formalarından istifadə etməklə hər ay müxtəlif mövzuları əhatə edən kitab sərgiləri, foto-stendlər, dəyirmi masalar, sual-cavab gecələri, görüşlər, elmi-praktik konfranslar, təqdimat mərasimləri, disputlar keçirir. “Vətəni biz şəhidlikdən uca tutduq”, “Soyqırım, milli genosid”, “Unudulmaz milli lider”, “Ekoloji saflıq-sağlamlıq”, “Böyük qayıdış, milli qurtuluş”, “Heydər Əliyev irsi və dövlətçilik işi”, “Azadlıq və istiqlaliyyət hər bir xalqın milli sərvətidir”, “Narkomaniya, müasir yeniyetmələr, uşaq hüquqları”, “Xocalı faciəsi-əfsanəvi realıq”, “ABŞ Konqresinin Nümayəndələr Palatasının Xarici Əlaqələr Komitəsində qəbul edilən qondarma “erməni soyqırımı”na qarşı etiraz, “Müasir yeniyetmələr, gənclər arasında cinayətkarlıqlar, narkomaniya” başlıqlar altında sual-cavab gecələri, dəyirmi masalar, disputlar, elmi-praktik konfranslar keçirilmişdir.

Hazırda C.Cabbarlı adına RGK-nın maddi-texniki bazasına 21 kompüter, 2 faks aparatı, 4 sürət çıxarma aparatı, 1 rəngli sürət çıxarma printer aparatı, 1 proyektor, 6 printer, 1 dəst səsgücləndirici aparat, 1 kağızkəsən avadanlıq, 1 CUKLOS kağızkəsən, 1 laminator, 1 stepler skrebbə, 1 notebook, 1 metal prujin ilə cildləmə avadanlığı və digər avadanlıqlar daxildir.

Kitabxana hər il oxucu marağını nəzərə alaraq müxtəlif qəzet və jurnallara abunə yazılır. Məsələn, təkcə 2010-cu ildə 17 adda qəzetə, 6 adda jurnala abunə yazılmışdır. Bu qəzet və jurnallar gündəlik olaraq nəzərdən keçirilir, bibliografik məlumatlar İRBİS-64 AKİS-ə salınır.

Gənclərə xidmət edən kitabxananın informasiyalaşdırılması bu kitabxananın müasir dövrdə fəaliyyətinin tənzimlənməsinə əsaslı təsir edir. Məlumdur ki, bu cür yanaşma informasiyalaşdırılmış cəmiyyətin tələblərinə uyğun bir prosesdir. Ümumiyyətlə, Azərbaycan Respublikasının müxtəlif tip kitabxanalarının informasiyalaşdırılması dövrün tələblərinə uyğun olaraq oxucuları operativ və dolğun informasiya xidmətinin təşkili məqsədini daşıyır.

ƏDƏBİYYAT

1. Xələfov A.A. Kitabxanaşünaslığa giriş. I hissə.- Bakı, 2001, 398 s.
2. Xələfov A.A. Kitabxanaşünaslığa giriş. II hissə.- Bakı, 2003. 314 s.
3. Xələfov A.A. Kitabxana və cəmiyyət. Monoqrafiya; Bakı: “Azərnaşr”, 2011, 348 s.
4. Xələfov A.A. Kitabxanaşünaslığın tarixi və metodologiyası. Dərslik.-B.: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2014, 552 s.
5. C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının 2010-2014-cü illərə dair hesabatları.
6. Əhmədov E. Uşaq və gənclər kitabxanalarının informasiyalaşdırılması // Kitabxanaşünaslıq və informasiya: Elmi-nəzəri və praktik jurnal, Bakı, 2014, № 3 (15), s. 26-35.

ИНФОРМАТИЗАЦИЯ ЮНОЩЕСКИХ БИБЛИОТЕК

МАМЕДОВА С.Э.

РЕЗЮМЕ

В статье анализируется усовершенствование внутренних процессов библиотек, служащих молодежи, а также информатизация роли и значение их.

Ключевые слова: молодежь, информация, чтение, электронный каталог.

INFORMATIZATION YOUTH LIBRARY

MAMMADOVA S.E.

SUMMARY

Internal work processes, their role and importance of libraries that serve young people in this process informatization, analysis is also improvement in the article.

Keywords: Youth, information, reading, e-catalog

**AZƏRBAYCAN DÖVLƏT PEDOQOJİ UNİVERSİTETİNİN
KİTABXANASINDA OXUCULARA
KİTABXANA-İNFORMASIYA XİDMƏTİ (1991-2016-cı illər)**

ABDULLAYEVA KÖNÜL

BDU, Kitabxanaşünaslıq kafedrasının magistrantı

konul0322@mail.ru

Məqalədə müstəqillik illərində Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində oxuculara kitabxana-informasiya xidmətinin vəziyyətindən bəhs edilir.

Açar sözlər: Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, oxuculara xidmət, kitabxana-informasiya xidməti, kitabxana fondu.

Dünya mədəniyyətinin ən qiymətli incilərindən hesab edilən kitabxanalar cəmiyyətin yaratmış olduğu mədəni qurumlar arasında ən qədimlərdən biri olmaqla, bəşəriyyətin mədəni sərvətlərini toplayan, mühafizə edən, saxlayan, ictimai istifadə üçün nəsilən-nəsilə çatdıran, cəmiyyətin tərəqqi və inkişafında yaxından iştirak edən, cəmiyyət üzvlərinin mədəni və intellektual səviyyəsinin yüksəldilməsində kömək edən, gənc nəslin təhsil və tərbiyəsində yaxından iştirak edən, öz ətrafında böyük oxucu dairəsi toplayıb onlara informasiya və kitabxana xidməti göstərən, oxucuların tələbatını ödəməklə mütaliə prosesinə kömək edən sosial institutdur. (1,286)

Kitabxanaların Prof. Abuzər Xələfov tərəfindən tərtib edilmiş tipologiyasını nəzərdən keçirək:

Kitabxanaların tipologiyası (tipləri və növləri)

Universal kitabxanalar:

- a) universal elmi kitabxanalar;
- b) universal (ümumi) kitabxanalar.

Universal elmi kitabxanalar:

- a) Milli Kitabxana;
- b) Prezident Kitabxanası;
- c) Parlament Kitabxanası;
- d) Naxçıvan Muxtar Pəşpublikasının Dövlət Kitabxanası.

Universal (ümumi) kitabxanalar:

- a) Mərkəzləşdirilmiş kitabxana sistemləri (MKS);
- b) Kənd (ümumi) kitabxanaları;
- c) Müstəqil uşaq kitabxanaları;
- d) Müstəqil gənclər kitabxanaları;
- e) İctimai təşkilatların kitabxanaları.

Xüsusi kitabxanalar:

- a) respublika sahəvi kitabxanaları;
- b) Milli Elmlər Akademiyasının kitabxanaları;
- c) Ayrı-ayrı nazirliklərin, idarə və müəssisələrin kitabxanaları.

Təhsil kitabxanaları:

- a) Ali məktəb kitabxanaları;
- b) Təkmilləşdirmə institutlarının kitabxanaları;
- c) Orta ixtisas məktəblərinin kitabxanaları;
- d) Ümumtəhsil məktəblərinin kitabxanaları.

Yüksək ixtisaslı mütəxəssis hazırlığının təşkili və həyata keçirilməsində ali məktəblərin struktur bölmələri olaraq fəaliyyət göstərən ali məktəb kitabxanalarının rolu və əhəmiyyəti əvəzsizdir. Bu kitabxanalar ali məktəblərin soraq-informasiya və tədris bazaları kimi çıxış edərək, elmin inkişafında iştirak edən bütün struktur bölmələrinə yaxından kömək edirlər. Respublikamızın bütün tip və növlərindən olan kitabxanaları kimi, ali məktəb kitabxanaları da gənc nəslin təhsil, təlim və tərbiyə məsələlərinin həllində yaxından və fəal şəkildə iştirak edirlər. Bu kitabxana şəbəkəsinin xarakterik xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, onlar respublikada elm və mədəniyyətin, iqtisadiyyatın müxtəlif sahələri üçün yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlanmasına kömək edən ali məktəbin bölməsi kimi fəaliyyət göstərən kitabxanalardır. Başqa sözlə, ali məktəb kitabxanaları öz fondunu ali məktəbin profilinə uyğun komplektləşdirir, professor-müəllim heyətini, tələbələri elmi ədəbiyyatla, dərslik və dərs vəsaitləri ilə təmin edir, ali məktəbin illik elmi tədqiqat işi haqqında hesabatlarını, elmi və elmi-metodik konfransların materiallarını, ali məktəbin hazırladığı metodik materialları, habelə müdafiə olunmuş dissertasiyaları toplayır və mühafizə edir.

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin təsdiq etdiyi ali məktəb kitabxanalarının Əsasnaməsində deyilir: «Kitabxana ali məktəbin aparıcı struktur bölmələrindən biri olub, təlim-tərbiyə və elmi-tədqiqat prosesini, tədris, elmi, metodiki ədəbiyyatla və informasiya materialları ilə təmin edən və bilikləri təbliğ edən mənəvi və intellektual əlaqələrin yayılması mərkəzidir».

Respublikamızın ən qabaqcıl dövlət ali məktəblərindən biri olan Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti geniş tədris və elmi şəbəkə quruluşuna malikdir. 90 ildən çoxdur ki, fəaliyyət göstərən bu ali pedaqoji müəssisənin elmi kitabxanası 1921-ci ilin sentyabr ayında yaradılmışdır. Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin elmi kitabxanası özünün mövcud imkanları daxilində qarşısında qoyduğu vəzifələrə uyğun olaraq həm professor-müəllim heyətinə, həm də bakalavriatura və magistratura pillələrində təhsil alan çoxsaylı tələbə-gənclərə hərtərəfli xidmət göstərir.

Dövlət Pedaqoji Universitetinin kitabxanasında tələbələrə xidmət işinin keyfiyyətini yüksəltmək üçün fərqli xidmət, açıq rəf, tədris ədəbiyyatı ilə qrup

xidməti kimi səmərəli və qabaqcıl metodlardan istifadə edilir. Məlum olduğu kimi, oxuculara fərqli xidmət kitabxananın xidmət şöbələrinin təşkilatı quruluşu ilə müəyyən edilir və 3 prinsip əsasında həyata keçirilir: oxucu kateqoriyaları, bilik sahələri və nəşr növləri üzrə. ADPU-nun kitabxanasında tələbələrə kitabxana xidmətinin təşkilində bu üç prinsipdən ən müxtəlif şəkillərdə istifadə olunur.

ADPU-nun əsas binasındakı kitabxananın işi digər tədris korpuslarındakı kitabxanaların işinə nisbətən daha dolğundur. Kitabxanada tələbələrə xidmət işini asanlaşdırmaq məqsədilə evə kitab verilişini təşkil etmək üçün abonement xidmətindən daha geniş istifadə edilir. Xüsusilə qış və yay imtahan sessiyaları vaxtı tələbələrin kitabxanaya axını daha çox olur. Bu zaman oxu zallarında yer çatışmazlığı baş verir. Oxu zalının imkanlarından kənarda qalan oxucular abonement xidmətindən istifadə edərək, ev şəraitində mütaliə edirlər. Məsələn, 2008-2009-cu ilin yay sessiyası dövründə ADPU-nun abonement şöbəsi vasitəsilə humanitar elmlər üzrə tələbələrə 384446 nüsxə, qeyri-humanitar elmlər üzrə isə 242411 nüsxə ədəbiyyat verilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, elm sahələri üzrə ədəbiyyatın üst-üstə hamısı 9462 nəfər oxucuya verilmişdir.

ADPU-nun kitabxanasında tələbələrin sorğularının hərtərəfli ödənilməsi üçün kitabxanalararası abonement bölməsi verilən sifarişləri vaxtlı-vaxtında ödəməyə çalışır və sifarişlərin sayı ildən-ilə artır. Tələbələrin sorğularını tam və dolğun ödəmək məqsədilə Pedaqoji Universitetin kitabxanası 2006-cı ildə 1162 nüsxə ədəbiyyatı digər ali məktəb kitabxanalarındakı kitabxanalararası abonement vasitəsilə (KAA) alıb oxuculara vermişdir.

Ölkəmizdə fəaliyyət göstərən kitabxanalar "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq "elm, informasiya, mədəniyyət, təhsil və tərbiyə müəssisəsi kimi çap əsərlərini və digər informasiya daşıyıcılarını toplayıb mühafizə edən, onların sistemli ictimai istifadəsini təşkil edən, cəmiyyətin intellektual və mənəvi potensialının inkişafına xidmət göstərən sosial institut" səviyyəsində mühüm işlər görürlər. Qanunda yazıldığı kimi, indiki dövrdə "Kitabxana xidmətinin vəzifəsi kitabxana sərvətlərinin, dünya ədəbiyyatı nümunələrinin etibarlı şəkildə toplanması, qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılmasından, onların əhali arasında geniş təbliğindən, bəşəri dəyərlərə yiyələnmək, müstəqil və yaradıcı düşünən vətəndaş yetişdirilməsinə fəal yardım etməkdən ibarətdir.

Oxucuların informasiya tələbatına və sorğularına uyğun daha dolğun kitabxana fondunun yaradılması kitabxanaların qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdən biridir. Ona görə də kitabxana fondlarının komplektləşdirilməsi məsələsi kitabxanaşünaslığın ən vacib mürəkkəb problemlərindən biri kimi həmişə diqqət mərkəzində dayanır. Bu, fondun yaradılması və inkişafı ilə, onun optimal həcmnin müəyyənləşdirilməsi, kitabxananın vəzifələri və oxucu

marafına uyğunluğu ilə bağlıdır. Kitabxanaların oxuculara informasiya, mədəni-maarif və pedaqoji təsirinin məzmunu və xarakteri xeyli dərəcədə onların hansı kitab, jurnal və digər sənədlər fonduna malik olmasından aslıdır.

Görkəmli kitabxanaşünas alim, professor A.Xələfov yazır: "Kitabxana fondunun formalaşmasında əsas meyarlardan biri onun sistemli xarakter daşımasıdır. Fond elə formalaşmalıdır ki, sənədlər bir-biri ilə əlaqədar olsun, biri digərini tamamlasın, vahid və bütöv olsun. Fond çap əsərlərinin və digər sənədlərin təsadüfi yığını deyil, onların düşünülmüş toplusu olmalıdır. Kitabxana fondu formalaşarkən elm və bilik sahələri nəzərə alınmalı, bütün elm sahələrini əhatə edən ədəbiyyatın oxucu tələbatı, hansı elm sahələrinə aid kitablardan neçə faiz alınması müəyyənləşdirilməlidir".

Hazırda respublikamızda 7135 təhsil müəssisəsi vardır. Bu təhsil müəssisələrində 2 milyona yaxın gənc təhsil alır və onların təlim-tərbiyə prosesi ilə 242551 nəfər müəllim və tərbiyəçi məşğul olur. Respublikamızın ali məktəblərində 81 istiqamət və 270-dən çox ixtisas üzrə mütəxəssis hazırlanır. Ali məktəblərin 130-a qədər fakültəsində 100 mindən çox tələbə təhsil alır ki, onların da təlim-tərbiyəsi ilə 650-dək kafedrada çalışan 11 min nəfərdən çox professor-müəllim məşğul olur.

Ali məktəb ölkəmizdə aparılan elmi tədqiqatların mühüm hissəsini təşkil edir. Bu sahəyə yönəldilən vəsaitin miqdarı ildən-ilə artırılır, nəticədə elmi tədqiqatların müasir səviyyədə aparılması və keyfiyyətinin yüksəldilməsi təmin olunur. Ali məktəblərdə elmi tədqiqatlar həm kafedralarda, həm də elmi tədqiqat müəssisələrində aparılır.

Elmi-tədqiqat işlərinin müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilməsinin əsas şərtlərindən biri sayılan informasiya təminatı ali məktəblərin kitabxanaları və informasiya mərkəzləri tərəfindən həyata keçirilir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 oktyabr 2008-ci il tarixli 3072 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı"nda nəzərdə tutulmuş elektron kitabxanaların yaradılması, kitabxana fondlarının yeni ədəbiyyatlarla zənginləşdirilməsi kimi tədbirlər elmin informasiya təminatının daha da yaxşılaşdırılmasına xidmət edir.

Ali məktəb kitabxanaları mənsub olduqları ali təhsil müəssisələrinin soraq-informasiya və tədris bazası kimi çıxış edərək, gənc mütəxəssis hazırlığında, elmin inkişafında iştirak edən bütün struktur bölmələrə yaxından kömək göstərir. Tədris və elmin informasiya bazası kimi kompüterləşmiş ali məktəb kitabxanaları öz oxucularının İnternetdən, elektron kataloqdan və elektron kitabxanalardan istifadəsini təmin etməlidir.

Azərbaycanda kitabxana siyasəti dövlətin həm iqtisadi, həm təhsil, həm də informasiya siyasətinin üst-üstə düşdüyü sahədir. Hazırda dövlətin qayğısı

ilə kitabxanalarda müasir informasiya texnologiyalarının tətbiqi ilə onların dünya informasiya məkanına inteqrasiyası istiqamətində işlər görülməkdədir.

ƏDƏBİYYAT

1. Xələfov.A. *Kitabxana və cəmiyyət*. Bakı, "Azər nəşr", 2011.-348s.
2. Xələfov.A. *Kitabxanaşünaslığın tarixi və metodologiyası*. Dərslük. Bakı: "Bakı Universiteti" nəşriyyatı, 2014.-552s.
3. *Kitabxanalar biliklər cəmiyyətində*. Bakı. "Nurlar" Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi, 2006, 520 s.
4. "Kitabxanaşünaslıq və informasiya", 2011, №1(4). R.M.Namazova. 104-112s.
5. "Kitabxanaşünaslıq və informasiya", 2011, №2(5). R.M.Namazova. 26-33s.

БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБСЛУЖИВАНИЕ ЧИТАТЕЛЕЙ В НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ (1991-2016 г.)

АБДУЛЛАЕВА К.З.

РЕЗЮМЕ

В статье был проведен анализ состояния библиотечно-информационного обслуживания для читателей в научной библиотеке Азербайджанского Государственного Педагогического Университета в годы независимости.

Ключевые слова: Азербайджанский Государственный Педагогический Университет, обслуживание для читателей, библиотечно-информационное обслуживание, библиотечный фонд.

LIBRARY-INFORMATION SERVICE OF THE READERS IN THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE AZERBAIJAN STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY (1991-2016)

ABDULLAYEVA K.Z.

SUMMARY

This article analyzes the state of library-information service of the readers in the Scientific Library of the Azerbaijan State Pedagogical University in the years of independence.

Key words: The Azerbaijan State Pedagogical University, service for readers, library-information service, library fund.

КЛАССИК АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО БИБЛИОТЕКОВЕДЕНИЕ

(К 85-летнего юбилея Абузара Халафова)

САДЫГОВА С.А.

БГУ, доцент кафедры «Библиографоведение»

solmaz_bdu@mail.ru

В статье рассказывается про научно-педагогической и общественной деятельности первого почетного профессора Бакинского государственного университета, заслуженного деятеля науки, профессора Абузара Халафова. Отмечается, что в этом году у заслуженного работника культуры, академика Академии Информатизирования при ООН профессора Абузара Халафова 85 летний юбилей.

Ключевые слова: научно-педагогической, общественной деятельности, заслуженного деятеля науки, Абузара Халафов, 85 летний юбилей.

В соответствии с решением собрания Ученого Совета Бакинского Государственного Университета 9 Марта 2016 года создатель Библиотечного-информационного факультета, заведующий кафедры библиотекведения, заслуженный деятель науки, профессор Абузар Алы оглы Халафов был назван в честь «Почетный профессор Бакинского Государственного Университета». 16 марта 2016 года Министр Культуры и Туризма Азербайджанской Республики Абульфас Гараев направил специальное поздравительное письмо деятелю науки Азербайджанской Республики, заслуженному работнику культуры, доктору исторических наук, профессору Абузару Алы оглы Халафову по случаю его избрания «Почетным профессором Бакинского государственного университета».

Действительный член Международной Академии Информатизации при ООН, Заслужанный деятель науки, Заслуженный работник культуры Азербайджанской Республики, зав. кафедрой библиотекведения Бакинского Государственного Университета, кавалер ордена «Славы», Доктор исторических наук, профессор, Абузар Алы оглы Халафов является основоположником национального библиотекведения в Азербайджане, с научной и организаторской деятельностью которого связано становление и формирование библиотечно-библиографической науки и высшего библиотечного образования в республике.

А.А.Халафов родился 25 декабря 1931 года в селе Джиль

Красносельского района Западного Азербайджана в семье крестьянина. Здесь же он получил неполное среднее образование, совмещая учебу в годы Второй Мировой войны с работой в колхозе родного села.

В 1950 году, окончив полную среднюю школу в селе Тохлуджа Красносельского района, А.А.Халафов поступает на библиотечное отделение филологического факультета Бакинского Государственного Университета. Будучи студентом, проявив незаурядные научные способности, он выступает с докладами, сообщениями на научно-студенческих конференциях, неоднократно награждается почетными грамотами.

Принимая во внимание отличную учебу и активную общественную деятельность А.А.Халафова в студенческие годы, после завершения им учебы в 1955 году он оставляется в БГУ в качестве преподавателя.

В 1955-1978 гг. А.Халафов работал преподавателем, старшим преподавателем, доцентом. Эти годы А.Халафов считает для себя очень важными, так как, именно тогда совершенствовалось его мастерство как ученого-исследователя и навыки руководителя научного и учебного процесса. В эти годы А.Халафова окружала плеяда прекрасных ученых-педагогов, людей широко образованных и доброжелательных, готовых прийти на помощь молодым специалистам. Среди них А.Караев, М.А.Дадашзаде, Дж.Хандан, Ф.Касумзаде, Ш.Мехтиев, Г.Араслы, З.Ибрагимов и др.

В 1962 году благодаря активной деятельности А.Халафова библиотечное отделение БГУ преобразовывается в самостоятельный библиотечный факультет и А.Халафов становится его первым деканом, работая на этой должности 25 лет. В 1963 году он одновременно был избран на должность зав. кафедры библиотекведения, где работает по настоящее время.

Абузар Халафов в 1961 году защищает первую кандидатскую, а в 1975 году первую докторскую диссертацию в Азербайджане по библиотечному делу, получает звание профессора.

Примечательно, что А.Халафов впервые в пост советском пространстве защитил докторскую диссертацию по библиотечному делу на соискание ученой степени доктора исторических наук. Научным руководителем А.Халафова был замечательный человек и ученый, член корреспондент АН Азербайджана Зульфали Ибрагимов.

Защитой первых, кандидатской и докторской, диссертационных исследований по библиотечному делу в Азербайджане за А.Халафовым навсегда закрепляется статус основоположника библиотекведческой науки в Азербайджане.

Интерес к научно-исследовательской работе пробудился у

А.Халафова еще в студенческие годы, когда он принимал активное участие в работе студенческих научных кружков, семинаров, выступал с докладами и сообщениями по истории и теории библиотечного дела.

В начале своего научного пути А.Халафов избрал предметом научного исследования проблемы истории библиотечного дела в Азербайджане. При этом он исходил из той неоспоримой концепции, что без обращения к историческому прошлому невозможно правильное научное осмысление современных проблем библиотечного дела. Избрав путь историка библиотечного дела А.Халафов, в конце 1950-х годов выступает в печати с первыми научными статьями по истории библиотечного дела в Азербайджане в конце XIX и начале XX вв., в 20-30-х годах XX столетия, о современных проблемах и передовом опыте работы библиотек, пишет рецензии и обзорные статьи о новых книгах по культуре, библиотечному и книжному делу.

Широкое признание в начале 1960-х годов получают монографии молодого исследователя «Из истории библиотечного дела в Азербайджане (1870-1920)» и «Из истории библиотечного дела в Советском Азербайджане (1920-1932)». Последняя легла в основу кандидатской диссертации автора.

Именно в этих работах формировалась отличительная особенность стиля А.Халафова - систематическое обращение к архивным документам, постоянный поиск и введение в научный оборот новых исторических фактов и документов. Большинство его работ тем и отличается, что опираются они на прочную архивно-документальную базу. Начало этому было положено в первых книгах по истории библиотечного дела появившихся в 1960-х годах. Этими исследованиями А.Халафов приступил к разработке по существу никем не изученной прежде проблемы истории развития библиотечного дела в Азербайджане.

Нестандартные подходы, творческое осмысление, критический анализ господствующих в те годы идеологических концепций дали возможность А.Халафову сделать оригинальные выводы, в частности, о роли и значении мечетей в развитии библиотечного дела, в просвещении народа, которые в соответствии с коммунистическими догмами рассматривались не иначе как очаги мракобесия и невежества.

Вопреки существующим стереотипам о первой Азербайджанской Демократической Республике, как о реакционном режиме, А.Халафову удалось скрытно осветить ряд фактов, свидетельствующих о развитии библиотечного дела в условиях АДР, даже процитировать М.Э.Расулзаде о роли и значении библиотек в просвещении народа, привести факты о помощи Турции в книгоснабжении библиотек Азербайджана в 1919

году, дать критический анализ российской статистики относительно состояния библиотечного дела в Азербайджане в начале XX в. и т.д. Все это требовало от молодого исследователя не только научной принципиальности, но и чисто гражданского мужества.

Характерной чертой первых исследований А.Халафова по истории библиотечного дела в Азербайджане является рассмотрение социальной природы библиотек, раскрытие их общественной роли и функций как социальных институтов общества, выявление и обобщение закономерностей библиотечных процессов в различные исторические периоды в тесной связи с духовными, экономическими и политическими условиями, уровнем культуры и просвещения общества, широкий показ и обоснование сущности библиотечного дела в развитии просвещения, науки, интеллектуального потенциала народа.

Благодаря исследованиям А.Халафова в 1960-х годах по проблемам истории и теории библиотечного дела, в республике формируется система научных выводов и положений, раскрывающих сущность, назначение, цели и методы работы современных библиотек на примере библиотек Азербайджана. Особое научно-практическое значение имела разработка А.Халафовым в его многочисленных статьях этого периода вопросов о подчинении библиотечной работы экономическим, хозяйственным и идеологическим задачам республики соответствующего периода.

В 1970-е годы А.Халафов, не замыкаясь в пространстве истории, опираясь на глубокие знания исторических процессов, выходит на актуальные проблемы современности. В эти годы в его трудах большое место занимает разработка общетеоретических и методологических проблем библиотековедения как гуманитарной науки, исследования развития социальных функций библиотек, их роли и месте в процессе формирования культуры чтения населения. В этот период он пишет серию статей для соответствующих томов Азербайджанской Советской Энциклопедии по историческим и теоретическим проблемам библиотечно-библиографического и книжного дела, истории крупных библиотек Азербайджана.

В 1974 году в издательстве Азернешр выходит капитальный труд А.Халафова «История библиотечного дела в Азербайджане. 1933-1958 гг.». В монографии воссоздана развернутая картина формирования всесторонне развитой библиотечной сети в республике в 1930-50-х годах. При этом весьма существенно, что автор при обобщении динамики развития библиотечного дела в Азербайджане показывает взаимосвязь всех сторон социально-экономической и духовной жизни Азербайджана на данном этапе. Развитие библиотечного дела на всех

этапах показано на фоне процессов, происходящих во всех сферах политической, экономической и духовной жизни общества, в тесной связи с историей Азербайджана и его культурой в целом.

В исследовании раскрыты научные основы и практические методы развития библиотечного дела в Азербайджане, проанализирована государственная политика в области библиотечного строительства. В работе дается глубокий анализ форм и методов библиотечного обслуживания населения различными типами библиотек (массовыми, научными, техническими, вузовскими, профсоюзными и др.) в исследуемый период, как в городах, так и в сельских районах.

Системное рассмотрение вопросов государственного планирования библиотечного дела, размещение библиотечной сети, укрепление материально-технической базы, становление и совершенствование системы методического обеспечения библиотечной деятельности, библиотечного образования и другие проблемы создают целостную панораму развития библиотечного дела в Азербайджанской Республике в рассматриваемый период.

В работе на основе вовлечения в научный оборот большого числа архивных документов и материалов периодической печати всесторонне исследована деятельность библиотек республики в период Второй Мировой Войны. Изучая историю библиотек военных лет автор отводит много места их участию в претворении в жизнь исторического лозунга «Все для фронта, все для победы», подробно анализирует их деятельность в этом направлении. Эти факты особенно актуальны сегодня, в условиях армянской агрессии.

В монографии на основе многочисленных фактов, в большинстве случаях впервые введенных в научный оборот, убедительно показано, что совершенствование библиотечного дела в Азербайджане особенно в послевоенные годы привело к возникновению больших качественных изменений и углублению содержания библиотечного дела, более тесному увязыванию работы библиотек с задачами социально-экономического развития республики, заметному росту роли и значения библиотек в обществе, превращение библиотечного дела в один из решающих факторов культурного развития народа. Как уже было отмечено, содержание указанной монографии легло в основу докторской диссертации Абузара Халафова, которая была успешно защищена в 1975 году.

Докторская диссертация Абузара Халафова, в которой были обобщены результаты исследований автора, приведенных в течение 15 лет, привлекла внимание как библиотечной общественности страны, так и специалистов в области культурологии не только обилием интересных

и ценных фактов, но и новизной, оригинальностью их постановки и обобщения. Не случайно исследование А.Халафова было высоко оценено видными учеными - вице-президентом АН, академиком М.А.Дадашзаде, академиком Ф.Ф.Касумзаде, чл.-корр. АН А.М.Аслановым, доктором исторических наук, профессором А.М.Атакишиевым, доктором исторических наук, профессором М.Ю.Векиловым, доктором исторических наук, профессором Н.М.Пашаевым, а также крупнейшими библиотековедами, видными историками и теоретиками библиотечного дела бывшего СССР. Так, завед.кафедрой библиотековедения Московского государственного университета культуры и искусства, доктор педагогических наук, профессор, заслуженный деятель науки Российской Федерации К.И.Абрамов считал, что по глубине разработки исследование А.Халафова является одной из лучших оригинальных работ, выполненных в последние годы в союзных республиках. В отзывах Библиотечного Совета Президиума АН СССР, кафедры книговедения Московского государственного университета культуры и искусства отмечалось, что это исследование имеет большое значение для разработки исторических, теоретических и практических проблем развития библиотечного дела в союзных республиках.

В последующие годы Абузар Халафов расширил и углубил хронологические рамки своих исследований в области истории и современных проблем развития библиотечного дела в Азербайджане.

В эти годы А.Халафов много сделал для обобщения накопленного опыта масштабной работы по централизации массовых библиотек в республике во второй половине 1970-х годов.

Систематизируя и обобщая огромный материал о централизации библиотек системы Министерства культуры А.Халафов сумел определить важные процессы, которые произошли в результате централизации, подверг системному анализу особенности централизованных библиотечных систем, указал на важнейшие недостатки и доказал необходимость совершенствования методов их организации и управления.

Он с озабоченностью отмечал, что в процессе централизации библиотек, несмотря на позитивные сдвиги так и не были достигнуты заметные положительные результаты в методическом обеспечении их деятельности, системе книгоснабжения, механизации и автоматизации важнейших библиотечно-библиографических процессов, в информационном обслуживании читателей, обеспечении библиотек высококвалифицированными кадрами, укреплении их материально-технической базы.

В статьях, опубликованных в официальных республиканских

органах, а также в научных трудах БГУ в начале 1980-х годов, на основе глубокого анализа современных проблем, ученый предложил ряд вариантов параметров развития библиотечного дела в республике на ближайшую и долгосрочную перспективу.

Важнейшей характерной чертой научных разработок А.Халафова в 1980-е годы было также систематическое обращение его к истокам зарождения библиотечного дела в Азербайджане, историческому опыту библиотек в самые отдаленные эпохи, видя в этом неразрывную связь и преемственность в развитии духовной культуры азербайджанского народа.

Результатом этих исследований стал выход в 1986 году его книги «Из истории библиотек Азербайджана». В этой работе автор впервые исследует исторические корни зарождения библиотек в древнем и средневековом Азербайджане, прослеживает пути развития книжного и библиотечного дела в древней Албании по XVIII век.

Автор выполнил огромный труд по разысканию и изучению древних и современных источников о состоянии библиотечного дела в исследуемый период, особое внимание уделив эпохе Низами, периоду правления Газан хана и Шах Исмаила Хатаи. В книге, несмотря на лаконичность изложения, введены в научный оборот много ранее неизвестных широкому кругу читателей ценнейших фактов относительно дворцовых, религиозных, личных библиотек, выявлены и систематизированы взгляды на книгу, чтение, и библиотеки корифеев азербайджанской культуры и науки. Работа «Из истории библиотечного дела в Азербайджане» заполнила существенный пробел в истории духовной культуры азербайджанского народа.

Поистине настоящей книгой библиотечных работников стало появившееся в 1985 году впервые в Советском Союзе фундаментальное издание «Справочник библиотечного работника», одним из авторов которого был Абузар Халафов. Собранный и обобщенный в книге материал знакомит библиотечных работников со всеми основными понятиями библиотечно-библиографической и информационной работы, раскрывает социальные функции библиотек в организации общественного пользования произведениями печати. В книге характеризуется состояние и современные принципы формирования книжных фондов, каталогизации литературы, справочно-библиографической деятельности библиотек, организации библиотечного обслуживания различных групп читателей и отраслевых библиотек.

Значительное место в справочнике уделено привитию практикам библиотечного дела методов прогнозирования и планирования, комплекса работ, связанных с комплектованием единых фондов в

централизованных библиотечных системах, справочно-библиографического аппарата, организацией методической работы и управления библиотечным делом. Особое внимание в справочнике уделено использованию в библиотеках современных прогрессивных форм работы с читателями, повышению эффективности этой работы. Книга вооружает библиотекарей методами научной организации труда, современными знаниями о механизации и автоматизации библиотечных процессов, внедрении государственных стандартов в практическую деятельность библиотек.

В 1990-х годах научно-исследовательская деятельность А.Халафова в области истории, теории и методики библиотечной работы проявилась в качественно новой исторической обстановке, в условиях независимости и суверенитета Азербайджанской Республики.

В эти годы свою многогранную научную и педагогическую деятельность Абузар Халафов тесно связывает с методическими проблемами организации библиотечного обслуживания в современном понимании этого термина, роли библиотек в интеллектуальном и нравственном развитии личности и общества в целом, в условиях построения правового, демократического общества в Азербайджане, с учетом политического плюрализма, свободы информации, приоритета национальных и общечеловеческих ценностей.

В его концептуальных статьях «О методологических основах теории и практики библиотечной работы в современных условиях», «О социальных функциях библиотек на современном этапе» и др. на основе научного осмысления социально-экономических и культурных процессов, происходящих в обществе, построена концепция развития теории и практики библиотечного дела в Азербайджане адекватно отражающее реалии нового общества.

Практикуя некоторые аспекты развития библиотечного дела в стране в прошлом, связанные с ограничением прав и свобод читателей в получении информации, однобокую партийную и идеологическую ориентацию в деятельности библиотек, командно-административные методы управления библиотечным делом, автор вместе с тем предостерегает от опрометчивого игнорирования достигнутых успехов в прошлом. По мнению автора, было бы непростительной ошибкой пренебрегать историей, умалять ее, не брать из нее в будущее все ценное и полезное.

Определяя стратегию развития теории и практики библиотечного дела в Азербайджане в новых исторических условиях, А.Халафов на первый план выдвигает демократизацию всей системы организации и управления библиотечным делом, освобождения библиотек от идеологи-

ческих догм, обеспечение прав и свобод читателей в получении информации.

Библиотечное дело в Азербайджане должно полностью перейти на пути компьютеризации, т.е. комплексного, всеобщего по масштабам внедрения вычислительной техники, телекоммуникаций, сетевых технологий, единения с мировым информационным и интеллектуальным пространством.

В духе новых исторических реалий написаны и другие книги А.Халафова, изданные в 1996 году «Введение в библиотековедение», «Введение в курс истории библиотечного дела». В этих работах автору удалось с новых принципиальных позиций с учетом осмысления достижений мирового библиотековедения, общечеловеческих ценностей и идей национального возрождения рассмотреть современные проблемы библиотековедения, социальные функции библиотек в информационном обществе, обозначить новые подходы и принципы изучения истории библиотечного дела, взаимосвязь библиотековедения с другими науками, дать типологию библиотек, определить основные общетеоретические и методологические проблемы библиотековедения как гуманитарной науки.

Вершиной научной деятельности А.Халафова, в начале нового века стала монография-учебник «Введение в библиотековедение» в 2-х частях «теоретические основы библиотековедения», «учение о библиотеке». Это первый учебник по библиотековедению в Азербайджане, появившийся за всю историю библиотечного образования в республике.

Данная книга фундаментальна по кругу рассматривающихся в ней проблем, по источниковой, документальной базе и способу анализа большого по объему материала.

Одно из важнейших достоинств учебника - четкость организации, систематизации и изложения очень трудного по содержанию материала.

Новый учебник - исследование синтезирует прежде всего все ранее сформулированные А.Халафовым, а также крупными теоретиками культуры и библиотечного дела зарубежных стран, в том числе русскими и США, выводы и положения о теоретических основах библиотековедения и библиотечного дела.

Содержание и логика учебника обусловлены приоритетным значением рассмотренных в нем проблем для теории и практики, современных библиотечно-информационных процессов в мире. В книге рассмотрены актуальные вопросы истории развития библиотековедческой мысли, научная, информационная и социально-культурная миссия библиотеки в мировом информационном пространстве.

Обстоятельный, обширный материал, основанный на основе

достижений мирового библиотековедения, отличается четким подразделением частей, глав и параграфов, логичностью и лаконичностью изложения материала.

Трактуя библиотековедение как науку о закономерностях библиотечно-информационных процессов и социальных коммуникациях, автор раскрывает исторические и теоретические аспекты её развития. В этом отношении особую ценность представляют впервые разработанные им такие разделы, как: «Становление и развитие библиотековедения от доисторического периода по XVIII век», «Развитие мирового библиотековедения в XIX веке», «Развитие мирового библиотековедения в XX веке», «Развитие и формирование библиотековедения в Азербайджане с древних времен до начала XX века», «Развитие библиотековедения в Азербайджане в 1920-2000г.»

Системный анализ библиотековедения позволил автору выявить многообразие отношений элементов как внутри самого библиотековедения, так и во взаимодействии ее с другими науками. Такой подход определил выделение в учебнике таких тематических разделов, как: «Сущность, объект и предмет современного библиотековедения», «Функции библиотековедения», «Методология библиотековедения», «Методика библиотековедения», «Организация библиотекведческих исследований» и др.

Особой заслугой автора следует считать системную характеристику взаимосвязей и взаимодействий библиотековедения с другими науками. Данная проблема, в прошлом разработанная в советском библиотековедении явно недостаточно, наполнена А.Халафовым новыми разделами: «Библиотековедение и философия», «Библиотековедение и социология», «Библиотековедение и экономика», «Библиотековедение и математика», «Библиотековедение и информатика», «Библиотековедение и педагогика», «Библиотековедение и психология».

В книге А.Халафова удалось логически объединить теоретические положения библиотековедения с библиотечной деятельностью в обществе, с целью преодоления изолированности теории от практики в учебнике имеется раздел «Учение о библиотеках», где сквозь призму теоретических положений подвергается системному анализу структурная характеристика важнейших элементов библиотеки документ, читатель, библиотекарь и материально-техническая база.

Учебник содержит специальную главу, посвященную социальным функциям библиотек в современном обществе.

В данной главе А.Халафова удалось существенно дополнить и обогатить господствовавшую в течение долгих лет в советском

библиотековедении, концепцию о социальных функциях библиотеки как идеологических, культурно-просветительных и информационных учреждений.

Автор обосновывает качественно новую систему социальных функций библиотек. Она включает в себя научные, информационные, культурные, образовательные и воспитательные функции. Творчески разрабатывая эти существенные особенности социальных функций библиотек, с учетом законов общественного развития, А.Халафов внес существенный вклад в теорию библиотековедения.

Особо следует остановиться на главе учебника, посвященной типологической характеристике системы библиотек в современном обществе. В этой главе автор на основе выявления типичных и специфических признаков дает классификацию библиотек дифференцируя задачи, функции, связи, уровни организации обслуживания читателей в зависимости от их типологической сущности.

Хотелось бы обратить внимание на последнюю главу книги, в которой освещены проблемы библиотечной профессии, создана некая модель библиотечного работника, определены комплекс знаний и система требований к библиотекарю сегодняшнего дня. Все это обуславливается необходимостью интенсификации деятельности библиотек в условиях научно-технического прогресса, социально-экономического развития и информатизации общества.

Такова краткая характеристика многогранной научно-исследовательской деятельности Абузара Халафова в области библиотековедения, истории и теории библиотечной работы. Ему принадлежит 254 научных работ монографий, книг, учебников и учебных пособий, научных статей по самым разнообразным проблемам книговедения и библиотековедения. На трудах Абузара Халафова воспитано целое поколение библиотечных работников во второй половине XX века.

В научных трудах профессора Абузара Халафова красной нитью проходит мысль: «В историческом развитии любой страны, любого народа важнейшая роль принадлежит библиотекам. Библиотека во все времена способствует прогрессу, является по существу постоянным фактором и источником развития общества. Только люди с дефицитом интеллекта и патриотизма могут недооценивать значение библиотечного дела».

Неоценимы заслуги А.Халафова в деле подготовки научно-педагогических кадров.

Сегодня в Азербайджане сформирована и успешно действует целая научная школа по историческим и теоретическим проблемам

библиотечного дела, основанная А.Халафовым. Эта школа представлена исследованиями, посвященными истории массовых и технических библиотек, научных и партийных библиотек, детских и школьных библиотек, медицинских и сельскохозяйственных библиотек, теории и практики библиотечного дела в Азербайджане в различные исторические периоды. В эту школу входят ведущие историки и теоретики библиотечного дела в Азербайджане, кандидаты наук, доценты Т.Кулиев, Э.Бадалов, М.Гасанов, А.Аббасова, Х.Исмаилов, А.Алиев, М.Гасанов, Э.Ахмедов, М.Мамедов, Ш.Исламова, К.Аслан, К.Таиров, П.Казымы и др.

Под руководством А.Халафова за последние годы 20 аспирантов и соискателей защитили кандидатские диссертации. В 1990-х годах под руководством А.Халафова было выполнено интересное диссертационное исследование - «Развитие библиотечного дела в Нагорно-Карабахской автономной области в 1923-1988 гг.» (автор Наджафов А.), в которой аргументировано опровергнуты лживые обвинения армянских сепаратистов в адрес Азербайджана о низком качестве культурной жизни и библиотечного обслуживания населения Автономной области. В работе на основе многочисленных архивных документов и официальной статистики воссоздана истинная картина свидетельствующая о заботе Азербайджана в развитии сети библиотек в крае, обеспечении прежде всего армянского населения Автономной области библиотечной книгой и разнообразными формами библиотечного обслуживания, основные показатели которых были выше соответствующих показателей в Армянской и Азербайджанской республиках. В 1970-80-х годах он консультировал нескольких докторантов, выступал в качестве официального оппонента многих кандидатских и докторских диссертаций по истории и теории культуры, библиотечного и книжного дела, выполненных не только в Баку, но и в Москве, С.- Петербурге, Тбилиси, Ташкенте, Киеве, Самаре и др. городах бывшего союза.

В 1970-80-х годах А.Халафов был членом единственного в Советском Союзе специализированного совета в Москве по защите докторских диссертаций в области библиотековедения, библиографоведения и книговедения. Он был официальным рецензентом самой крупной в СССР монографии по истории библиотечного дела, написанной в 80-х годах крупнейшим библиотековедом страны, доктором педагогических наук, профессором, заслуженным деятелем науки К.И.Абрамовым.

В 1970-1980-х годах А.Халафов обосновал и был бессменным редактором серии «Библиотековедения и библиографии» ученых записок Бакинского Государственного Университета, который по

существо был теоретическим органом всесоюзного значения, на страницах которого публиковались научные изыскания многих представителей библиотечной науки бывшего СССР.

С 1980 года эта работа продолжалась в виде тематических сборников, посвященных самым актуальным проблемам истории и теории библиотечного дела: «Проблемы централизации библиотечного дела в Азербайджане», «Организация библиотечно-библиографического обслуживания научных работников», «Библиотечное образование в Азербайджане», «Современные проблемы библиотечно-библиографического обслуживания сельского населения в Азербайджане» и др.

В настоящее время созданная А.Халафовым научная школа и определяет основное научное направление кафедры библиотековедения, которая с 1963 года возглавляется им. Именно этим объясняется то, что эта кафедра превратилась в научный центр библиотековедения в стране.

За 50 лет кафедрой библиотековедения выполнена большая по объему работа по актуальным вопросам истории, теории и методики библиотечной работы, отличающаяся высокой степенью профессионализма, обобщения, широким и глубоким видением библиотечно-информационных процессов в общей системе социальной, экономической и духовной жизни общества, современной трактовкой библиотечных проблем в свете новой общественно-политической ситуации в Азербайджане в условиях формирования суверенного и независимого государства.

Всегда на высоком научном уровне проходят научные семинары кафедры библиотековедения, где обсуждаются самые злободневные вопросы теории и практики библиотечного дела. Только в последние годы на семинарах были заслушаны доклады: «Рыночная экономика и библиотеки», «Демократизация библиотечного обслуживания населения в современных условиях», «Интернет и библиотеки», «Проблемы компьютеризации библиотечных процессов» и т.д.

На базе кафедры библиотековедения систематически проводятся научные конференции и совещания по самым актуальным вопросам библиотечной работы. На многих из них А.Халафов выступает с докладами и сообщениями.

Абузар Халафов много внимания уделяет научным работам магистрантов и бакалавров. Диссертационные и дипломные работы магистрантов и бакалавров, их сообщения и доклады на республиканских и университетских научных конференциях постоянно получают высокую оценку специалистов. Не раз научные доклады студентов, написанные под его руководством, награждались дипломами

и почетными грамотами.

Большое место в научно-педагогической деятельности Абузара Халафова принадлежит исследованию важнейших проблем подготовки библиотечных кадров, которое составляет основу современной концепции высшего библиотечного образования в Азербайджанской Республике.

Наряду с проблемами истории и теории библиотечного дела профессор А.Халафов более чем 60 лет интенсивно разрабатывает теоретические и методические аспекты библиотечного образования в Азербайджане. В его монографиях, многочисленных статьях, докладах и выступлениях по данному вопросу формировалась глубоко аргументированная концепция библиотечно-библиографического образования, отвечающая современным требованиям теории и практики библиотечного дела в республике.

Долголетняя педагогическая деятельность, работа по руководству учебным процессом в качестве декана и заведующего кафедрой способствовали формированию А.Халафова, как умелого организатора учебно-воспитательной работы в Азербайджане. Он является признанным знатоком вузовского учебного процесса. Не случайно все вопросы реорганизации и оптимизации высшего образования в республике, в Бакинском Государственном Университете решались при активном участии А.Халафова.

Будучи членом Республиканского Совета по образованию, президиума единого совета по высшему образованию, а также председателем отделения единого совета по библиотечно-библиографическому образованию Министерства образования Азербайджанской Республики он проводит интенсивную работу по совершенствованию всей системы высшего образования в стране, в подготовке нового закона Азербайджанской Республики образованию.

Особенно велики его заслуги в развитии и оптимизации высшего библиотечно-библиографического образования в Азербайджане.

Абузар Халафовым выдвинуты целый ряд положений относительно характера общенаучной и мировоззренческой подготовки студентов, совершенствованию их профессиональной подготовки, взаимосвязей профессионального обучения студентов с практикой работы массовых, научных и специальных библиотек, применения средств механизации и автоматизации библиотечных процессов.

Практическим воплощением идей и взглядов А.Халафова относительно характера и методики подготовки библиотечных кадров высшей квалификации явился разработанный под его руководством еще в 1989 году индивидуальный учебный план Библиотечного факультета

Бакинского Государственного Университета, который был утвержден Минвузом СССР в качестве типового для библиотечных факультетов всех университетов Советского Союза.

В 1997 году А.Халафов возглавил работу комиссии Министерство образования Азербайджана по созданию государственных стандартов в области высшего библиотечно-библиографического образования в республике.

Весьма перспективными являются его идеи и предложения о формировании таких отраслей библиотековедения как «Библиотечная информатика», «Библиотечная педагогика», «Библиотечная психология», «Библиотечная экономика», «Профессиография библиотекаря», специализация подготовки библиотечных кадров, а также о подготовке библиотечных работников широкого профиля.

Эти и другие идеи А.Халафова легли в основу новой системы высшего образования - ступени «Бакалавр» в Бакинском Государственном Университете.

А.Халафов является организатором магистерского образования по библиотековедению, библиографоведению и информатике, учебных планов и программ по спецдисциплинам на данном этапе высшего библиотечного образования в Бакинском Государственном Университете. Он же возглавил работу по разработке тематики диссертационных исследований в Магистратуре библиотечного факультета.

Результатом многолетней научно-организационной деятельности А.Халафова по проблемам истории, теории и методики подготовки библиотечных кадров явились подготовленные им монографии «Развитие библиотечного образования в Азербайджане», «Высшее библиотечное образование в Азербайджане», а также сборник статей «Подготовка библиотечных кадров в Азербайджане», выпущенный под его редакцией.

В монографиях автора обобщены этапы становления и развития библиотечного образования в республике с 20-х годов по настоящее время, дана характеристика важнейших форм и методов подготовки специалистов библиотечного дела.

Особый интерес в этом отношении представляет изданная в 1998 году к 50-летию библиотечного факультета БГУ книга А.Халафова «Высшее библиотечное образование в Азербайджане. 1947-1997». Здесь рассматриваются тенденции развития высшего библиотечного образования в Азербайджане в течение полувековой истории библиотечного факультета. Большое внимание в работе уделяется анализу учебных планов факультета в различные периоды его развития, характеристике деятельности кафедр: библиотековедение, библиографоведения, органи-

зации библиотечных фондов и каталогов, книговедения. В книге нашло отражение описание важнейших направлений научно-исследовательской работы факультета, жизни и деятельности лиц, посвятивших себя становлению и развитию высшего библиотечного образования. В монографии определены стратегические направления обновления высшего библиотечного образования, системы повышения квалификации библиотечных кадров в Азербайджане в современных условиях.

Не менее плодотворна педагогическая деятельность профессора А.Халафова, за период его почти полувековой деятельности в качестве педагога он преподавал практически все дисциплины по библиотековедению. В течение последних десятилетий он читает курсы по истории библиотечного дела в Азербайджане, «Библиотековедение. Общий курс», различные спецкурсы для бакалавров, а также «Современные проблемы библиотековедения», «История и методология библиотековедения» в магистратуре. Находит он время прочитать лекции по актуальным проблемам библиотечного дела для практических библиотечных работников, как в самих библиотеках, так и на постоянно действующих курсах повышения квалификации работников культуры.

А.Халафов автор, соавтор, редактор или переводчик практически всех учебников, учебных и методических пособий и программ по циклу важнейших библиотековедческих и библиографоведческих дисциплин на библиотечном факультете.

В 1999/2000 учебном году под руководством А.Халафова была проведена большая работа по обновлению программ цикла библиотековедческих дисциплин на основе современной концепции высшего библиотечного образования в Азербайджане в новых исторических условиях.

В 1999 году А.Халафов выступил с инициативой создания при библиотечном факультете научно-исследовательской лаборатории «Компьютеризации библиотечных процессов» и стал её руководителем. Под его руководством были определены основные теоретические и прикладные направления деятельности лаборатории по решению проблем компьютеризации библиотечной технологии, интеграции и доступности информационных ресурсов вузовских библиотек Азербайджана. Практическим воплощением этой работы на начальном этапе стала ретроспективная конверсия карточных каталогов азербайджанских изданий научной библиотеки Бакинского Государственного Университета в машиночитаемую форму. В настоящее время ведется работа по оптимальной технологии создания электронного каталога зарубежных изданий библиотеки, создания сводного электронного каталога вузовских библиотек республики, В процессе завершения на-

ходится перевод на азербайджанский язык международного формата библиографической записи UNIMARC.

В перспективе создание корпоративной компьютерной сети вузовских библиотек Азербайджана с единым управляемым выходом в глобальные сети и подключение к этой сети большинства вузовских библиотек Азербайджана в качестве пользователей.

Свою многогранную научную и педагогическую деятельность А.А.Халафов тесно связывает с активной общественной работой.

С 1960 года по 1984 год он возглавлял Библиотечный Совет республики, а с 1976 по 1989 год был членом Межведомственной Государственной Библиотечной Комиссии при Министерстве Культуры Азербайджанской Республики.

Многочисленные конференции, совещания, семинары, круглые столы и диспуты, которые осуществлялись Библиотечным Советом, а также выступления по радио и телевидению по актуальным проблемам библиотечного дела и библиотечного образования, - одно из важнейших направлений деятельности А.Халафова. В 1960-80-х годах в рамках Библиотечного Совета, научно-методического совета по библиотечно-библиографическому образованию Министерство Образования, возглавляемый А.Халафовым были осуществлены ряд очень важных мероприятий, направленных на улучшение всей системы библиотечного обслуживания населения, подготовки библиотечных кадров в республике. Выполняя эти общественные работы, он сумел сформировать в республике эффективно действующую систему воздействия на важнейшие процессы культурной жизни Азербайджана, благодаря которой был осуществлен ряд крупных всесоюзных, республиканских научных конференций, совещаний, семинаров, направленных на оптимизацию библиотечного обслуживания населения, информационного обеспечения научных работников, централизации академических библиотек, улучшения системы высшего библиотечного образования в Азербайджане.

Значительную работу по оживлению культурно-просветительной работы в городе Баку А.Халафов осуществлял в 1970-80-х годах в качестве депутата исполнительного органа Ясамальского района г. Баку, возглавляя комиссию по культуре. Эта работа выразилась, прежде всего в укреплении материально-технической базы клубных и библиотечных учреждений, обеспечении их квалифицированными кадрами и улучшения содержания их работы.

В течение более 60 лет А.Халафов достойно представляет Азербайджан на многих симпозиумах, конгрессах и совещаниях по проблемам библиотечного дела, в бывшем СССР, так и в

международном масштабе. Москва, С.Петербург, Киев, Тбилиси, Ташкент, Анкара, Стамбул, Тегеран, Тебриз, вот лишь основные географические пункты с трибун которых А.Халафов провозглашал свои идеи и взгляды по актуальным направлениям современной научной, культурной и библиотечной жизни Азербайджана, возможностях и путях эффективного ее вхождения в мировое информационное пространство.

В 1999 году по инициативе А.Халафова в Азербайджане был создан первый общественный профессиональный союз библиотекарей республики - Общество библиотечных работников Азербайджана. Библиотечная общественность республики избрала А.Халафова президентом этого общества.

Его встречи в качестве главы библиотечного общества и крупнейшего специалиста в области библиотечного дела в Азербайджане с представителями библиотечных организаций зарубежных стран, участие на международных форумах, проводимых в республике по актуальным проблемам развития библиотечного дела, способствовали формированию у международной библиотечной общности нового имиджа независимого Азербайджана в области библиотечной политики, а также для получения более объемной информации об исторических традициях Азербайджана в книжном и библиотечном деле, для развития сотрудничества в этих направлениях. И конечно же, эти контакты позволили донести правду об агрессии Армении против Азербайджана, о том чудовищном уроне, который нанесла она библиотекам нашей республики, ее культурной жизни.

С 1970-х годов А.Халафов будучи членом редколлегии таких республиканских периодических органов как «Мәдәни-маариф иши» («Культурно-просветительская работа»), «Китаблар әлеминде» («В мире книг»), активно способствовал появлению на страницах этих органов многочисленных проблемных, публицистических статей по важнейшим проблемам состояния и развития библиотечного дела в республике. А.Халафов является научным консультантом Азербайджанской Советской Энциклопедии.

С 1975 года А.Халафов как член Президиума Общества книголюбів и ректор народного университета «Книга», внес большой вклад в пропаганду научных знаний по истории, теории и практике книжного и библиотечного дела в Азербайджане.

С 1967 года Абузар Халафов член Большого Ученого Совета Бакинского Государственного Университета и Специализированного Совета исторического факультета по защите кандидатских и докторских диссертаций. В настоящее время А.Халафов возглавляет редакционно-издательский Совет БГУ, осуществляя большую организационную ра-

боту по упорядочению дела в области книговедения, информационного обеспечения научного и учебного процесса БГУ.

Особо следует остановиться на общественной деятельности Абузара Халафова по созданию правовой базы развития библиотечного дела в Азербайджане в условиях независимости и укрепления суверенитета Республики. Эта была работа по созданию первого в истории библиотечного дела Азербайджана «Закона Азербайджанской Республики по библиотечному делу».

Возглавив рабочую группу по разработке Библиотечного закона А.Халафов осуществил очень трудоемкую научно-организационную работу по выработке правовых основ, обуславливающих кардинальное обновление библиотечного дела в республике с учетом новых прогрессивных явлений, происходящих в процессе национального и духовного обновления азербайджанского народа в современных условиях.

Библиотечный закон содержит правовые нормы государственной политики в области библиотечного дела, научного, материально-технического, кадрового и организационного обеспечения интенсивного развития библиотечного дела в Азербайджанской Республике.

В Законе юридически закреплена организационная структура единой библиотечной системы Азербайджана, системы книгоснабжения библиотек, обновления и сохранности их фондов, демократические принципы организации обслуживания читателей и управления библиотечным делом, положение о статусе библиотек и библиотечных работников, об оплате их труда, о правах и обязанностях общественных библиотечных объединений, международном сотрудничестве библиотек.

В процессе подготовки Закона Абузар Халафовым была осуществлена большая работа по изучению и обобщению зарубежного опыта библиотечного законодательства, разработаны принципиально новые, правовые нормы, обеспечивающие приоритетные направления стратегии развития библиотечного дела в Азербайджане, механизм их реализации.

Многогранная научная, педагогическая и общественная деятельность Абузара Халафова снискала ему большой авторитет и уважение научной, культурной и, конечно же библиотечной общественности не только в Азербайджане, но и за его пределами. Признанием больших заслуг А.Халафова в деле развития науки и библиотечного дела в Азербайджане стало избрание его в 2000 году действительным членом Международной Академии Информатизации при ООН.

В этой солидной организации мирового масштаба главы и другие ответственные лица многих государств, лауреаты Нобелевских премий, крупнейшие ученые, деятели науки и культуры многих стран.

Избрание А.Халафова в действительные члены МАИ безусловно будет способствовать углублению интеграционных процессов Азербайджана в мировое библиотечно-информационное пространство.

Не случайно в публикациях и высказываниях крупнейших деятелей науки и культуры Азербайджана отмечаются его большие заслуги в деле развития отечественной науки и культуры, подготовки кадров.

Председатель Совета старейшин Азербайджана, директор Института Географии АН, академик Будаг Будагов считает Абузара Халафова стержнем библиотечно-библиографической работы в Азербайджане. По мнению академика Фуада Касумзаде А.Халафов как личность воплотил в себе все лучшие качества ученого, педагога, воспитателя, прекрасного человека, преданного и заботливого друга. Он истинный гражданин, патриот своего народа.

По признанию известного ученого-лингвиста, декан филологического факультета БГУ Низами Джафарова, профессор Абузар Халафов известен в университете и в республике не только как ученый-библиотековед, но и как личность высокого уровня и глубокий знаток общественных наук, чл. корр. Академии Наук Азербайджана, заслуженного деятеля науки Васиф Бабазаде, которым отмечая плодотворную работу А.Халафова в стенах университета, подчеркивает, что для Абузара Халафова Бакинский Университет больше чем родной дом. Всем успехам, достижениям университета он искренно радуется. Он один из столбов на котором держится университет.

Известный государственный деятель И.Оруджев сравнивает жизнь А.Халафова с просветительской деятельностью выдающихся лиц периода Мирза Джалила Мамедкулизаде, Сабира. По его мнению каждая встреча с А.Халафовым очищает человека, делает его светлым. Важнейшей чертой А.Халафова он считает чувство признательности к своим педагогам, наставникам.

Перечень таких выражений выдающихся деятелей науки, культуры о научных, педагогических и чисто человеческих качествах А.Халафова можно продолжить бесконечно.

Непререкаемым авторитетом и глубоким уважением он пользуется на библиотечном факультета. Как один из организаторов высшего библиотековедческого образования, где трудятся профессора, доктора и доценты, старшие преподаватели, обучается около десятка аспирантов и соискателей.

За истекшие четыре десятилетия кафедра библиотековедения, возглавляемая Абузаром Халафовым, превратилась в научный центр библиотековедения в Азербайджане, в солидный научно-педагогический коллектив, который и численностью и образовательным цензам сотру-

ников ощутимо опережал и продолжает опережать многие известные школы библиотековедения, формировавшиеся в вузах бывшего СССР.

Особой любовью и уважением А.Халафов пользуется среди библиотечных работников - своих учеников и воспитанников, которые успешно трудятся практически во всех библиотеках Азербайджана, возглавляют крупные библиотеки и библиотечные системы во всех регионах республики. Многие из них плодотворно работают в государственных и общественных органах, в средствах массовой информации.

Библиотечная общественность республики по праву считают Абузара Халафова основоположником библиотечной науки, классиком библиотековедения в Азербайджане. Это действительно так. В многовековой истории библиотечного дела в Азербайджане имеется этап Абузара Халафова - эта вторая половина XX века. К счастью, этот этап продолжается и в XXI веке.

Заслуги Абузара Халафова перед обществом, наукой и культурой Азербайджана получили высокое признание.

Еще в 15 - летнем возрасте в 1946 году Абузар Халафов Указом Президиума Верховного Совета СССР был награжден медалью «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941-1945 г.г.».

В последующие годы он был награжден многочисленными наградами государственных и общественных организаций: медалями, почетными грамотами, значками. Среди них, медаль им.Н.К.Крупской Минкультуры СССР, «Отличник высшей школы СССР». Почетные грамоты профсоюзных органов, «Общества Знание» и др.

С 1969 года А.Халафов носит почетное звание - «Заслуженный работник культуры Азербайджанской Республики».

В 2000 году Указом президента Азербайджанской Республики Г.Алиева за большие заслуги в развитии науки и образования Абузар Алы оглы Халафов награжден высоким орденом республики - орденом «Славы».

2001-2011 гг. может считаться вершиной научной деятельности профессора Абузара Халафова.

Созданные труды, проведенные исследования им в течение этих лет с точки зрения содержания, своей научной значимости являются логическим продолжением ранее написанных многочисленных произведений говорит о достижении высоких вершин научной мысли, трудолюбия и любви к своей профессии автора.

Научная деятельность в профессора Абузара Халафова 2001-2011 гг. очень широкое и значимое. Богатый творческий путь профессора в первые годы XXI века является славным путем выдающегося

интеллекта ученого, преподавателя, самоотверженного деятеля науки, культуры и образования завоевавшего глубокую симпатию научной общественности.

Прибыла письмо доброй воли в адрес профессора БГУ Абузара Халафова с подписью директора Американского Биографического Института Й.М.Евансана.

В письме говорится: «Основоположник библиотечной науки Азербайджана, выдающиеся исследователь истории национальных библиотек, Заведующий кафедрой Библиотековедения Бакинского Государственного Университета, основатель Библиотечно-информационного факультета, академик Международной Академии Информатизации при ООН, Заслуженный деятель науки, доктор исторических наук, профессор Абузар Халафов со стороны Американского Биографического Института избран «Человеком года – 2004». В поздравительном письме Й.М.Евансана говорится, что этот титул является уникальной номинацией с которым награждаются выдающиеся лица за заслуги в созидании и развитии общества.

В первые годы XXI века научно-исследовательской деятельности Абузара Халафова имеет особое значение разработка истории и современных проблем теории библиотековедения.

С этой точки зрения, монография «Ввод в книговедение» в 2 томов, которую он издал, может считаться новым этапом в развитии библиотечного дела в Азербайджане.

Основанной на общечеловеческие и национальные ценности в теории библиотековедения, а также на современных прогрессивный идей теории библиотековедения, этот учебник впервые в нашей республике по Библиотечно-информационной специальности в условиях независимости Азербайджана.

Эта книга является монументальным изданием по охватывающим проблемам, по источниковой и документальной базе, по объемам материалов и по методам анализа. Одним из главных преимуществ учебника, это четкая организация, систематизация и изложение очень сложных и по содержанию материалов.

В начале нового, XXI века, одним из ценных вкладов Абузара Халафова в историю культуры нашего народа, это его учебник под названием «История в библиотечного дела в Азербайджане» которую выпустил в 2004. В том же году была опубликована первая часть учебника охватывающее период истории библиотечного дела в стране с древнейших времен до XX века.

Главная линия фундаментального исследования заключается в том, что азербайджанский народ еще с ранних времен истории высоко оценил

образование, науку, книги и библиотеки, библиотеки сыграли незаменимую роль в сохранении и в передаче из поколения в поколение, из веков в века письменных памятников, которые являются национальным достоянием

Как автор отмечает, «изучить историю своей родины, вернуться к предшественникам, восстановить память, почетная обязанность, гражданский долг каждого человека. История является мощным фактором в понимании уроков, долгов перед родиной, любовь к отечеству, любви к земле, в обладании национально-духовных ценностей, которые создавались и формировались испокон веков».

Можно с уверенностью утверждать, что книга, посвященная истории книги и библиотеки нашего народа именно ценное исследование служившее тем же целям.

Одним из ценных вкладов профессора А.Халафова, это монография которая опубликовалась в 2006г. под названием «Гейдар Алиев и библиотечное дело в Азербайджане».

Автор привлекает внимание на то, что книги изданные на азербайджанском и русском языках, составляют более 23 тысяч страниц. Профессор А.Халафов посчитал нужным довести до внимания читателей ряд важных документов, связанных с библиотечным делом в приложениях, которых включил в книгу. Здесь с целью пропаганды наследия Гейдара Алиева в различных типов и видов библиотеках в современный период, дано краткая история жизни и деятельности общенационального лидера, награды, избранные труды, мысли выдающихся политиков, деятелей науки и культуры.

Профессор А.А.Халафов в 2006 был удостоен стипендии «Друзья культуры» учрежденной Фондом имени Гейдара Алиева за незаменимые заслуги в области образования, науки и культуры. В том же году по приказу Министерства Образования Азербайджанской Республики был награжден нагрудным знаком «Передовой работник образования».

В научных статьях написанных А.Халафовым в первые годы XXI века всесторонне освещены социально-политическое, экономическое и воспитательное значение библиотек, роль и обязанности библиотек в формировании информационного общества в условиях независимости нашей страны. Эти статьи создают широкое представление о задачах модернизации, информатизации библиотечного дела, об обновлении отдельных библиотечных процессов в современном этапе.

Научные статьи Абузара Халафова не носят абстрактный уровень, в большинстве случаев носит характер анализа построенного на основе конкретного объектов, отдельных лиц или проблем, оценивает

деятельность отдельных библиотек, дают ценные рекомендации, касающиеся перспектив их развития в будущем.

Наряду с этими проблемами, Абузар Халафов в своих статьях посвященных общенациональному лидеру Гейдару Алиеву уделяет особое внимание роли этой великой личности, в развитии библиотечного дела в стране, пропаганде в библиотеках страны трудов Гейдара Алиева на современном этапе.

В 2007 году выпел в свет II часть учебника профессора Абузара Халафова под названием «История библиотечного дела в Азербайджане»

Вторая часть учебника «История библиотечного дела в Азербайджане» посвящена исследованию и анализу вопросов создания библиотек, развития и формирования библиотек нашей республики в первой половине XX века. Автор прокомментировал особенности развития различных типов и видов библиотек в единстве с общественно-политической, научно-культурной жизнью, тесно связал с книгоизданием, печатью и другими сферами культуры.

Еще одна книга профессора А.Халафова вышла в свет в 2009 году под названием «В Азербайджане успешно продолжается доктрина Гейдара Алиева по библиотечному делу». В книге обобщены неоценимые заслуги общенационального лидера Гейдара Алиева в области библиотечного формирования в период 34-летнего руководства, являющейся неотъемлемой составной частью азербайджанской культуры, осуществляемая библиотечная политика и освящено успешное продолжение этой политики со стороны достойного преемника великого лидера Ильхамом Алиевым.

Монография под названием «Научная Библиотека Бакинского Государственного Университета 90 лет на заслуге науки и образования» очень ценная книга посвященная 90-летнему юбилею Бакинского Государственного Университета. В монографии, изданная впервые обширно исследована 90 летняя история отдельной библиотеки – Научной Библиотеки Бакинского Государственного Университета.

В 2009 году под научным руководством профессора А.А.Халафова К.М.Таиров защитил кандидатскую диссертацию на тему «Создание и развитие Азербайджанской Национальной Библиотеки имени М.Ф.Ахундова: 1923-1969гг.», а также, в 2010 году П.Ф.Казыми под научным руководством профессора А.А.Халафова защитил кандидатскую диссертацию на тему «Библиотечное дело в Азербайджане во время Сефевидов».

В 2009 году принимая во внимания большие заслуги профессора Абузара Халафова Профессиональный Союз Работников СМИ Азербайджана удостоил ученого диплому «Золотое перо». В том же году

Заслуженный деятель Науки, профессор Бакинского Государственного Университета Абузар Халафов в 2009 году был удостоен Почётному диплому «Авторитетный интеллигент года».

В 2010 году вышел в свет III часть учебника профессора Абузара Халафова под названием «История библиотечного дела в Азербайджане». III часть учебника «История библиотечного дела в Азербайджане» посвящена исследованию и обобщению вопросов развития и формирования различных библиотечных сетей в республике во второй половине XX века и в начале XXI века. Автор исследовал историю библиотечного дела как составная часть азербайджанской культуры, научно систематизировал роль библиотек в развитии культуры страны.

В учебнике особое внимание было уделено всестороннему исследованию и изучению эпохи Гейдара Алиева в развитии библиотечного дела в 70-80 гг. XX века.

С 2010 года начался выпускаться научно-теоретический и практический журнал «Библиотековедение и информация» которого, создал профессор Абузар Халафов и является главным редактором. Этот журнал считается одним из престижных журналов где публикуются научные статьи о книговедении, про истории, теории, и практическим вопросам библиотечного дела.

Учёного посвятившего 60 лет своей жизни изучению истории библиотечного дела, развитию и формированию и применению на практике библиотековедения, подготовке высококвалифицированных кадров, хорошо знают в странах ближнего и дальнего зарубежья. Он является автором многочисленных научных статей, монографий и учебные пособия по актуальным вопросам библиотековедения и истории библиотечного дела.

В 2010 году Американский Институт Биографии объявил профессора Абузара Халафова «Человеком года» и наградил его «Золотой медалью». Награждение кавалера ордена «Славы» профессора Абузара Халафова престижной медалью свидетельствует о признании в мире библиотечной науки Азербайджана.

Как и в прежние времена, и в течение последних годов тоже успехи достигнутые в области библиотековедения информации крепко связано с именем учёного. В течение этого периода, также Абузар Халафов стал преподавателем библиотекарей и ученых-библиотековедов.

В 2011 году в Центральной Библиотеке Национальной Академии Наук Азербайджана состоялось мероприятие связи с результатами «Обще-республиканского конкурса научно исследовательских работ по библиотековедению, библиографоведению и книговедению».

21 апреля 2011-года Министерство Образования Азербайджанской Республики (приказ №623), 29 апреля 2011 года Министерство Культуры и Туризма Азербайджанской Республики (приказ №211), 18 мая 2011 года ректорат Бакинского Государственного Университета (приказ R-41) дали по отдельности приказ о праздновании 80-летнего юбилея выдающегося ученого, профессора А.А.Халафова. В приказах отражены широкие планы мероприятий.

Учебник профессора Абузара Халафова которая называется «История и методология библиотековедения» (522 стр.) была опубликовано в 2014 г. История и методология библиотековедения является одним из наиболее важных и наименее изученных областей науки библиотековедения. Это проблема не был отдельным объектом исследования не только в Азербайджане, но и мировом библиотековедении.

Автор, который должен был рассматривать большой исторический период, на основе изучения и анализа богатых материалов мирового библиотековедения опубликованных на азербайджанском и русском языках последовательно преследовал путь пяти тысячи летней эволюции и развития мыслей о библиотечном деле, обосновал с научно-теоретической стороны закономерности процесса эволюции и превращения в самостоятельную науку библиотековедения.

А в последней главе учебника автор постарался провести научное исследование и анализ методологии, методики и проблемы статуса современного библиотековедения.

Заслуживает внимания книга проф. А.Халафова которая называется «Мудрые мысли о слове, книге, чтении, библиотеки и библиотекаре» (2014).

В книге собраны мудрые мысли о слове, книге, чтении, библиотеки и библиотекаре. Книга которая является плодом исследований многих лет составителя, это клад мудрых слов специально выбранных из богатого наследия выдающихся личностей которые известны в сфере науки, культуры и политики, имеющие большой службы в развитии науки, культуры человечности, занимающие важное место в истории общественной мысли, это богатство для человечество.

В 2015 году в издательстве «Мутарджим» вышла из печати монография Заслуженного деятеля науки Азербайджана, доктора исторических наук, профессора Абузара Халафова, под названием «Библиотечное дело в Азербайджанской Республике. История, теория, практика».

В монографии всесторонне анализируется история библиотечного дела в Азербайджане, уровень развития и перспективы. В четырех главах

монографии рассмотрены вопросы истории библиотечного дела Азербайджана, высшего библиотечного образования в Республике, современные проблемы библиотековедения и вопросы развития библиотек в информатизированном обществе. Проведен комплексный анализ исторических вопросов современного библиотековедения. Книга предназначена для студентов, магистрантов, докторантов, специалистов отрасли, преподавателей в области библиотечно-библиографической и информационной сферы и широкой общественности.

Требовательность к себе и окружающим, принципиальность, деловитость, строгость и справедливость, наряду с заботливостью и доброжелательностью, высокое чувство гражданской ответственности, преданность идеям национального возрождения и государственности – все это характерные черты Абузара Халафова как ученого и гражданина, патриота своей Родины.

Сегодня Абузар Алы оглы Халафов в отличной научной форме. Он полон новых замыслов и творческих планов во имя дальнейшего развития науки, культуры и образования суверенного Азербайджана.

Мы поздравляем по случаю 85-й годовщины классика Азербайджанского библиотековедения, профессора Абузар Халафова, желаем долгих лет жизни, здоровья и новых достижений!

AZƏRBAYCAN MİLLİ KİTABXANAŞÜNASLIĞININ KLASSİKİ (Professor Abuzər Xələfovun 85 illik yubileyi münasibətilə)

SADIXOVA S.A.

XÜLASƏ

Məqalədə Bakı Dövlət Universitetinin fəxri professoru, Əməkdar elm xadimi, professor Abuzər Xələfovun elmi-pedaqoji və ictimai fəaliyyəti haqqında bəhs olunur. Qeyd olunur ki, bu il Əməkdar mədəniyyət işçisi, BMT yanında İnformasiyalaşdırma Akademiyasının akademiki, tarix elmlər doktoru, professor Abuzər Xələfovun 85 illik yubileyi tamam olur.

Açar sözlər: elmi-pedaqoji, ictimai fəaliyyət, Əməkdar elm xadimi, Abuzər Xələfov, 85 illik yubileyi

THE KLASSIK AZERBAIJAN NATIONAL LIBRARIARY SCIENCE (85th anniversary of professor Abuzar Khalafov)

SADIGOVA S.A.

SUMMARY

In the article is told about the scientifically-pedagogical and public activity of the first honored professor of the Baku State University, honored worker of science, Professor Abuzar Khalafov. It is marked that this year is 85th anniversary of Professor Abuzar Khalafov, who is deserved worker of culture, academician of Academy of Informatization at the UNO.

Keywords: scientifically-pedagogical, public activity, , honored worker of science, Abuzar Khalafov, 85th anniversary

MÜNDƏRİCAT

QURBANOV A.İ., HÜSEYNOVA N.Z.	RUSİYADA KİTABXANAÇILIQ-İNFORMASIYA FƏALIYYƏTİ ÜÇÜN PEŞƏ STANDARTININ HAZIRLANMASI METODİKASI	7
MƏMMƏDOV M.Ə.	RESPUBLİKA ELMİ-TEHNİKİ KİTABXANASINDA METODİK TƏMİNATIN TƏŞKİLİ	12
KAZİMİ P.F.	AZƏRBAYCAN MULTİKULTURALİZMİ İNFORMASIYA MƏKANINDA	22
HƏSƏNOVA N.Ə., HƏSRƏTOVA M.H.	İNFORMASIYA KOMMUNİKASIYA TEXNO- LOGİYASI – MÜASİR SOSIAL-MƏDƏNİ İNSTITUT- LARA BİLİKLƏRİN TRANSLYASIYASI MEXA- NİZMİDİR	27
QURBANOV A.İ., QASIMLI H. H.	AZƏRBAYCANDA KİTABXANA-İNFORMASIYA SİSTEMİNİN FORMALAŞDIRILMASI, MÜHAFİZƏSİ VƏ TƏBLİĞİ İSTİQAMƏTİNDƏ DÖVLƏT SİYASƏTİ	37
MƏMMƏDOV E.E.	MÜTALİƏ PSIXOLOGİYASI	42
İSMAYILOV Z.İ.	“TÜRK XALQLARININ KİTAB ABİDƏLƏRİ” ELEKTRON KİTABXANASI PREZİDENT KİTABXANASININ TÜRK XALQLARI ƏDƏBİ İRSİNİN ÖYRƏNİLMƏSİNƏ DƏYƏRLİ TÖHFƏDİR	48
ƏLİZADƏ H.Ə.	KİTABXANA ETNOMƏDƏNİYYƏTİN İNKİŞAFINI TƏNZİMLƏYƏN PROSES KİMİ	59
MURADOV P.F.	MÜASİR DÖVRDƏ NEFT SƏNAYESİ İŞÇİLƏRİNƏ KİTABXANA- İNFORMASIYA XİDMƏTİNİN TƏŞKİLİ	64
KƏRİMOV E. Ş.	MÜASİR ŞƏRAİTDƏ ALİ MƏKTƏB KİTAB- XANALARINDA İNFORMASIYA XİDMƏTİ PROBLEMLƏRİ (Azərbaycan Dillər Universiteti Kitabxanasının iş təcrübəsi əsasında)	71
MƏHƏMMƏDLİ D.H.	RESPUBLİKA ƏHƏMİYYƏTLİ ELMİ SAHƏVİ KİTABXANALARIN HÜQUQİ STATUSU	79
HÜSEYNLI G.M.	KİTABXANALARDA ELEKTRON XİDMƏT NÖVLƏRİ, ONLARIN YARANMASI VƏ KİTABXANALARDA TƏTBİQİ	89
MƏMMƏDOVA S.	GƏNCLƏR KİTABXANASININ İNFORMASI- YALAŞDIRILMASI	95
ABDULLAYEVA K.Z.	AZƏRBAYCAN DÖVLƏT PEDOQOJİ UNİVER- SİTETİNİN KİTABXANASINDA OXUCULARA KİTABXANA-İNFORMASIYA XİDMƏTİ (1991-2016- cı illər)	100
YUBİLEY		
SADIXOVA S.A.	AZƏRBAYCAN MİLLİ KİTABXANAŞÜNASLIĞININ KLASSİKİ (Professor Abuzər Xələfovun 85 illik yubileyi münasibətilə)	106

СОДЕРЖАНИЕ

КУРБАНОВ А.И., ГУСЕЙНОВА Н.З.	МЕТОДЫ ПОДГОТОВКИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ ДЛЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БИБЛИОТЕЧНОЙ ИНФОРМАЦИИ В РОССИИ	7
МАМЕДОВ М.А.	ОРГАНИЗАЦИЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ ОБЕСПЕЧЕНИЕ В РЕСПУБЛИКАНСКОМ НАУЧНО- ТЕХНИЧЕСКОМ БИБЛИОТЕКЕ	12
КАЗИМИ П.Ф.	АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ МУЛТИКУЛЬТУРАЛИЗМ В ИНФОРМАЦИОННОМ ПРОНСТРАНСТВЕ	22
ГАСАНОВА Н.А., ГАСРАТОВА М.Г.	ИНФОРМАЦИОННО КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ – МЕХАНИЗМ ТРАНСЛЯЦИИ ЗНАНИЙ В СОВРЕМЕННЫЕ СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ ИНСТИТУТЫ	27
ГУРБАНОВ. А.И., ГАСЫМЛЫ. Г. Г	ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ БИБЛИОТЕКИ ИНФОРМАЦИИ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ, ЗАЩИТА И ПООЩРЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ	37
МАМЕДОВ Э. Э.	ПСИХОЛОГИЯ ЧТЕНИЯ	42
ИСМАЙЛЛОВ З.И.	ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА «КНИЖНЫЕ ПАМЯТНИКИ ТЮРКСКИХ НАРОДОВ» ЯВЛЯЕТСЯ ЦЕННЫМ ВКЛАДОМ ПРЕЗИДЕНТСКОЙ БИБЛИО- ТЕКИ В ИЗУЧЕНИЕ ЛИТЕРАТУРНОГО НАСЛЕДИЯ ТЮРКСКИХ НАРОДОВ	48
АЛИЗАДЕ Г.А.	БИБЛИОТЕКА КАК РЕГУЛЯТИВНОЕ СИСТЕМА РАЗВИТИЯ ЭТНОКУЛЬТУРЫ	59
МУРАДОВ П.Ф.	ОРГАНИЗОВАНИЕ БИБЛИОТЕЧНЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ УСЛУГИ НЕФТЯНИКОМ В СОВРЕМЕННОМ ВРЕМЕНИ	64
КАРИМОВ Э. Ш.	БИБЛИОТЕКАХ ВЫСШИХ ШКОЛ ПРОБЛЕМЫ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ (В Опыт Библиотеки Университета Иностранных Языков Азербайджана)	71
МАГОМЕДЛИ Д.Г.	ПРАВОВОЙ СТАТУС РЕСПУБЛИКАНСКОГО ЗНАЧЕНИЯ НАУЧНЫХ И ОТРАСЛЕВЫХ БИБЛИОТЕК	79
ГУСЕЙНЛИ Г.М.	ВИДЫ ЭЛЕКТРОННЫХ УСЛУГ В БИБЛИОТЕКАХ, ИХ СОЗДАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ БИБЛИОТЕК	89
МАМЕДОВА С.Э.	ИНФОРМАТИЗАЦИЯ ЮНИЦЕПСКИХ БИБЛИОТЕК	95
АБДУЛЛАЕВА К.З.	БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБСЛУЖИ- ВАНИЕ ЧИТАТЕЛЕЙ В НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ (1991-2016 г.)	100
ЮБИЛЕЙ		
САДЫГОВА С.А.	КЛАССИК АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО НАЦИО- НАЛЬНОГО БИБЛИОТЕКОВЕДЕНИЕ (к 85-летнего юбилея Абузара Халафова)	106

CONTENTS

KURBANOV A.I., HUSEYNOVA N.Z.	THE METHOD OF PREPARATION OF PROFESSIONAL STANDARDS FOR LIBRARY AND INFORMATION ACTIVITIES IN RUSSIA	7
MAMMADOV M.A.	METHODICAL SUPPORT OF THE REPUBLICAN SCIENTIFIC AND TECHNICAL LIBRARY	12
KAZIMI P.F.	AZERBAIJAN MULTICULTURALISM IN THE INFORMATION SPACE	22
HASANOVA N.A., HASRATOVA M.H.	INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES - THE MECHANISM OF KNOWLEDGE TRANSLATION IN MODERN SOCIO-CULTURAL INSTITUTIONS	27
GURBANOV. A. İ, GASIMLI. H. H.	FORMATION OF THE LIBRARY INFORMATION SYSTEM IN AZERBAIJAN, PROTECTION AND PROMOTION STATE POLICY	37
MAMMADOV E. E.	READING PSYCHOLOGY	42
İSMAYILOV Z.İ.	DIGITAL LIBRARY "BOOK MONUMENTS OF TURKIC PEOPLES" IS A VALUABLE CONTRIBUTION TO THE STUDY OF THE PRESIDENTIAL LIBRARY OF THE LITERARY HERITAGE OF THE TURKIC PEOPLES	48
ALIZADE H.A.	THE LIBRARY AS A PROCESS OF ETHNOCULTURE OF REGULATING THE DEVELOPMENT	59
MURADOV P.F.	ORGANIZATION OF LIBRARY INFORMATION SERVICES TO THE OILMAN IN MODERN TIME	64
KARIMOV E.SH.	HIGH SCHOOL LIBRARIES INFORMATION SERVICE PROBLEMS IN MODERN CONDITIONS (Based on the experience of the Library of Azerbaijan University of Languages)	71
MAHAMMADLI D.H.	THE LEGAL STATUS OF REPUBLICAN IMPORTANCE SCIENTIFIC-SECTORAL LIBRARIES	79
HUSEYNLI G.M.	TYPES OF ELECTRONIC SERVICES IN LIBRARIES, THEIR CREATION AND USE OF LIBRARIES	89
MAMMADOVA S.E.	INFORMATIZATION YOUTH LIBRARY	95
ABDULLAYEVA K.Z.	LIBRARY-INFORMATION SERVICE OF THE READERS IN THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE AZERBAIJAN STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY (1991-2016)	100
JUBILEE		
SADIGOVA S.A.	THE KLASIK AZERBAIJAN NATIONAL LIBRARY SCIENCE (85th anniversary of professor Abuzar Khalafov)	106

MÜƏLLİFLƏRİN NƏZƏRİNƏ!

"Kitabxanaşünaslıq və informasiya" elmi-nəzəri və praktik jurnalının redaksiyasına təqdim edilən elmi məqalələr göstərilən qaydalar əsasında tərtib edilməlidir:

- 1) Format – A4; Sətirlərarası interval – 1,0; Yuxarıdan 2,5 sm; Aşağıdan 2,5 sm; Soldan 3,5 sm; Sağdan 1,5 sm. Məqalələrin həcmi 1 çap vərəqindən artıq olmamalıdır.
- 2) Şrift dəsti:
Azərbaycan dilində – Times New Roman
İngilis dilində – Times New Roman
Rus – Times New Roman
Şriftlərin ölçüsü 12 (Word 2003).
- 3) Hər bir elmi məqalənin ingilis və rus dillərində xülasələri olmalı, burada məqalənin ingilis və rus dillərində adı da öz əksini tapmalıdır.
- 4) Elmi məqalələr və xülasələr kompüterdə çap olunmuş şəkildə disklə birlikdə təqdim olunmalıdır. Disklər geri qaytarılmır.
- 5) Müəllif haqqında aydın məlumat verilməklə, ad, ata adı, soyad açıq yazılmalı, işlədiyi və ya oxuduğu müəssisənin adı tam şəkildə yazılmalıdır.
- 6) Hər bir elmi məqaləyə 2 mütəxəssis rəy verməlidir.

Nəşriyyat redaktoru:
İsmayilova Nigar

Kompüter tərtibatı və dizayn:
Aygün Əliyeva

Jurnal Azərbaycan Respublikası
Ədliyyə Nazirliyində qeydə alınmışdır.
Şəhadətnamə № 3135. 16.03.2010.

Jurnal «Mütərcim» Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzində
çap olunmuşdur.

Çapa imzalanıb: 19.04.2016.
Format: 70x100 1/16. Həcmi: 8,75 ş..ç.v. Tiraj: 120.
Sifariş № 101 Qiyməti müqavilə ilə.



TƏRCÜMƏ
VƏ NƏŞRİYYAT-POLİQRAFIYA
MƏRKƏZİ

Az 1014, Bakı, Resul Rza küç. 125
596 21 44; 497 06 25; (055) 715 63 99
e-mail: mutarjim@mail.ru

www.mutercim.az



KİTABXANALARIN DİQQƏTİNƏ:

**“Kitabxanaşünaslıq və informasiya”
elmi-nəzəri və praktiki jurnalına
abunə yazılmaq məqsədi ilə
“AZƏRMƏTBUATYAYIMI”
açıq səhmdar cəmiyyəti**



Az 1007, Bakı ş., C.Hacıbəyli küç.30.

E-mail. asc@mail.az

Tel.: 440-16-26

440-46-94